

2

FÓRUM ODBORNÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS
sociální politiky

dvouměsíčník/ročník 11

2017

Editorial	1	Informační servis čtenářům	
Recenzované stati, studie, úvahy a analýzy		Z mezinárodního workshopu „Sociální politika 2016 - Nové výzvy v nejisté době“ v Praze	28
Česká rodinná politika - podpora rodin s nezaopatřenými dětmi a autonomie rodiny Věra Kuchařová, Olga Nešporová	2	Na konferenci „Sociální služby nejen v Evropě“ se představí i zástupci Turecka a Indie	30
Návratnost výběru daní z příjmu osob samostatně výdělečně činných z pohledu státu Lenka Říhová	14	Novinky v knižním fondu	31
Poznatky z praxe		Z domácího tisku	32
Informace o projektech realizovaných VÚPSV v roce 2017	21	Ze zahraničního tisku	32
Sociokulturní problematika žen v managementu hotelových služeb se zaměřením na rovné příležitosti	24	Příloha	
		Z výsledků výzkumu v roce 2016	I–VIII

Editorial	1	Information service for readers	
Reviewed articles, studies, essays and analyses		The international „Social Policy 2016 - New Challenges in Uncertain Times“ workshop held in Prague	28
Czech family policy - support for families with dependent children and family autonomy Věra Kuchařová, Olga Nešporová	2	The „Social Services in Europe and beyond“ conference to include speakers from Turkey and India	30
Return on the collection of taxes on the income of self-employed persons Lenka Říhová	14	News in books	31
Findings from practice		From the domestic press	32
Information from RILSA on projects to be conducted in 2017	21	From the international press	32
Socio-cultural issues affecting women working in hotel management	24	Annex	
		Selected 2016 research results	I–VIII

For summaries of the articles see the 3rd page of the cover.

Informace pro autory

Obsahové zaměření časopisu: sociální problematika v nejširším vymezení. Časopis se skládá ze dvou částí, v první, tvořené rubrikou Recenzované stati, studie, úvahy a analýzy, jsou uveřejňovány pouze recenzované příspěvky. O zařazení do recenzované části časopisu rozhoduje redakční rada na základě výsledků recenzního řízení, které je oboustranně anonymní. Redakce v tomto směru provádí potřebné kroky. Autoři mohou nabízet příspěvky do obou částí, tj. do recenzované i nerecenzované části, s tím, že uvedou, do které. Redakce přijímá pouze dosud nepublikované příspěvky v elektronické podobě. Autor by měl připojit úplnou kontaktní adresu včetně telefonního čísla a e-mailové adresy. Příspěvky zasílejte v elektronické podobě na adresu: hana.roztocilova@vupsv.cz. Uveřejněné příspěvky jsou honorovány.

Formální požadavky

Rukopis příspěvku do recenzované části (nejlépe v členění souhrn /resumé, abstrakt/, úvod, současný stav poznání a odkazy na odbornou literaturu, zkoumaná problematika a použité metody, výsledky, diskuse, závěr) o rozsahu zhruba 20 tisíc znaků včetně mezer v editoru Word musí vedle vlastního textu obsahovat cca 20řádkové resumé, klíčová slova v češtině a kód JEL Classification. Citace a bibliografické odkazy musí být úplné a v souladu s příslušnou normou. Grafy a obrázky musí být přizpůsobeny černobílému provedení (ve formátu excel skupinový sloupcový, ne prostorový). Připojeny musí být i jejich zdrojové soubohy. Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

Více na: www.vupsv.cz

FÓRUM sociální politiky

odborný recenzovaný časopis

2/2017

Vydává Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7 - Holešovice
IČO 45773009

Šéfredaktorka: Mgr. Hana Roztočilová
kontakt: hana.roztocilova@vupsv.cz
tel. 211 152 723

Tisk: Vydavatelství KUFŘ, s. r. o.
Naskové 3, 150 00 Praha 5

Distribuce a předplatné:
Česká pošta, s. p., odd. periodického tisku
Olšanská 38/9, 255 99 Praha 3
Kontakt: e-mail postabo.prstc@cpost.cz
fax: 267 196 287
tel.: 800 300 302 (bezplatná infolinka ČR)
www.postabo.cz

Prodej za hotové:
Knihkupectví Karolinum
Celetná 18, 116 36 Praha 1

Cena jednotlivého čísla: 60 Kč

Vychází: 6krát ročně

Dáno do tisku: 12. 4. 2017

Registrace MK ČR E 17566
ISSN 1802-5854 – tištěná verze
ISSN 1803-7488 – elektronická verze
© VÚPSV

Redakční rada:

Doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (předseda - VÚPSV)
Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc. (FHS UK)
Prof. JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D. (ČSSZ, ZSF JČU)
Prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc. (VŠFS)
Mgr. Aleš Kroupa (VÚPSV)
PhDr. Věra Kuchařová, CSc. (VÚPSV)
Prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc. (MU)
Doc. JUDr. Iva Chvátalová, CSc. (MUP, o. p. s., VŠE)
Doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc. (VŠE)
Prof. Ing. Eva Rievajová, Ph.D. (EU Bratislava)

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

dva měsíce uplynuly jako voda a před námi je jedno z nejkrásnějších ročních období, jaro. Venku je příjemně teplo, zimní věci jsou konečně hluboko uklizeny, ráno stačí vzít si jenom něco lehkého na sebe a jde se. Stráně i louky jsou rozkvetlé, voní, vylétly včely, příroda přímo vyzývá, abychom si vyšlápli na procházku. A člověku je tak nějak hezky na duši, když vidí tu krásu kolem sebe. Osobně mám jaro moc ráda a první jarní paprsky si vždycky užívám. Věřím, že i Vy se cítíte nově a svěže a budete tak moci čelit novým výzvám pracovním i osobním.

První jarní výzvou pro nás byla příprava druhého letošního čísla a já doufám, že se Vám bude líbit. Recenzovaný článek s názvem „Česká rodinná politika - podpora rodin s nezaopatřenými dětmi a autonomie rodiny“ je první částí tzv. zrcadlových článků, druhou část, zabývající se rodinnou politikou v sousedním Slovensku, Vám přineseme v některém z dalších letošních čísel. Článek jednak vymezuje základní principy české rodinné politiky, jednak sleduje její aktuální směřování. Článek se zaměřuje zejména na jednu z ústředních oblastí rodinné politiky, na podporu rodin s nezaopatřenými dětmi. Autorky závěrem uvádějí, že za klíčový bod úspěšné rodinné politiky považují zapojení různých aktérů do tvorby koncepce rodinné politiky. V dosavadní rodinné politice bylo totiž stanovení jejich priorit a cílů vždy vedeno aktuálně vládnoucí politickou stranou a velmi obtížně se hledala obecná shoda.

Druhý recenzovaný článek se věnuje návratnosti výběru daní z příjmů osob samostatně výdělečně činných z pohledu státu. Cílem práce je vyčíslení výdajů státu na výběr daní z příjmů OSVČ, tedy výdajů finančních úřadů spojených s inkasem této daně a jejich porovnání s příjmy státu z činnosti těchto subjektů a zjištění návratnosti výdajů z makroekonomického hlediska.

První článek v nerecenzované části informuje o projektech, které budou v letošním roce realizovány Výzkumným ústavem práce a sociálních věcí. Druhý článek s názvem „Sociokulturní problematika žen v managementu hotelových služeb se zaměřením na rovné příležitosti“ má za cíl, na základě empirických šetření a analýz, zhodnotit specifika managementu hotelových zařízení ve vztahu k ženám. Na jedné straně se globalizace hotelového průmyslu projevuje akcelerací nových technologií, ovšem na druhé straně se hotelový průmysl stále vyrovnává s dopady ekonomické krize a překonává její důsledky v době ekonomické recese. Článek se zabývá postavením žen v hotelnictví a gastronomii na základě provedeného empirického šetření. Mimo jiné se článek zaměřuje na etiku v hotelnictví, která je sice předmětem různých teoretických diskusí, ale není dodržována v praxi. V rubrice Informační servis čtenářům přinášíme informace o mezinárodním workshopu „Sociální politika 2016 - Nové výzvy v nejtisté době“, která se konala koncem loňského roku na půdě Vysoké školy ekonomické v Praze, a to v rámci projektu Komparace, inovace a diverzifikace sociálně-vědních předmětů, vedlejší specializace Hospodářská a sociální politika s akcentem na potřeby studentů. Dále přinášíme informace o konferenci „Sociální služby nejen v Evropě“, která se koná na konci května v Mikulově. V některém z dalších čísel bychom Vás rádi seznámili s jednotlivými tématy, která na konferenci budou diskutována.

V závěru časopisu nebudete ani tentokrát ochuzeni o novinky z knižního fondu knihovny VÚPSV, obvyklý náhled do obsahu časopisu Sociální služby, tentokrát březnového čísla, ani o informace z domácího a zahraničního tisku.

Součástí tohoto čísla časopisu je také tradiční příloha, ve které se můžete seznámit s výsledky výzkumu VÚPSV v roce 2016.

Moji milí, užijte si jarních dnů i probouzející se přírody. Přejí Vám příjemně strávené chvíle nejen u našeho časopisu a zachovejte nám přízeň! V červnu se těším na další setkání s Vámi již u 3. čísla letošního roku!

Krásné a spokojené dny.

Vaše Hana Roztočilová
šéfredaktorka

Česká rodinná politika - podpora rodin s nezaopatřenými dětmi a autonomie rodiny

Věra Kuchařová, Olga Nešporová

Abstrakt

Článek se zaměřuje na rodinnou politiku v České republice, přičemž jednak vymezuje její základní principy, jednak sleduje její aktuální směřování. Široké téma je zúženo a dále rozebíráno na příkladu jedné z ústředních oblastí rodinné politiky, kterou je podpora rodin s nezaopatřenými dětmi. Rodinnou politiku autorky vnímají jako průřezovou disciplínu a svébytnou oblast přesahující sociální politiku. V první části textu jsou rozebrány základní principy rodinné politiky - princip autonomie (rodiny), princip subsidiarity a princip participace. Následuje teoretické pojednání o ideálu fungující rodiny, které je věnováno vymezení rodiny a jejím základním funkcím. Druhá část textu sleduje konkrétní opatření pro podporu rodin s nezaopatřenými dětmi v České republice v posledním desetiletí (2006–2016). A to na příkladu dvou vybraných oblastí - finanční podpory a služeb denní péče o děti a vzdělávání. Závěrečná diskuse podtrhuje význam principu participace aktérů a představuje preference příjemců opatření i širší veřejnosti.

Klíčová slova: rodinná politika, Česká republika, rodiny s dětmi, autonomie, subsidiarita, participace

Abstract:

The article focuses on family policy in the Czech Republic. Firstly, it defines the basic principles of family policy and, secondly, provides a discussion on the current situation and trends against the background of policy development over the last two decades or so. This broad theme has been narrowed down to the study of support for families with dependent children as an example of one of the key areas of contemporary family policy. The authors consider family policy to be a cross-sectional discipline and a specific area which exceeds the boundaries of social policy. The study begins by outlining the three main principles - the autonomy of the family, subsidiarity and participation considered by the authors to make up the cornerstones of Czech family policy, which is followed by a theoretical treatise on the definition of the family, family functions and the ideal of the functioning family. The second part of the article provides examples of specific family policy measures aimed at families with dependent children in the Czech Republic introduced over the last decade (2006–2016). Two specific areas are described - financial support and childcare services and education. The final discussion introduces the requirements and preferences of both those directly impacted by family policy and the wider public. The conclusion underlines the importance of the full participation of all the stakeholders involved.

Keywords: family policy, Czech Republic, families with children, autonomy, subsidiarity, participation

Úvod - rodinná politika po roce 1989

Po roce 1989 došlo v české rodinné politice k jejímu vědomému odklonu od předchozího směřování (Palonciová et al., 2013: 60–65). Rodinná politika však nadále nebyla explicitně formulována ani realizována a prorodinná opatření byla činně izolovaně, nejčastěji jako součást politiky sociální. Tento postup byl veden snahou distancovat se od předchozí paternalistické praxe, kdy stát cíleně uplatňoval pronatalitní politiku a ve výsledku souhrnem pronatalitních a sociálních opatření intervenoval do vnitřních záležitostí rodiny (Alan, 1989; Konopásek, 1991; Národní zpráva o rodině, 2004: 8; Tomeš, 2015: 41–42). V 90. letech 20. století se ústředním bodem podpory rodin s nezaopatřenými dětmi ze strany státu staly finanční transfery, které směřovaly především na nízkopříjmové rodiny. Jejich cílem bylo především eliminovat chudobu domácností s dětmi, která po roce 1989 výrazně

vzrůstala. Právě prostřednictvím sociálních dávek se jí v těchto letech dařilo poměrně úspěšně snižovat (Víšek, 1993; ČSÚ, 2004b).

Potřeba tvorby efektivní rodinné politiky nabývala na významu jen velmi zvolna. Do popředí zájmu vystoupila především v souvislosti se zjištěním, že česká populace se nedostatečně reprodukuje. Došlo k razantní proměně natalitního chování, rodičovství ztratilo pro mladé lidi předchozí imperativní charakter, stalo se jednou z možných voleb a zejména bylo odkládáno do vyššího věku (Rabušic, 2001; Rychtaříková, 1997; ČSÚ 2016a¹). Výrazně klesla porodnost, takže v roce 1999 dosáhla úhrnná plodnost² kriticky nízké hodnoty 1,13 (ČSÚ, 2004a: 224–225).

Začátek druhého tisíciletí tak vlastně poprvé poskytl prostor pro tematizaci komplexnější rodinné politiky, podporované tehdy vedoucí vládní stranou ČSSD společně s KDU-ČSL. Úkolu vytvoření jednotné státní koncepce rodinné politiky se ujalo MPSV ČR, protože byl (1. března 2003) vytvořen nový odbor rodinné politiki

ky a sociální práce. Ten ve spolupráci s odborníky z Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, Vysoké školy ekonomické a dalších institucí vydal v roce 2004 tzv. *Národní zprávu o rodině*, která mapovala situaci rodin v ČR a jejich aktuální státní podporu. Na jejím základě pak byla vytvořena první *Národní koncepce rodinné politiky* (2005), kterou vláda schválila v říjnu 2005. Jejím hlavním cílem bylo „posílit pozici rodiny v české společnosti, vytvořit všestranně příznivější společenské klima i podmínky pro rodinu a umožnit lidem sloučení profesních a rodičovských rolí“ (MPSV, 2006).

Koncepce se snažila především vypořádat s nízkou porodností, a proto byla podpora rodin s dětmi její ústřední prioritou. Byl navržen komplex různých opatření, jejichž úkolem bylo posílit prorodinnou atmosféru ve společnosti a vytvořit ekonomické podmínky příznivější pro rodiny s dětmi tak, aby mohly dobře plnit svoji reprodukční funkci, pečovat o děti a řádně je vychovávat. Důraz byl kladen především na zachování autonomie rodin v co

nejvyšší míře (*Národní koncepce rodinné politiky*, MPSV, 2005: 4). Původní představa byla, že na naplňování jednotlivých navrhovaných opatření se budou podílet různé resorty, vedle MPSV nejčastěji MŠMT, MZ, MF, a dále MV, MD, MMR, MK a MS. Tento záměr však do značné míry selhal a další resorty se (s výjimkou váhového přístupu tří prvně zmíněných) nepodařilo ke spolupráci přesvědčit. Koncepce měla být „živým“ dokumentem, ve kterém budou jednotlivá opatření každoročně aktualizována tak, aby bylo možné reagovat na nově vznikající potřeby a postupně budovat koherentní systém prorodinné podpory, což se úplně nestalo.

Následující vlády vedené vesměs pravicovými stranami v čele s ODS (od roku 2006) se nicméně o tvorbu rodinné politiky rovněž v různé míře zajímaly. V roce 2008 tak vznikla úžeji vymezená *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*, která de facto obsahově navazovala na předchozí dokument. Následně vznikala spíše jednotlivá opatření či jejich soubory (např. *Soubor prorodinných opatření. Prorodinný balíček*, MPSV, 2008c, který ovšem vinou pádu vlády nebyl v parlamentu schválen). Cílem většiny těchto opatření bylo především usnadnit rodičům sladit péči o děti s placenou prací. Opětovný hlubší zájem o tvorbu ucelené koncepce rodinné politiky nastal až po roce 2014, v současnosti MPSV připravuje novou státní koncepci rodinné politiky (*Veřejná správa 2016*). Rodinná politika nabyla na významu a stala se tématem hojně diskutovaným i ve veřejných médiích.

Rodinná politika zahrnuje jako komplexní a průřezová disciplína širokou oblast působení, proto byl záběr tohoto článku zúžen na jednu z klíčových oblastí, a to na podporu rodin se závislými dětmi. V úvodu článku jsou popsány základní principy a cíle rodinné politiky s akcentem na skloubení principu autonomie rodin s principem podpory rodin (*Zpráva o rodině*, 2004: 15). Dále je diskutován ideál fungující rodiny ve vztahu k tradičním rodinným funkcím. Následuje stručný kritický přehled dvou nejzásadnějších oblastí podpory rodin s dětmi, a sice finanční podpory a denní péče o děti jako základní oblasti nefinančních podpor rodin s dětmi (v letech 2006–2016). Závěrečná diskuse se snaží zohlednit i pohled „zdola“ a přináší poznatky o preferencích širší veřejnosti a samotných rodičů závislých dětí. V závěru jsou připomenuty základní principy, které považujeme za nezbytné pro další směřování podpory rodin se závislými dětmi - princip subsidiarity, autonomie a zejména participace.

Základní principy a cíle rodinné politiky

Rodinná politika nabývá v kontextu společenského vývoje oprávněně na vý-

znamu. Vede k tomu demografický vývoj charakterizovaný stárnutím populace, obavy o krizi rodiny (viz Sullerotová, 1998; Možný, 1990, 2006) a růst sociálních rizik (Sirovátka, Winkler, 2010; Mätzke, Ostner, 2010; Klimplová, 2010), včetně ohrožení sociálním vyloučením (Sirovátka, 2006a). Aktuálně převládá chápání rodinné politiky jako průřezové disciplíny spjaté především se sociální politikou, ale také s politikou zaměstnanosti a rovných příležitostí a dalšími. Po letech pochybností v některých odborných a politických kruzích je dnes potřeba rodinné politiky jako svěbytné součásti veřejných politik obecně uznávána, jakkoliv se konkrétní představy o její roli a zacílení různí.

Koncipování rodinné politiky na jakýchkoliv ideových základech se nevyhne nutnosti odpovědět několik stěžejních otázek a stanovení si základních principů. Nelze se například vyhnout jasné deklaraci, jaké **cíle** si klade - propopulační, sociální, genderové, jiné. Je třeba si ujasnit, zda má rodinná politika být normativní, tedy upřednostňovat určité typy rodin, nebo se zaměřovat na jakékoliv formy rodinného soužití.

V případě normativní rodinné politiky se otevírá otázka odůvodněnosti podpory vybraných typů rodin tak, aby nebyly opomenuty žádné z těch typů, které uspokojivě plní základní funkce rodiny, včetně těch, které se nově utvářejí a jejichž zastoupení vzrůstá. V široce pojaté rodinné politice je naopak nezbytné vyrovnat se s nebezpečím, že jako vedlejší efekt dojde k relativnímu zvýhodnění (a de facto podpoře jejich vzniku) těch forem, které z hlediska plnění funkcí rodiny a přínosu pro její členy (např. děti, ženy) nejsou těmi nejvhodnějšími, a to v důsledcích na úkor rodin plně funkčních.

Je nezbytné zodpovědět otázku, zda rodinnou politiku chápeme jako svěbytnou **součást sociální politiky** nebo ji zaměřujeme obecněji, tedy jako politiku nadřazenou politice sociální. Je-li rodinná politika ve svých reálných opatřeních v podstatě součástí sociální politiky, zužuje se její působení na podporu ekonomické funkce rodiny a na sociálně oslabené rodiny nebo jednotlivce. Má-li však být **rodinná politika svěbytnou** oblastí přesahující sociální politiku, pak se musí zaměřit na rodinu jako celek a podporovat komplexně její funkčnost a pokud možno stabilitu a soudržnost (viz např. *Koncepce rodinné politiky Jihomoravského kraje*, 2014; Alan 1989). Odlišné je u těchto dvou pojetí i vnímání nákladů. V prvním případě jsou náklady na rodinnou politiku chápány jako výdaje na řešení nedostatku a problémů dnešních rodin, ve druhém se jedná o výdaje, které jsou investicí (v širokém slova smyslu) do budoucích generací. Zúžení především na ekonomické aspekty svádí k nadřazování požadavků trhu práce nad požadavky rodiny.

V neposlední řadě se při koncipování rodinné politiky nevyhne rozhodnutí, do jaké míry má respektovat autonomii a suverenitu rodin či jaká míra ingerence státu do rodin je žádoucí, funkční, přípustná apod. (Tomeš, 2008).

Princip autonomie

Moderní rodina může být jen natolik „autenticky“ autonomní, nakolik je jí ponecháno plnění rodinných funkcí, z nichž mnohé převzaly jiné společenské instituce (např. vzdělávací, ochranné, ekonomicko-produktivní). **Autonomie rodiny** není její úplná nezávislost, ale představuje volbu způsobu naplňování funkcí rodiny, volbu poměru mezi rodičovskou a profesní rolí (*Rodinná politika pro Českou republiku*, 2005). Poslední volba zahrnuje též rozhodování o využívání časového fondu jedince a rodiny, tedy o rozdělení času věnovaného výdělečné činnosti a rodině, a také času věnovaného ve prospěch vlastního rozvoje jedince (viz např. Mlčoch, 2014; Ujezdská, 2016; *Stav české rodiny*, 2016).

K principu autonomie se explicitně hlásila *Národní koncepce podpory rodin* z roku 2008, která uvádí jako svůj cíl: „Posilovat ekonomickou a sociální autonomii a tím mezigenerační solidaritu a soudržnost rodin tak, aby byla schopna plnit svoje přirozené funkce ve všech obdobích svého vývojového cyklu a vůči všem svým členům“ (*Národní koncepce podpory rodin*, MPSV, 2008a).

Autonomie je pevně spjata s odpovědností. Požadavky na autonomii rodiny vycházejí z přesvědčení o tom, že rodina má hlavní zájem a zodpovědnost za výchovu potomků, péči o seniory i materiální zabezpečení rodiny. Podle *Národní zprávy o rodině* (2004): „Přínos rodiny vůči společnosti spočívá právě v autonomním výkonu přirozených funkcí rodiny v normálním rodinném prostředí. Jakákoli forma podpory by proto neměla vytvářet pouto závislosti rodiny na státu, ale naopak posilovat soběstačnost a nezávislost rodiny“. Je nicméně zřejmé, že k tomu nemají všechny rodiny stejné předpoklady a že intervence státu je někdy nejen nevyhnutelná, ale též plní funkci ochrannou. Přitom hranice mezi ochranou a ingerencí není vždy jednoznačná. Je zde široký prostor pro rozdílnost přístupů a otevřenou diskusi. M. Freiová (2001) jako zastánkyně „tradiční manželské rodiny“ zmiňuje vzájemnou odpovědnost členů rodiny, která je založena na komplementaritě rolí a mezigeneračních vztazích, a že „tato odpovědnost má opět komplementární povahu a předpokládá přijetí základních rodinných rolí“.

Na proměny těchto rolí, a též na rostoucí individualismus reagují zejména defamilialisticky založené modely rodinné po-

litiky, které počítají s menší závislostí jedince na rodině (např. Tuček, 1998; Chaloupková, Šalamounová, 2006). Tato situace implikuje potřebu vyšší míry společenské intervence do rodiny a větší samostatnost v uspokojování individuálních potřeb samotnými členy rodiny, což se v porovnání s „tradiční rodinou“ týká zejména žen. Žádoucí je hledání optimální míry společenské intervence a nezávislosti ženy, aby nevznikaly tenze mezi zájmy žen/mužů jako jednotlivců a dětí a aby autonomie jednotlivce nebyla dosahována na úkor zabezpečení rodinných funkcí, zejména funkce socializační a ochranné (včetně emocionálně stabilizační podpory). Nezávislost na rodinných reciprocitách mohou ženy získat jen ve světě práce, píše T. Sirovátka, což vyvolává konflikt mezi nároky světa práce a rodiny a implikuje závislost na sociálním státu (Sirovátka 2006b, z hlediska rodinných politik viz např. Neyer, 2006). Sirovátka současně zdůrazňuje, že přes zásadní odlišnost mezi familialismem a de-familialismem není žádoucí volba „buď-anebo“, ale že jde o vhodnou míru uplatnění jednoho či druhého principu.

Požadavek autonomie rodiny neznamená zakonzervování tradiční genderové dělby rolí, to ani není v měnících se podmínkách možné, ale naopak jde o přizpůsobení rodiny novým podmínkám při zohlednění toho, co je pro funkčnost rodiny nejlepší. Komplementarita rolí neznamená, že nemohou „tradiční mužské a ženské role“ být přehodnoceny a případně (některé, někdy) zaměněny. Z pohledu rodinné politiky jde o to, že familializace a de-familializace se nemusí úplně vylučovat. Sirovátka k tomuto cituje názory S. Leitnerové, jež používá termínu volitelný familialismus, který (v protikladu k explicitnímu familialismu) na jedné straně podporuje autonomii rodiny, ale nevyklučuje využití veřejných nebo komerčních služeb pro pomoc v pečovatelských funkcích, a také finanční transfery spojené s péčí o děti či jiné členy rodiny (Sirovátka, 2006b, s. 95). Podle Leitnerové (2003) volitelný familialismus umožňuje volbu mezi v rodinnou a nerodinnou péčí, zatímco explicitní familialismus posiluje rodinnou péči a tím tradiční genderovou dělbu rolí.

Princip subsidiarity a participace

Zachování žádoucí míry autonomie nemůže jít proti trendům změn na trhu práce, emancipaci žen atd., stejně jako není žádoucí, aby rostoucí rizika na trhu práce a v rodinném životě spolu s hodnotovými změnami ústily do nestability rodin a snižování jejich schopnosti zabezpečit jak mladé, tak seniorské generace.

Řešení nabízí uplatnění **principu subsidiarity** v rodinné politice. Subsidiarita znamená respektování pravomocí organi-

začně nižších úrovní. Rodina by tedy měla řešit své problémy svými silami do doby, kdy síly přestávají stačit. Pak nastoupí vyšší organizační jednotky či instituce. Nejlépe nejprve na místní či regionální úrovni, až po té stát (viz *Národní koncepce rodinné politiky*, MPSV, 2005, s. 56). Role státu je přitom i preventivní, zejména z hlediska lidských práv (Tomeš, 2001: 14, Tomeš, 2015: 59). Rodinná politika ovšem zahrnuje opatření, která se neefektivněji zajišťují z centrální úrovně, a jiná, pro něž je optimální působnost na úrovni komunity, příp. regionu.

Princip subsidiarity jako etické východisko vztahu veřejné moci a sféry rodiny (*Rodinná politika pro Českou republiku*, 2005) byl vlivný v 90. let 20. století, kdy byly některé pravomoci cíleně převáděny na obce a kraje (např. vzdělávací systém - jesle, MŠ a ZŠ, sociálně právní ochrana). Snahou bylo, aby základní oblasti života (např. základní vzdělávání) byly preferenčně řešeny na místní úrovni. Obce na to často nebyly dostatečně připraveny a tento princip byl postupně upouštěn a posilovala se centralizace a tendence k paternalismu. Rozdělení kompetencí mezi stát a obce má totiž svá úskalí (viz Průša et al., 2014: 146–147), kterým je třeba čelit. Například pomocí kontrolních mechanismů a provázanosti systému ve vztahu mezi obcemi a státními institucemi, ideálně zapojením krajů (Poláková et al., 2003; Ujezdská, 2012b, Kuchařová et al., 2014; *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*, MPSV, 2008b).

V této souvislosti se ukazuje důležitost principu participace, podle něhož jedinec/rodina nejsou pouze pasivními konzumenty státních opatření, ale sami participují na jejich tvorbě a spolupodílí se na jejich realizaci. Je to jeden ze základních principů anglosaského modelu sociálního státu, který zdůrazňuje „účasť těch, jichž se systém týká“. Je s různým akcentem přítomen i v dalších modelech sociálních politik (Tomeš 2001: 68).

Neodmyslitelnou součástí jakékoliv veřejné politiky je také **princip solidarity**. Ochota ke vzájemné pomoci v rámci určité skupiny, v tomto případě státu, je nezbytným předpokladem k jeho fungování (podrobný rozbor viz Tomeš, 2015: 73–95). V případě rodinné politiky nabývá na významu zejména solidarita bezdětných skupin obyvatel s rodinami se závislými dětmi, mezigenerační solidarita a solidarita bohatších s chudšími.

Ideál fungující rodiny

Ústředním bodem rodinné politiky, nejen v „tradičním pojetí“, by měla být **fungující rodina** a její podpora. Zdánlivě jednoduchý cíl však může mít mnoho podob. Předně je nezbytné vymezit termín fungující rodina. Dále je na místě rozhod-

nout, zda bude preferována podpora všech rodin k tomu, aby mohly náležitě fungovat, nebo budou naopak podporovány ty rodiny a rodinné formace, které funkční nejsou.

Definice rodiny

Ideálně je prvopočátečním krokem vymezení samotného termínu rodina. Tento krok bývá sám o sobě problematický, a byla mu již v odborné literatuře proto věnována značná pozornost (viz např. Ciabattari, 2017; Česnuityte, Widner, Detlev, 2017; Thornton, Fricke, 1989). V zásadě jde o to, vytvořit definici tak, aby zahrнула naprostou většinu vyskytujících se typů rodin, ale zároveň nebyla příliš široká a neurčitá, protože to by umožňovalo zahrnutí i dalších forem soužití. Koncepce rodinné politiky z roku 2005 explicitně rodinu nedefinovala, ale vycházela v podstatě z definice rodiny založené na pokrevních, příbuzenských, manželských a adoptivních vztazích, zakládajících společné bydlení a způsob života (podle *Národní zprávy o rodině* z roku 2004³).

Vzhledem k narůstající toleranci různých forem soužití i jejich reálného výskytu se v praxi aktuálně přistupuje spíše k širším a obecnějším vymezením termínu rodina. Užívá se aktérské hledisko a vychází se z toho, koho sami aktéři do rodiny řadí (např. Ciabattari, 2017; Česnuityte, Widmer, Detlev, 2017; Hawley, DeHaan, 1996). V nově navrhované koncepci rodinné politiky je rodina rovněž definována široce: „Dnešní rodina je rozmanitá kategorie. Určujícím kritériem rodiny je trvalý vztah a hodnoty lásky, úcty a vzájemné péče.“ (*Koncepce rodinné politiky*. Návrh projednáváný na vedení MPSV v listopadu 2016). Dále je zdůrazněna proměnlivost rodiny jako sociální skupiny, jež by se měla projevit v pojetí rodiny jako sociální instituce. Je to způsob vyrovnání se se soudobými trendy proměny rodiny a současně odklon od pojetí stavějícího na reprodukčních a socializačních funkcích rodiny v „tradičním“ pojetí, jak je formuloval např. O. Matoušek, který zdůrazňoval souvztažnost biologického a kulturního významu reprodukční funkce a důležitost komplementarity role muže a ženy v rodině (Matoušek, 1999; též Freiová, 2001).

Naší výhodou v této stati je zúžení hlediska zájmu na rodiny se závislými dětmi. Pro tento účel se jeví jako vhodná definice vymezená B. S. Turnerem (2004), která se také řadí mezi minimalistické. Ten definuje rodinu jako „sociální jednotku, která se primárně věnuje reprodukci a předávání sociálních hodnot prostřednictvím socializace, což zpravidla zahrnuje společné soužití v domácnosti“ (Turner, 2004: 289, překlad autorky). Toto vymezení tedy zahrnuje i nesezdané páry s dětmi, případně jiné rodinné formace, tedy soužití dospělého či více dospělých s dětmi. Naopak ovšem

záměrně vyřazuje bezdětné páry bez ohledu na to, jestli uzavřeli manželský svazek. Centrálním rozlišujícím bodem této definice je tedy dítě a snaha o jeho socializaci v rámci rodiny.

Pro potřeby rodinné politiky může být užíváno více definic či vymezení rodiny, které budou voleny účelově a vybírány tak, aby nejlépe plnily svoji funkci podle toho, kam je upírán zájem. Jako účelné by mělo být vymezení širšího a užšího pojetí rodiny. Vhodné by též bylo jasné stanovit prioritní typy rodin, kterým se chce rodinná politika věnovat. Zaměření se na nukleární rodinu - tedy společně žijící rodiče a děti - je dnes již v mnohých ohledech překonáno ve prospěch širší rodiny, případně společné domácnosti. Mezigenerační solidarita v rámci rodiny je nesmírně cenná sociální charakteristika, která by měla být rodinnou a sociální politikou podporovaná. Právě v péči o závislé děti a rovněž v pomoci seniorům sehraje mezigenerační pomoc významnou úlohu a šetří kapacity sociálních služeb, které by jinak musely být zajišťovány státem či jinými aktéry. Socioložka D. Sýkorová tak v roce 2009 nabádala ke změně perspektivy v pohledu na rodinu a o přesunutí zájmu od nukleární rodiny na širší rodinu (Sýkorová, 2009). Dnes už je tento přístup téměř obecně přijat a je zdůrazňován i v nově připravované koncepci rodinné politiky.

Funkce rodiny

Pro definování rodiny je nezbytné vymežit základní funkce rodiny. A to i s vědomím, že „právě ohled na oblasti, v nichž rodina poskytuje společnosti těžko a nákladně nahraditelné služby, se musí stát jedním z určujících elementů pro vymezení oblastí rodiny ve vztahu vůči jiným formám lidského soužití v malých sociálních skupinách“ (Zpráva o rodině, 2004, s. 9).

V době, kdy již několik desetiletí hovoří sociologové o krizi rodiny a ztrátě jejích funkcí (např. Sullerotová, 1998; Možný, 1990, 2006) bude nejlépe, podívat se na celý problém s nadhledem. V této oblasti je nesmírně cenný pohled historiků, neboť umožňuje s odstupem hodnotit výjimečnost situace. Rakouští historici M. Mitterauer a R. Sieder (1982) sledovali funkce rodiny ve střední Evropě od středověku po současnost. Jejich závěry byly v mnohém pozitivnější oproti sociologům. Oni na rozdíl od sociologů totiž věděli, že v minulosti neplnily rodiny všechny funkce, které jim dnes bývají mylně přisuzovány. Navíc tito historici přinesli historické důkazy pro to, aby odejmutí některých funkcí bylo hodnoceno kladně. Tedy ne jako ztráta, nýbrž jako ulehčení.

Jaké základní funkce tedy může nebo má rodina plnit? Z historické perspektivy lze stanovit **sedm základních funkcí**, které rodina v různé míře plnila či plní: 1. funkce náboženské, 2. funkce právní, 3. funkce

ochranné, 4. funkce ekonomické, 5. funkce socializační, 6. funkce reprodukční, 7. funkce kulturní (Mitterauer, Sieder, 1982: 72–84). Musí být zdůrazněno, že se jedná o funkce vzájemně provázané a v praxi tedy nelze úplně přesně vymezit hranice mezi nimi. Rovněž platí, že se tyto funkce vzájemně ovlivňují a změna v jedné funkci může mít dopad na funkci jinou. Modifikaci funkcí v průběhu času došlo k tomu, že rodina byla nejprve osvobozena od funkcí náboženských (odklonem od kultu domácích bohů a kultu předků) a funkcí právních (právo krevní msty, právo svrchované autority otce nad dětmi a manželkou). Další funkce (3. – 7.) plní rodiny dodnes, byť je podoba tohoto plnění mnohdy značně modifikovaná.

Ochranné funkce dnes zahrnují ochranu dětí ve smyslu bezpečnosti, např. v ochraně před nebezpečím obecně (např. ochrana před úrazy, ochrana zdraví) až po ochranu před negativními jevy sociálně patologického charakteru. S industrializací ztratila rodina **ekonomickou funkci** jako výrobní jednotka, nicméně i nadále je rodina významnou spotřební a společně hospodářskou jednotkou (Mlčoch, 2014; Možný, 2006). **Funkci socializační** v určité míře přejaly školské instituce, nicméně je nesporné, že socializace dítěte v rodině je stále klíčová, předávání hodnot a norem chování se stále zásadní měrou odehrává v rodině (Mojný 2006).

Reprodukční funkce rodiny bývala vždy považována za centrální. V posledních desetiletích ovšem v některých společnostech tento imperativ ustupuje a vzrůstá počet plánovaně bezdětných manželství (Mojný, 2006) a jedinců (Hašková, 2009). A naopak narůstají počty mimomanželských porodů. Je ovšem na místě připomenout, že i v minulosti byly v některých oblastech a sociálních vrstvách mimomanželské porody poměrně časté (např. ve venkovském prostředí některých alpských zemí v 19. st., viz Gestrich et al. 2003). Existence mimomanželských porodů neodnímá rodině její reprodukční funkce. Spíš vede k rozšíření definice rodiny se závislymi dětmi. A vzhledem k významu reprodukce a její ústřednosti mezi rodinnými funkcemi je tedy logickým důsledkem zahrnutí mezi rodiny i takových jednotek, ve kterých je pouze jeden rodič a dítě/děti. Rodiny tvořené jedním rodičem jsou navíc jen jedním časově omezeným stadiem rodinného cyklu, a ve většině případů nebývají plánovanou volbou.

Při pohledu na reprodukční funkci rodiny v historickém srovnání vynikne spíše jiný rozdíl. A to rozdíl v plodnosti, tedy rozdíl mezi tím, kolik dětí se v rodinách rodilo v minulosti v porovnání se současným stavem. Dnes je péči a výchově dětí věnováno relativně kratší období v životním cyklu rodiny v porovnání s předindustriální dobou. Pro současné rodiče je ob-

dobí společné výchovy dětí jen jednou poměrně krátkou životní epizodou, což způsobuje kromě výrazné redukce počtu porodů (i dětské úmrtnosti) také prodlužující se délka života (Mojný, 2006: 22). A to navzdory jiným trendům, jako je např. prodlužující se délka vzdělávání a s tím spojený vyšší věk osamostatňování se mladých lidí od rodičů (např. Nešporová 2008; Höhne, 2009).

Kulturní funkce rodiny jsou dle historiků určitým protipólem v porovnání s ostatními zmíněnými funkcemi. Zatímco od ostatních funkcí bylo rodině spíše ulevováno, v případě kulturních funkcí lze pozorovat postup opačný. Nárůst kulturních funkcí rodiny souvisí s rozvojem volného času a volnočasových aktivit a služeb v moderních společnostech i s tím, jak ostatní rodinné funkce ustupují do pozadí. Společně trávení volného času dle historiků narůstá a rodina se stává potřebnou jednotkou (Mitterauer, Sieder, 1982: 83–84). Novější výzkumy však naznačují, že s postupující individualizací se zvyšuje i objem volného času strávený rodinnými příslušníky nikoliv společně, ale individuálně, což bývá interpretováno jako faktor přispívající k oslabování rodiny a její soudržnosti (Oujezská, 2016; Stav české rodiny, 2016).

Ohledně celkového vývoje rodiny se optimisticky k obavám o krizi rodiny vyjadřuje ze sociologického pohledu I. Možný (2006). Přes analýzu dopadů soudobého individualismu, např. na lásku a intimitu, a opětne připomenutí diferencovanosti rodin v dnešním světě, se Možný dopracoval k závěru, že rodina má i dnes svůj význam, že „tak po všech stránkách výhodnou institucí tato civilizace nerozpustí“ (Mojný, 2006: 249). Měl tím především na mysli mezigenerační kontinuitu, jež je „sobeckým“ zájmem mužů i žen.

Fungující rodina

Ideál fungující rodiny lze stanovit s ohledem na různá hlediska. Při zohlednění výše uvedených funkcí rodiny je možné jako fungující rodinu vnímat takovou rodinu, která v dostatečné míře zajišťuje ty funkce, které standardně nejsou zajišťovány jiným způsobem. V případě rodin s nezaopatřenými dětmi lze tedy jako fungující rodinu vnímat jednotku tvořenou (dvěma) rodiči a dětmi (nukleární rodina), kde rodiče jednájí v nejlepší zájmu dětí a podílejí se na jejich ochraně, výchově a socializaci. Tato jednotka je zároveň jednotkou ekonomickou a měla by mít schopnost zabezpečit vlastní potřeby a finančně (či jinak) pokrýt vlastní náklady. Ochrana, výchova, socializace dětí a jejich ekonomické zabezpečení jsou základními funkcemi, které by dnešní rodiny se závislymi dětmi měly plnit. Rodiny by dále měly plnit funkci kulturní, kdy se předpokládá, že budou předávat potomkům kulturní hodnoty a společně trávit volný čas.

Z aktuálních sociologických výzkumů vyplývá, že v české společnosti je stále jako ideální soužití vnímána nukleární rodina tvořená mužem, ženou a dvěma dětmi (Fučík, Chromková Manea, 2014; Hašková, Zamykalová, 2006; Možný et al., 2008). Takový ideál je preferovaný dokonce i v nejmladších věkových kategoriích, byť preference pro něj klesá. Odpovídá i reálnému chování, kdy se sice zhruba polovina dětí rodí mimo manželství, nicméně většina dětí žije v prvním roce života stále s oběma rodiči (Nývt, Šustová, 2014). Při sledování postojů zjišťujeme, že zhruba devět osob z deseti je přesvědčeno, že dítě potřebuje oba rodiče (Kreidl, 2010).

Aktuální praxí se Česká republika přibližuje zemím, kde se většina dětí sice rodí dvěma společně žijícím rodičům, ovšem často nikoli manželům (Kuprová 2015; Němečková, Šťastná, 2016; ČSÚ, 2016b). V roce 2015 se narodilo 47 % dětí rodičům, kteří nebyli manželi (ČSÚ, 2016b). Většina těchto dětí přitom bude pravděpodobně alespoň z počátku žít se dvěma rodiči, ale zhruba jedna pětina bude žít již od počátku bez otce.⁴ Děti se přitom rodí do nesezdaných soužití především matkám s nízkým vzděláním a z ekonomicky slabších regionů. V těchto sociálních vrstvách je pak i nejvíce dětí bez otců v hlášeních o narození (Hamplová, 2007; Němečková, Šťastná, 2016). V českém prostředí navíc platí, že se otcové v nesezdaných rodinách zapojují do péče o děti výrazně méně než ženatí muži. Nadto bylo zjištěno, že i muži, kteří nejsou biologickými otci (všech) dětí v rodině, ale uzavřeli s matkou dětí manželství, se do péče zapojují více než nesezdaní otcové (Hamplová, 2007: 147). Byly zjištěny i rozdíly v chování vdaných a svobodných žen, kdy intenzita plodnosti je u vdaných žen vyšší v porovnání se svobodnými (Kuprová 2015; Palonciová, Šťastná, 2011).

Zjištěné rozdíly v odlišném chování ženatých/vdaných a svobodných by měly být reflektovány v tvorbě politik. Například skutečnost, že nesezdaní otcové se zapojují do péče o děti méně, než otcové ženatí, přináší zásadní pobídky. Pokud chceme podporovat genderovou rovnost a výchovu dětí oběma rodiči, stejně jako ekonomickou soběstačnost rodin, je jednou z cest podpora institutu manželství. Bylo potvrzeno, že hodnoty osob žijících v nesezdaných soužití jsou odlišné od hodnot osob žijících v manželství (Kreidl, 2010; Palonciová, Šťastná, 2011, 2012). Lze se domnívat, že do manželství záměrně nevstupují někteří otcové, kteří si nejsou svými otcovskými i dalšími závazky vůči matce dítěte jistí. Část takových otců se časem s matkou svých dětí ožení, část setrvává v nesezdaném soužití a část se rozjede. Zde opět data hovoří v neprospěch nesezdaných soužití, jejichž rozpady jsou četnější v porovnání s rozvody manželství

(Sullerotová, 1998). Navíc od 90. let 20. století výrazně stoupá riziko rozchodu nesezdaných soužití (obecně, nejen u párů s dětmi; Palonciová, Šťastná, 2012). Vznik neúplné rodiny pak má téměř vždy za následek pokles příjmů a životní úrovně (mj. Šatava, 2013).

Nesezdaná soužití mohou být rizikem pro ženy matky v případech, kdy je v takovém soužití uplatňováno tradiční pojetí genderových rolí s mužem živitelem a ženou pečovatelkou. V případě rozchodu totiž nejsou druh a družka vzájemně chráněni některými právními instituty jako je tomu v manželství. Konkrétně se jedná o společné jmění manželů a vzájemnou vyživovací povinnost. Žena si tak jen těžko vymůže nárok na jakýkoliv majetek, který pořídil muž ze svých příjmů v době, kdy žena pečovala o dítě/děti a měla nižší či žádný příjem, nevztahuje se na ni ani vyživovací povinnost.

Další rozdíly v životních podmínkách žen a dětí mezi různými formami rodinného soužití (sezdané páry, nesezdané páry a osamělé matky) zevrubně analyzovala a převahu negativ v neprospěch nejen osamělého rodičovství, ale i nesezdaných soužití ukázala S. McLanahan (2006).

Na základě výše nastíněných faktů se jeví jako žádoucí podporovat společná soužití rodičů pečujících o děti, ideálně v manželství. Základním imperativem je ovšem **výchova a ochrana dětí a zodpovědné rodičovství**, kdy oba rodiče plní své závazky vůči dětem.⁵ To se doposud dělo nejčastěji ve fungujících partnerstvích a manželstvích. Současně je při soudobé míře rozvodovosti nevyhnutelné řešit jejich dopady na děti, přičemž se dlouhodobě potvrzují negativní důsledky praxe, kdy dítěti je soudem určen jeden pečující rodič, převážně matka. Zdánlivě ideální jiné řešení - formou střídavé péče - však funguje jen za příznivých externích podmínek (bydliště obou rodičů blízko navštěvované školy, způsob rozchodu rodičů, jejich chování k dětem po rozvodu, atd.) (Střídavá péče 2016), ale i na odborné pomoci (např. Barvíková, 2016).

Finanční podpora rodin s nezaopatřenými dětmi

V českém kontextu je finanční podpora rodin s nezaopatřenými dětmi považována za klíčový prostředek státní podpory jak politiky, tak i samotnými aktéry, tedy rodiči. Ve výzkumech zjišťujících potřeby a priority rodičů i potenciálních rodičů je přímá či nepřímá finanční podpora velmi žádaná a oceňovaná (CVVM, 2016a; Hühne et al., 2010; Kuchařová 2012). To s sebou ovšem přináší i stinné stránky, neboť mohou být někdy opatření činěná v této oblasti vedena populistickými snahami, nikoliv jako součást promyšlené rodinné politiky.⁶

Finanční podpora je v ČR realizována prostřednictvím dvou základních systémů - dávkového a daňového (tab. 1). Sociální dávky, tedy **přímou finanční podporu**, lze dále dělit na dvě základní skupiny: nepojistné a pojistné. Mezi nejdůležitější **nepojistné sociální dávky** určené rodinám se závislými dětmi patří rodičovský příspěvek, porodné a přídavek na dítě, z hlediska prevence a snižování chudoby rodin pak dávky pomoci v hmotné nouzi (Průša et al., 2014). **Pojistné sociální dávky** zahrnují peněžitou pomoc v mateřství, ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství (viz Hühne, Kuchařová, 2016). Velmi významnou funkci má v podpoře rodin s dětmi **nepřímá finanční podpora**, která je realizována prostřednictvím **daňových opatření**. Ta je vedena především výše zmíněným principem o zachování autonomie rodiny s cílem podpořit soběstačnost rodiny, omezit její závislost na sociálních dávkách a zvýšit finanční prostředky v rodinném rozpočtu (Hühne, 2008: 15). Uvést do souladu podporu v rámci obou systémů je však nesnadným a dlouhodobým úkolem (Dlouhý, 1997; Hühne, 2008; Šatava, 2016a).

Vývoj státní finanční podpory rodin se závislými dětmi od roku 1990 dodnes charakterizuje pozvolný pokles dávek přímé finanční podpory ve prospěch vzestupu významu nepřímé finanční podpory. Od roku 1990 se až do roku 2008 snižovala závislost domácností s dětmi na nepojistných sociálních dávkách, zatímco od roku 2008 závislost opět zvolna narůstá. A to zejména díky zvýšení rodičovského příspěvku. Jinak řečeno stoupá podíl nepojistných sociálních dávek na celkových příjmech domácností (Průša et al., 2014: 97). Pozitivně lze vnímat, že se zkracuje délka období pobírání rodičovského příspěvku (Nešporová, 2015). Nejvýznamnější vliv na redukcii chudoby domácností s dětmi má především rodičovský příspěvek a dále přídavek na dítě. Např. v roce 2012 se tyto dvě dávky podílely na redukcii chudoby z 66 % a 18 %. Vliv ostatních sociálních dávek byl v analýzách úspěšnosti podpory rodin hodnocen jako zanedbatelný (Průša et al., 2014: 98).

Peněžítá pomoc v mateřství (PPM) je dávkou nemocenského pojištění, která náleží ženě po dobu 28 týdnů, kdy využívá mateřskou dovolenou. Může ji, s jistými omezeními, čerpat i otec dítěte, nicméně v praxi je to výjimečné. Její výše je závislá na předchozím příjmu a v současné době činí pro ženy do úrovně průměrné mzdy 70 % předchozí mzdy. U žen s trojnásobně vyšším příjmem činí maximální výše PPM v relaci k předchozí mzdě 40 %.

Rodičům pečujícím o nejmenší děti do maximálně čtyř let věku je následně poskytován **rodičovský příspěvek (RP)**. Jeho výše výrazně vzrostla v roce 2007 a možnosti jeho čerpání se zásadním způsobem

proměnily v roce 2008 (Dudová, 2008). Od té doby se rozšiřuje flexibilita čerpání rodičovského příspěvku a zmenšují se omezení kladená na jeho příjemce (např. limity na využívání služeb péče o děti; Nešporová, 2015; Höhne, 2017).

Porodné je jednorázovou dávkou, která je aktuálně zacílena na rodiny s nižšími příjmy. Jeho celoplošné zaměření i relativně vysoká hodnota (téměř 18 tisíc Kč) z let 2006 a 2007 byla v roce 2008 snížena na částku 13 tisíc Kč. Zásadní význam měla změna z roku 2011, kdy se porodné stalo testovanou dávkou, určenou pouze na první dítě. Od roku 2015 lze porodné žádat na první i druhé dítě v rodinách, jejichž příjem nepřekročí 2,7 násobek životního minima (Höhne, Kuchařová, 2016). V současnosti MPSV v navrhované koncepci rodinné politiky navrhuje rozšíření opět na všechny nově narozené děti.

Další nepojistnou sociální dávkou je **přídavek na děti**, jehož význam v posledních desetiletích výrazně klesl. Jeho výše je nízká a čerpají jej pouze rodiny s nejnižšími příjmy, přičemž počet příjemců stále klesá (Průša et al., 2014: 25). Pro nárok na dávku se posuzuje příjem za předchozí kalendářní rok a do příjmu se započítává i rodičovský příspěvek. V době výplaty tak může rodina být v jiné situaci oproti té testované. V roce 2015 pobíralo přídavek

na dítě měsíčně pouze zhruba 420 tisíc dětí (spočítáno dle dat MPSV, 2016: 119b), což byla zhruba pětina (21 %) z celkového počtu nezaopatřených dětí (vlastní výpočet z dat SILC 2015).

V zájmu vyššího zapojení otců do výchovy navrholo MPSV v roce 2016 zavedení týdenní dávky otcovské poporodní péče, kterou bude možno využít v prvních šesti týdnech po porodu dítěte za podmínek ekvivalentních k podmínkám peněžité pomoci v mateřství. Dávku otcovské poporodní péče lze čerpat paralelně s PPM. Odůvodněna je snahou vytvořit otcům podmínky, aby mohli podpořit matku v náročném poporodní fázi a navázat intenzivní vztah se svým dítětem (MPSV, 2016c; zavedení předpokládáno koncem roku 2017).

Vzrůstá význam odpočitatelných položek v rámci daňového systému (viz tab. 1; stručný popis viz <http://www.mpsv.cz/cs/14470>). **Daňový odpočet na vyživované dítě** zavedený na počátku 90. let 20. století byl s koncem roku 2005 zrušen a byl nahrazen přímým odpočtem z daně na nezaopatřené dítě. Jeho novou výhodou je skutečnost, že u nezaopatřených dětí může fungovat jako **daňový bonus**, tedy že pokud je vypočtená daň nižší než sleva na dítě, rozdílová částka je rodině vyplacena. Od roku 2015 výše slevy roste s pořadím dítěte (nejvyšší je pro třetí a všech-

ny další děti v pořadí). Manželské páry mají možnost uplatnit **slevu na manželku či manžela**, která je od roku 2008 poměrně vysoká (tab. 1). V praxi tuto slevu nejčastěji uplatňuje manžel na manželku, která je na rodičovské dovolené. Od roku 2014 mohou navíc rodiny s nejmenšími dětmi uplatňovat **slevu na umístění dítěte v předškolním zařízení, tzv. školkovné**. Tím je posilována pomoc rodičům v dřívějším návratu na trh práce také v daňové oblasti zavedením daňové slevy na umístění dítěte v zařízení předškolní péče.

Současná finanční podpora rodin s nezaopatřenými dětmi se v nejvyšší míře zaměřuje na rodiny s nejmenšími dětmi (viz Höhne, Kuchařová, 2016), kde jsou rodiče státem podporováni prostřednictvím PPM a RP tak, aby matka (případně otec) mohla na čas opustit trh práce a věnovat se péči o dítě. Výše finanční pomoci závisí na volbě délky rodičovské dovolené (pobírání rodičovského příspěvku). Flexibilní čerpání bylo zavedeno za účelem většího prostoru pro rozhodování o strategii sladování rodičovství a zaměstnání. Doposud je však volba otevřenější matkám/otcům s vyššími příjmy na úkor nízkopříjmových nebo ekonomicky neaktivních (vzhledem k nastavení nároků volby), což je postupně odstraňováno (<http://www.mpsv.cz/cs/24315>).

Tabulka 1 Hlavní ukazatele finanční podpory rodin s dětmi v letech 2006–2016, v Kč měsíčně

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
průměrná hrubá mzda (na přepočtené počty)	19 546	20 957	22 592	23 344	23 864	24 455	25 067	25 035	25 768	26 467	27 220 (III.Q)
minimální mzda	7 955	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 000	8 500	8 500	9 200	9 900
nepřímá finanční podpora - sleva na dani											
poplatník	600	600	2 070	2 070	2 070	1 970	2 070	2 070	2 070	2 070	2 070
manžel/ka (max. příjem)	350 (3 170)	350 (3 170)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)	2 070 (5 667)
dítě	500	500	890	890	967	967	1 117	1 117	1 117	1 117 1 317 1 417	1 117 1 417 1 717
„školkovné“	0	0	0	0	0	0	0	0	708	767	825
přímá finanční podpora - (sociální) dávky											
max. PPM	13 290	14 370	14 370	28 890	29 070	30 330	30 810	31 740	31 800	32 640	33 120
max. RP	3 696	7 582	11 400	11 400	11 400	11 400	11 500	11 500	11 500	11 500	11 500
porodné	8 750 17 500	17 760	13 000	13 000	13 000	13 000	13 000	13 000	13 000	13 000 10 000	13 000 10 000
přídavek na dítě	245–810	256–810	500–700	500–700 (550–750)	500–700	500–700	500–700	500–700	500–700	500–700	500–700

Pozn.: - veškeré položky jsou uváděny v měsíčním vyjádření, i když některé se zúčtují pouze ročně (např. sleva na manžela/ku s příjmem maximálně do 38040 Kč ročně v letech 2006–2007, resp. 68000 Kč od roku 2008);

- sleva na dítě od roku 2015 podle počtu dětí v domácnosti (na první, druhé, třetí a další dítě v pořadí);

porodné = jednorázová dávka, na jedno dítě (2011–2014 na první narozené dítě, 2015 nižší částka při narození druhého dítěte), 2006 - vyšší částka od 1.4.;

Zdroj: Höhne, Kuchařová, 2016, upraveno a doplněno.

Finanční podpora rodin s nezaopatřenými dětmi staršími než 4 roky je poskytována především prostřednictvím slevy na dani na každé dítě, jejíž výše v posledním desetiletí značně vzrostla. Sleva na manželku/la, ač není omezena pouze na rodiny s dětmi, je právě jimi často využívána a hraje pak v jejich příjmech nezanedbatelnou roli (Šatava, 2016a). Na druhou stranu bylo zjištěno, že nízkopříjmové rodiny s nejmenšími dětmi, kterým by přinesla významné přilepšení do rodinného rozpočtu, na ni často nedosáhnou, buď proto, že rodiče nejsou manželé (Höhne, Kuchařová, 2016), nebo platí velmi nízké daně. Jinými autory je sleva na manželku kritizována, proto, že údajně snižuje motivaci žen k zaměstnání (Šatava, 2016a, 2016b). Jak bylo popsáno výše, potenciální podpora prostřednictvím přídatku na dítě je celkově málo významná. Z uvedené je patrné, že obecně je ztráta příjmu v důsledku rodičovství a v jeho počátečních fázích relativně nižší pro nízkopříjmové rodiny v porovnání s rodinami s vyššími příjmy. To se projevuje v odlišnostech časování porodů (vyššího pořadí) a návratu na trh práce mezi rodinami s různou příjmovou úrovní a dalšími charakteristikami. Dávat tuto skutečnost do kauzální souvislosti s porodností jednotlivých socioekonomických skupin si však odborníci netroufají (Höhne, Kuchařová, 2016).

Služby vzdělávání a denní péče o děti jako stěžejní oblast nefinanční podpory rodin s dětmi

Nefinanční podpora rodin poskytuje „alternativní“ nebo doplňkové formy plnění rodinných funkcí a podporu rodinám při jejich vlastním plnění těchto funkcí. Moderní sociální stát jimi ulehčuje rodinám zabezpečení potřeb jejich členů. Je otázkou, nakolik spolu tyto potřeby a nabízené služby korespondují, jak služby pokrývají potřeby a jak příslušné systémy pomoci ovlivňují život a každodenní strategie rodin, a to s ohledem na fakt, že potřeby rodin se v jednotlivých fázích rodinného cyklu mění.

V celém komplexu nefinanční pomoci rodinám dominuje v aktuální rodinné politice pět stěžejních oblastí, z nichž se zde soustředíme na tu první:

- 1) služby denní péče o děti, vzdělávání dětí a mimoškolní aktivity pro děti;
- 2) poradenství a podpora rodičovských kompetencí, oceňování rodičovské péče;
- 3) péče o seniory a zdravotně postižené;
- 4) sociálně právní ochrana dětí a náhradní rodinná péče;
- 5) služby pro domácnost.

Výzkumy preferencí a požadavků rodin se závislými dětmi dlouhodobě potvrzují zásadní význam systému **denní péče o děti předškolního a (raného) školního věku** (šetření CVVM, výzkumy VÚPSV,

SOU AV ČR⁹, MU Brno¹⁰). Jeho role je komplexní - od vzdělávání od raného věku po umožnění kombinovat rodinné závazky se zaměstnáním. Před rokem 1989 převážoval názor, že rodiče děti dávát do jeslí, příp. mateřských škol, nechtějí v tom rozsahu, v jakém k tomu byli v systému školské a sociální politiky vedeni. V současnosti je naopak kritizována převaha poptávky nad nabídkou. Poptávka i nabídka jsou však diferencovány. V praxi se tedy jedná o nesoulad struktury poptávky a nabídky z hlediska věku dětí (chybí místa pro mladší děti), prostorové lokalizace nabídky (výrazné lokální a regionální rozdíly v dostupnosti) a typů služeb (kolektivní, individuální, specializované co do metod výchovy a cílové skupiny dětí apod.). Systém služeb vzdělávání a péče o děti je navíc rodinám nápomocný jen v součinnosti s dostatečnou dostupností různých pracovních režimů pro rodiče malých dětí, neméně důležitý je soulad s nastavením systému mateřské a rodičovské dovolené, včetně finanční náhrady ušlé mzdy. Provázanost zmíněných systémů však vykazuje řadu nedostatků.

Proto služby denní péče o děti a zajištění jejich vzdělávání neumožňují dostatečně svobodné rozhodování rodičů řešících skloubení rodičovství a péče o rodinu s profesními aspiracemi a potřebou materiálně zabezpečit rodinu. Více typů služeb i větší flexibilita jejich využívání by rozšířily rodičům možnosti volby na základě potřeb dané rodiny, konkrétního dítěte, pracovních režimů rodičů a jejich osobních preferencí. Prolínají se zde očekávání a zájmy státu s aspiracemi a plány rodin. Úkolem zařízení denní péče a vzdělávání z pohledu rodičů je především výchova a vzdělávání dítěte, doplňující a rozšiřující socializaci v rodině, a zabezpečení dětí v době, kdy jsou (oba) rodiče v zaměstnání. Z pohledu státu je úkolem předškolních zařízení kromě zmíněného také podpora zaměstnanosti (žen), zrovnoprávnění postavení mužů a žen a snižování sociálních nerovností (reprodukcí se v rodině).

Naplnění rolí systému raného vzdělávání a péče o děti vyžaduje dostupnost prostorovou (dostatečnou síť zařízení) a soulad poptávky a nabídky, dostupnost finanční, možnost výběru zařízení podle charakteru péče, nadstandardních služeb atp. a garanci kvality služby. Dosavadní úsilí o zkvalitnění systému bylo v české rodinné politice a odborném diskurzu zacíleno především na první dva body, záměry se však realizují pozvolna, často se zpožděním oproti potřebám (kritický pohled na systém viz např. Palonciová et al., 2014; Dudová, Hašková, 2011; Hašková, Saxonberg, 2012). Podceněna se jeví možnost individuálního výběru (Palonciová et al., 2014). A to přesto, že oproti zemím, kde existuje integrovaný systém vzdělávání dětí od narození do navazující povinné

školní docházky (OECD Family Database), se v ČR v současnosti uplatňuje spíše komplex různých forem a typů zařízení denní péče podle věku dětí, právních forem a „specializace“ zařízení (viz tabulka 2). Je to výsledek předchozího vývoje a absence celkové koncepce raného vzdělávání a péče.

Konkrétní požadavky **rodičů** na služby denní péče a vzdělávání dětí se mění, ne však příliš dynamicky. Roste zájem o dřívější návrat matek do zaměstnání po rodičovské dovolené¹¹ (Nešporová, 2015; Palonciová et al., 2014), a tím poptávka pro zařízení denní péče o děti pro děti mladší tří let (CVVM 2016b). Současně je v české populaci silně zakořeněn názor, že v prvních letech dítěte je matka nejlepším pečovatелеm (Kuchařová, Pečlová 2016)¹². V mezinárodním srovnání v ČR přetrvává stále extrémně nízké využívání nerodinné kolektivní péče o děti do 2 let (OECD Family Database), nicméně v letech 2006–2014 vzrostl podíl dětí v této věkové kategorii využívajících nerodinnou péči z 2,6 na 5,6 % (vlastní výpočet podle dat EU-SILC). ČR se dále liší tím, že tu není (výrazný) rozdíl mezi vyšším podílem dětí z rodin, kde je vyšší příjem a/nebo má matka vyšší vzdělání, a menším podílem v rodinách s nižším statusem. Nízká je ovšem docházka u těch nejpotřebnějších, a to u dětí z vyloučených lokalit.

V ČR však vážně i nabídka flexibilních pracovních režimů, které by spolu s variabilním systémem denní péče umožnily rodičům (matkám) postupný návrat na pracovní trh a postupné omezování rodičovské péče (Hašková, 2014; Kuchařová, 2013). Nemalý vliv mají i výdělečné možnosti rodičů malých dětí (zjednodušeně řečeno, zda jsou příjmy ze zaměstnání takové, aby byly přínosem jak navzdory zvýšeným nákladům, tak za cenu časového omezení kontaktů rodiče s dítětem). Jistotou bariérou jsou také genderové rozdíly ve výdělcích (Pytlíková, 2015), protože omezují volbu toho, který rodič přeruší kariéru kvůli péči o dítě i „výhodnost“ návratu do zaměstnání po rodičovské dovolené.

V důsledku těchto skutečností, i přetrvávající preference rodinné péče o nejmenší děti, české ženy v době nároku na rodičovskou dovolenou převážně pečují o dítě osobně a celodenně a do zaměstnání se nejčastěji vracejí na plný úvazek, když jsou dětem 3 roky. I když převládá poměrný soulad preferencí a nastavení rodičovské dovolené, rozšiřuje se využívání kratších dob čerpání rodičovského příspěvku (Höhne, Kuchařová 2016). Zájem o dřívější návrat do zaměstnání po rodičovské dovolené nemusí znamenat, že rodiče požadují a preferují celodenní institucionální péči o děti v předškolních zařízeních. Většinou ji volí pod tlakem poptávky na trhu práce i faktu, že je stále omezená dostupnost ta-

kových flexibilních pracovních úvazků, které mají co nejmenší negativní konsekvence (neodpovídající příjem, omezený pracovní postup, prekérní pracovní podmínky atd., viz např. Vohlídalová, Formánková, 2012; Dudová, Hašková, 2014). Matky by měly větší zájem o dřívější návrat do zaměstnání, kdyby vedle zajímavějších možností práce v nestandardních pracovních režimech byla také dostupná nabídka takových forem denní péče, které by lépe umožnily příliš neomezit vlastní péči o dítě a současně se pracovní realizovat a přinášet příjem do rodiny (např. Paloncyová et al, 2014: 62, 200). Tomu však brání nevyvážený systém raného vzdělávání a péče či nedůvěra v garanci kvality některých zařízení v kombinaci s jejich finanční nedostupností. Rodiče s naprostou převahou upřednostňují veřejné mateřské školy zřizované obcemi před ostatními typy proto, že mají kvalitní vzdělávací program a jsou finančně dostupné. Jako součást školního systému však mají rigidní pravidla poskytování vzdělání a péče, a proto jsou vhodná pro starší děti, jakkoliv se postupně přizpůsobují rostoucímu podílu mladších dětí. To ale vyžaduje, zatím plánované, snížení počtů dětí ve třídách MŠ, úpravu vzdělávacích programů a doplnění personálu o další (ne)peda-

gogické pracovníky (Informace MŠMT, 2016; Hronová, 2016). Zvětšení flexibility v docházce do mateřských škol, zejména u menších dětí, by velmi pomohlo také zjednodušení podmínek pro sdílení jednoho místa dvěma dětmi.

Možnost volby mezi různou formou nerodinné péče o děti a charakterem zařízení poskytujícího péči umožňuje zohledňovat i kvalitu služeb a orientovat se podle diferencovaných individuálních potřeb dítěte a zájmů rodičů. Rozhodující vždy nejsou formální hlediska. Matkami je požadována odborná kvalifikace pečujícího personálu, ale také jeho přirozené vlohy a přístup k dětem (Oujezdská, 2012a; Paloncyová et al., 2014). V realitě však běžné rodiny často volí, z důvodu omezené nabídky a nutnosti brát na zřetel finanční dopad na rodinu, zařízení podle prostorové dostupnosti a ceny, což mimo zařízení nyní pod kontrolou státu (mateřské školy, dětské skupiny) nemusí požadovanou kvalitu zaručovat. Nedostatečná nabídka státem subvencovaných služeb denní péče o děti otevřela prostor komerční sféře, kde není vždy garantována kvalita a ceny za poskytované služby jsou mnohonásobně vyšší v porovnání s veřejnými zařízeními (tabulka 2; viz Paloncyová et al., 2014). O těchto službách, o počtech

a struktuře docházejících dětí atd. neexistuje žádná spolehlivá evidence. Kromě veřejných mateřských škol rodiče pozvolna přijímají nové podporované typy - dětské skupiny a dle předpokladů též nově zaváděné mikrojesle¹³.

Vzdělávání jako součást socializační funkce rodiny již historicky zásadním způsobem převzal stát a školské instituce. Nově se objevují ne příliš četné, ale pozornosti hodné snahy navrátit rodině vzdělávací a výchovnou funkci¹⁴. Na požadavek „domáčího, individuálního vzdělávání“ reagovalo jeho uzákonění v roce 2004 pro první stupeň základních škol.¹⁵ Snahy o rozšíření i na druhý stupeň nejprve ztroskotaly na nezájmu MŠMT pod vedením ministra Chládky, ale pak se podařilo toto rozšíření prosadit.¹⁶

Jako trend opačným směrem lze vnímat v současnosti navrhované změny školského zákona, které na bázi podpory vzdělávání od nejtútlejšího věku zavádějí povinné předškolního vzdělávání od 5 let (od roku 2017; *Změny...*, 2016). Požadavek autonomie rodiny je respektován v tom, že i u těchto dětí může být povinné absolvování předškolního vzdělávání realizováno v rodině. Aby se v důsledku širšího zpřístupnění předškolního vzdělávání v mateřských školách nesnižovaly kvalita

Tabulka 2 Přehled typů zařízení kolektivní denní péče a vzdělávání

typ zařízení	legislativa (hlavní právní norma)	období	určeno dětem ve věku:	obvykle využíváno dětmi ve věku	podíl z věkové skupiny	poplatky (bez stravy), Kč, měsíčně, r. 2014***	
mateřské školy	školský zákon, č. 561/2004 Sb.	do r. 2016	zpravidla 3–6 let nepovinně	3 (4)–5 let (soukromé MŠ i mladšími)	dle MŠMT** 101 % celkem (77 % tříletých; 87 % čtyřletých; 91 % pětiletých)	600–800	
		od 2017	zpravidla 3–6 let, poslední ročník povinně				
		od 2018	zpravidla 2–6 let; 3–6 let nárokově; poslední ročník povinně				
		od r. 2020	2–6 let nárokově; poslední ročník povinně				
soukromé MŠ		stejná pravidla jako ve veřejných a dalších MŠ zřizovaných podle školského zákona		(méně než) 2–6 let		cca 2000–7000; komerční 3000–10 000 i více	
jesle jako zdravotnické zařízení (zřizované obcí)		do 31. III. 2013	zpravidla 6 měsíců – 3 roky	1–3 roky	cca 2 %	průměr 1 500–5 000	
živnost vázaná: Péče o dítě do tří let věku v denním režimu	zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání; nařízení vlády č. 278/2008 Sb.	od r. 1991	0–3 roky	do 3 let	dětí do 2 let v kolektivních zařízeních: 2006–2014 růst z 2,6 na 5,6 %*	dle pravidel pro nekomerční služby	
živnost volná: Poskytování služeb pro rodinu a domácnost	zákon č. 247/2014 Sb., o poskytování služby péče o dítě v dětské skupině		od XI. 2014	1–6 let			Různě dle konkrétní nabídky služby
dětská skupina							
mikrojesle	pilotní ověřování	od r. 2016	6 měsíců–4 roky				
zařízení/služby NNO	obecně platné právní předpisy					0–2 000	
firemní zařízení (školky)	různé dle právní formy		obvykle 1–6 let	1–3 roky		cca 1000–4000	

Pozn.: dle OECD navštěvuje MŠ 80 % dětí z věkové kategorie 3–5 let

Zdroje: * OECD FamilyDatabase; ** MŠMT. Statistika školství 2013/14; celkový údaj vyjadřuje poměr počtu dětí všech věkových kategorií v MŠ k počtu dětí 3–5 let, podle vlastních výpočtů autorek dochází do MŠ 85 % dětí 3–5letých. *** Kuchařová, Psychlová, 2014

ktivní parametry, musí MŠ projít výše zmíněnou adaptací. Je zde přebírán model integrovaného vzdělávání. Lze se ale ptát, zda není změna pojata poněkud formálně, zda se podaří respektovat stále ještě individuálně hodně rozdílné schopnosti a potřeby pětiletých dětí a zachovat doposud vysoký standard mateřských škol. Důraz na kvalitní rané vzdělávání a výchovu, též jako významný rys kvalitní nerodinné péče o děti, se v nedávné době do praxe promítl také při zavádění dětských skupin. V nich je vzdělávací plán předpokladem získání licence na jejich provozování.

Diskuse - pohled „zdola“

V úvodní části článku byl zmíněn význam participace aktérů na opatřeních rodinné politiky. Rodiny by neměly být jen pasivními příjemci opatření prováděných shora, ale respektovanými spoluvůrci. Pro správné fungování systému je nezbytné, aby ho oceňovali i ti, pro které je určen. Význam souznění rodinné politiky s požadavky veřejnosti podtrhovala v souvislosti s rodinnými dávkami v českém prostředí J. Kocourková (2004), v zahraničí např. Gauthier, Philipov (2008). Proto, aby bylo možné co nejlépe „ušít na míru“ celý komplex opatření podpory rodin se závislými dětmi, je nezbytné znát jejich přání a potřeby, a podobně je důležité znát i názory širší veřejnosti na tuto oblast vzhledem k důležitosti principu solidarity v rodinné politice. V závěrečné diskusi se tedy pokusíme stručně představit pohled veřejnosti na jednotlivá opatření rodinné politiky. Budeme přitom sledovat stejné dělení na finanční a nefinanční opatření.

Vývoj názorů české veřejnosti na rodinnou politiku a očekávání s ní spjatá lze sledovat na datech Centra pro výzkum veřejného mínění (CVVM)¹⁷, průřezově jsou tato témata součástí některých výběro-

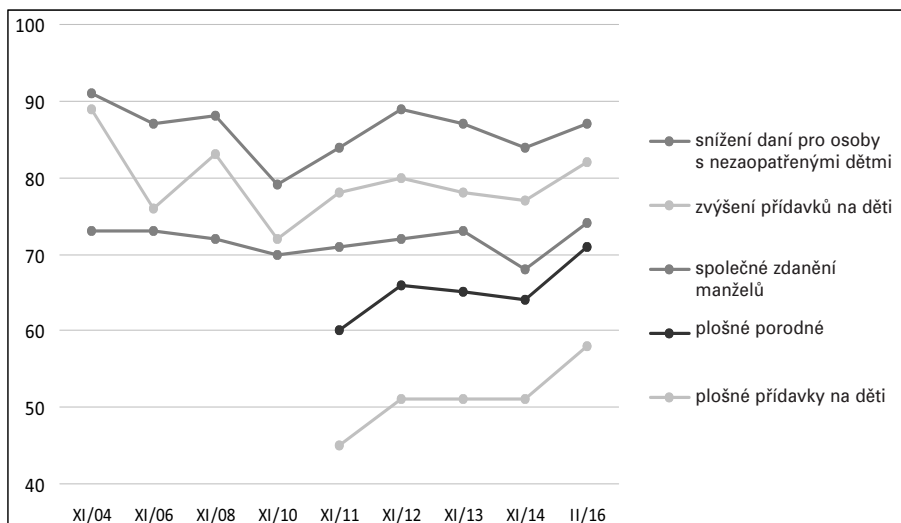
vých šetření Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí. Data CVVM ukazují, že po předchozím kolísání za poslední 4 roky vzrostla spokojenost s tím, co vláda podniká ve prospěch rodin. Co na to mohlo mít vliv? Během těchto let docházelo po období snižování rodinných dávek k jejich mírnému růstu a hlavně rozšíření (porodné na druhé dítě, byla upravena pravidla flexibilní volby délky rodičovské dovolené a tím výše rodičovského příspěvku), byly provedeny úpravy v daňovém systému ve prospěch rodin (mj. zavedena sleva na dítě docházející do předškolního zařízení, zvýšily se slevy na děti), rostla podpora zařízení denní péče o děti (Palonciová et al. 2014). Přitom za posledních 12 let je zjišťován téměř přímočarý růst zájmu o většinu sledovaných opatření rodinné politiky (CVVM, 2016a). Výjimkou je překvapivě kolísavý zájem o zvyšování přídavek na děti, možná i proto, že je pobírá jen zhruba jedna pětina rodin se závislými dětmi (18 %; vlastní výpočet z dat SILC 2014). Lidé spíše požadují změnu této dávky z příjmově testované na plošnou. Kolísavý je také zájem o snižování daní pro osoby s nezaopatřenými dětmi, je však stále relativně vysoký (graf 1). Při srovnání finančních opatření je zřejmé, že největší podporu a ocenění veřejnost přikládá slevám na daně pro rodiče s nezaopatřenými dětmi (Höhne, Kuchařová 2016). To je pozitivní zjištění, neboť indikuje vysokou míru solidarity veřejnosti s rodiči aktuálně pečujícími o děti, na druhé straně se jedná o opatření, které podporuje zaměstnanost rodičů, jejich finanční soběstačnost a ve svém důsledku pak i autonomii rodiny. Na stinnou stránku daňového systému však upozorňuje např. Šatava (2016a, 2016b). Jeho výtky se týkají limitů využití daňového zvýhodnění nízkopříjmovými domácnostmi (nemohou je vždy využít) a demotivačního efektu

u druhého vydávajícího v rodině, obvykle ženy.

Trvale neměnný, protože téměř univerzální (90 %), je požadavek podpory zkrácených úvazků nebo pružné pracovní doby pro rodiče malých dětí (graf 2). Lze to interpretovat jako projev toho, že vzrůstající zájem matek o relativně brzký návrat do zaměstnání po narození jejich dítěte nesnižuje potřebu se o něj v jeho nejmladším věku osobně starat, tj. rozdělit svůj čas mezi obě role. Mezinárodní zkušenosti dokazují, že možnost sladění rodinných a profesních rolí přispívá ke spokojenosti a k dobrému společenskému klimatu a bylo potvrzeno, že společnosti, ve kterých osoby nemusí volit mezi rodičovstvím a pracovní kariérou vykazují vyšší míru plodnosti (za mnohé jiné Sirovátka, 2006b). Zájem o flexibilní formy zaměstnání (zkrácené úvazky a pružnou pracovní dobu) lze interpretovat jako preferenci soběstačnosti rodiny zabezpečováním svých potřeb vlastními příjmy. Navzdory tomu, že podílí příznivců různých forem finanční pomoci rodinám od roku 2011 stoupají (a to spíše u požadavku na jejich všeobecné rozšíření, než zvyšování jejich hodnoty), stále je jim nakloněn nižší podíl dotázaných, než je tomu u rodině příznivých pracovních režimů nebo u podpory nerodinné péče - dostupnosti družin („družina u každé základní školy“) a zařízení typu jeslí (tj. zvýšení jejich počtu) - graf 2. Překvapivý je však až nedávný vzrůst zájmu o vícerychlostní (tedy i kratší) rodičovskou dovolenou (trend je zjišťován až od roku 2010). Může být vysvětlitelný výše zmíněnými preferencemi rodinné péče, neuspokojivou návazností v opatřeních v oblasti práce a systému denní péče o děti, jakož i reálným zavedením skutečně flexibilní volby čerpání rodičovského příspěvku až v roce 2012.

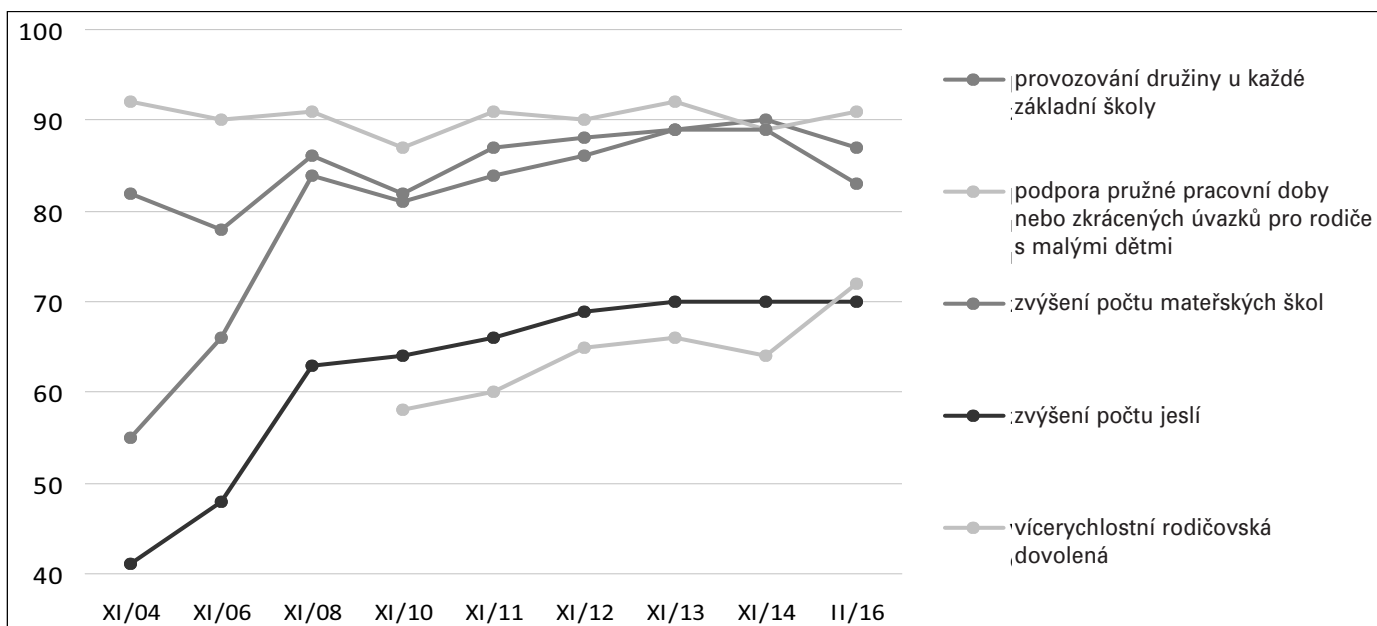
Z hlediska zjišťování zájmu o opatření podporující autonomii rodiny se nedají z poznatků CVVM vyvodit jednoznačné závěry. Nejvíce požadovaná jsou nicméně opatření, která lze chápat jako podporující nižší závislost rodin na společnosti. Jsou to opět opatření na podporu zaměstnanosti rodičů slučitelné s plněním rodičovské role. Jejich zefektivnění je ovšem v kompetenci státu, příp. samosprávných orgánů a v případě nejžádanějšího opatření, flexibilních pracovních režimů, má důležitou roli přístup zaměstnavatelů. Výzkumy zaměřené na samotné rodiče nezletilých dětí, jejich potřeby a preference, přinášejí podobné výsledky jako CVVM (Höhne et al., 2006, Palonciová et al., 2014, Kuchařová, Psychlová, 2016, Kuchařová et al. 2016). V souhrnu ukazují, že rodiny akceptují selektivní intervenci státu do rodiny, přičemž nejnovější z těchto výzkumů zjišťují růst zájmu o zaměstnanost matek, a potažmo potřeby dostupných služeb péče o děti. Současně je však de-

Graf 1 Vývoj názorů na opatření rodinné politiky - finanční

Zdroj: CVVM 2016.

Graf 2 Vývoj názorů na opatření rodinné politiky - nefinanční

Zdroj: CVVM 2016.

klarován skeptický názor na to, že je zaměstnanost rodičů dostatečnou garancí zabezpečení potřeb rodiny s dětmi. To vysvětluje trvalý zájem o finanční podporu dávkami nebo v daních. Že přitom rodina nadále trvá na své autonomii ve výchově. Navíc roste zájem o zapojení otců do výchovy i nejmenších dětí (dle srovnání dat z roku 2006 a 2016, viz Höhne et al., 2010; Kuchařová, Psychlová, 2016). Je to požadavek, který nejenže vyjadřuje potřebu rovnoměrnějšího postavení žen a mužů v rodině, ale možná i stále rezervovaný postoj vůči nerodinné výchově nejmenších dětí.

Rodina v současné společnosti nemůže být plně autonomní, nicméně by měla být podporována její odpovědnost za děti a plnění rodinných funkcí posilováním jejich kompetencí a suverenity. Důležitý zprostředkující článek mezi státní správou (jež nastavuje obecné podmínky pro život rodin s dětmi) a příjemci opatření rodinné politiky, tj. článek, který díky bližšímu kontaktu s rodinami může zohledňovat rozmanitost potřeb jednotlivých (typů) rodin, představují aktéři na krajské a místní úrovni (viz např. Mlčoch, 2014: 112). Jejich potenciál v tomto směru dnes není dostatečně využíván a příliš závisí na individuálním přístupu představitelů krajských a místních samospráv (Kuchařová et al., 2014). Bez jejich podpory a participace jsou přitom státní opatření jen těžko plnohodnotně realizovatelná. Právě systém služeb pro rodiny je organizován především na lokální úrovni, služby péče o nejmenší děti musí být místně a finančně dostupné. Role obcí a krajů v nefinanční pomoci rodinám se závislými dětmi by měla být ústřední.

Na závěr ještě připomeneme menšinuové případy, kdy je sociální regulace autonomie rodičů žádoucí. I přes důraz na autonomii rodin se závislými dětmi je nesporné, že musí existovat regulativy, jak tuto autonomii omezit v případě nevhodného výkonu rodičovských práv a povinností ve vztahu k dítěti (Možný, 2006: 152–153). Snahou je vždy sledování nejlepšího zájmu dítěte, a pokud postupují rodiče proti němu, je zásah vyšších autorit oprávněný. V rámci rodinné politiky by zde měly být jako první instance zmíněny poradenské služby pro rodiče, které mohou pomoci zlepšit rodičovské kompetence, upravit jednání rodičů a působit tak ve prospěch dítěte.

Závěr

V dosavadní rodinné politice bylo stanovení jejích priorit a cílů vždy vedeno aktuálně vládnoucími politickými stranami a velmi obtížně a ne moc úspěšně se hledala obecná shoda (viz např. Válková 2012). To evidentně pramení ze samotné povahy rodinné politiky, které má být průřezová a zahrnovat velkou škálu aktérů a jako taková je velice komplexní. Vypořádání se s tímto problémem je stále vizí budoucnosti. Chceme zdůraznit, že právě zapojení různých aktérů do vzniku jednotné koncepce rodinné politiky považujeme za klíčový bod jejího následného úspěchu. A máme tím na mysli nejen aktéry na státní úrovni (vláda a jednotlivé ministerské resorty), ale i významné aktéry krajské a místní samosprávy. V neposlední řadě je nezbytná i účast širší veřejnosti a samotných příjemců opatření, tedy rodičů s dětmi. Právě oni by měli daná opatření

vnímat jako příznivá, jedině tak je budou využívat a opatření jim budou pomáhat.

V soudobé společnosti přitom nejde o stanovení tvrdých normativních principů a postupů, spíše o poskytnutí větší variability možností, kde si jednotlivé rodiny mohou volit tak, aby byly schopné zajistit své potřeby a zejména pak potřeby svých závislých dětí. Rodinná politika by dle našeho soudu měla být vedena principy solidarity i subsidiarity a participace aktérů, přičemž by měl být rovněž zohledňován princip autonomie rodiny a oceňovány fungující rodiny.

- 1 Zde autoři na základě porovnání trendu v letech 2005–2015 ukazují, že „odkládání rození dětí do vyššího věku ženy tak začíná postupně ztrácet na intenzitě.“
- 2 Úhrnná plodnost označuje počet narozených dětí na jednu ženu. Způsob výpočtu tohoto ukazatele vychází z předpokladu, že intenzita plodnosti zůstává neměnná. Novější metody výpočtu umožňují zachytit změny v časování rodičovství a eliminují tím zkreslení ukazatele úhrnné plodnosti např. tempo-adjusted total fertility rate (Bongaarts, Feeney, 2000).
- 3 „... lze chápat rodinu v nejšířším smyslu za sociální jednotku, jejímž konstitutivním znakem je soužití minimálně dvou generací v přímé příbuzenské linii (rodič-dítě) a vedlejšími znaky je plnění základních rodinných funkcí a žádoucí, nicméně nikoli nezbytné, právně institucionální zakotvení ve společnosti. Příbuzenský vztah může být výjimečně založen na právních institucích, které nejsou založeny na biologickém rodičovství (např. osvojení).“ *Národní zpráva...*, 2004, s. 10.
- 4 Lze to odvodit z celkového počtu dětí, které nemají uvedené údaje o otci v hlášení o narození a při vystavení rodného listu, více viz Němečková, Šťastná, 2016.
- 5 V rodinách se závislými dětmi by přitom na prvním místě měla stát Základní dětská práva, formulovaná v mezinárodní Úmluvě o právech dítěte (v ČR byla začleněna do právního řádu v roce 1991), vycházejí ze základních principů: odstraně-

- ní diskriminace (čl. 2), nejlepší zájem dítěte (čl. 3), právo na život, přežití a rozvoj (čl. 6), a respekt k názoru dětí (čl. 12). Tyto principy by měly být uplatňovány jak na úrovni rodiny, tak na úrovni státu (v politikách, právu atd.)
- 6 Příkladem může být jednorázová dávka SSP „příspěvek na školní pomůcky“, tzv. pastelkovně ve výši 1 000 Kč určené dětem z rodin s nižšími příjmy; platný v letech 2006 a 2007 (viz Höhne, 2008: 13).
- 7 Výpočet využívá definici chudoby dle Eurostatu, tj. za chudou je domácnost považována v případě, že její příjem na spotřební jednotku je nižší než 60 % mediánové hodnoty příjmu na celou společnost.
- 8 Zejména projekty „Nové formy denní péče o děti v České republice“, „Rodina, zaměstnání, vzdělání“ <http://www.vupsv.cz/index.php?p=family&site=default>
- 9 Např. projekty „Instituce, mýty a přesvědčení: Zkoumání vlivu path-dependency na soudobé diskursy péče o děti v České republice, Švédsku a Francii“, „Životní dráhy 2010“, studie Hašková, Saxonberg 2012. <http://www.soc.cas.cz/oddeleni/gender-sociologie>
- 10 Např. Válková 2016
- 11 Zájem o kratší rodičovskou dovolenou je sociálně diferencovaný, je větší např. u vzdělanějších matek, u dětí vyšších pořadí.
- 12 Ve výzkumu zájmu o otcovskou dovolenou v trvání 3–4 měsíců a s obdobnými parametry, jako má mateřská dovolená, souhlasilo 80 % dotázaných rodičů malých dětí s názorem, že v prvních letech života je nejlepším pečovatelem matka (součet ca 40 % odpovídi „určitě souhlasím“ a 40 % „spíše souhlasím“. Tento názor je uveden s druhou nejvyšší četností mezi argumenty proti otcovské dovolené těch, kteří ji odmítají.
- 13 Jejich soudobá lepší finanční dostupnost je však výsledkem velkého podílu evropského sociálního fondu na jejich financování.
- 14 Dokument „Rodinná politika pro Českou republiku, 2005“ uvádí: „V souladu s principem subsidiarity musí být rodinám ponecháno právo svobodného rozhodování o výchově a vzdělávání svých dětí. Toto rozhodování může být limitováno pouze požadavkem společnosti na minimálních standardech úrovně vzdělanosti.“
- 15 „V ČR bylo experimentálně povoleno 1. 9. 1998. Od roku 2005 je pod novým názvem individuální vzdělávání rovnocennou formou plnění povinné školní docházky na 1. stupni ZŠ a mělo by být umožněno na všech školách (celkem jde ročně téměř o 500 žáků). Od 1. 9. 2007 probíhá na pěti školách experimentální ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni.“ <http://www.alternativni-skoly.cz/category/domacivzdelavani/>. Ověřování bylo ukončeno v srpnu 2016 (MŠMT: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/ukonceni-programu-msmt-pokusne-overovani-individualniho>). Do roku 2016 se poskytování domácího vzdělávání řídilo dle § 41 zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon), kde je blíže definováno tzv. individuální vzdělávání.
- 16 „Současná legislativní úprava umožňuje individuální vzdělávání na 1. i na 2. stupni ZŠ, a to podle § 41 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění účinném od 1. 9. 2016.“ (MŠMT: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/individualni-vzdelavani>)
- 17 Periodicky se výběrová šetření na toto téma provádějí od roku 2007 (CVVM, 2016).
- Bongaarts, J., Feeney, G. *On the Quantum and Tempo of Fertility: Reply*. Population and Development Review, 2000, roč. 26, č. 3, s. 560–564.
- Ciabattari, T. *Sociology of Families: Change, Continuity, and Diversity*. Los Angeles: SAGE Publications, 2017.
- Česnuitýte, V., Widmer, D., Detlev, L. *Family Continuity and Change. Contemporary European Perspectives*. London: Palgrave Macmillan, 2017.
- Dlouhý, J. *Vzájemné vazby systému daní a dávek v České republice*. Praha: Socioklub, 1997.
- Dudová, R. *Promarněná šance na změnu: zhodnocení reformy rodičovského příspěvku*. In Křížková, A. et al. *Práce a péče*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2008, s. 29–50.
- Dudová, R., Hašková, H. *Nastavení sociálních politik, odborný diskurs a „správná“ péče o děti - srovnání České republiky a Francie*. Fórum sociální politiky, 2011, roč. 5, č. 5, s. 8–14.
- Dudová, R., Hašková, H. *Prekérní práce pečujících žen v kontextu ekonomické krize*. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 2014, roč. 15, č. 2, s. 19–32.
- Frejová, M. *O rodině v českém parlamentu*. Praha: Občanský institut, 2001.
- Fučík, P., Chromková Manea, B. (eds.) *Rodičovské dráhy. Dvacet let vývoje české porodnosti v sociologické perspektivě*. Brno: Masarykova univerzita, 2014.
- Gauthier, A. H., Philipov, D. 2008. „Can Policies Enhance Fertility in Europe?“ In Vienna Yearbook of Population Research. Vienna: Vienna Institute of Demography, s. 1–16.
- Gestrich, A., Krause, J. U., Mitterauer, M. *Geschichte der Familie*. Stuttgart: Kröner, 2003.
- Hamplová, D. *Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007.
- Hašková, H. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.
- Hašková, H. *Načasování a kombinování práce a péče o malé děti*. In Hašková, H. (ed.) *Vlastní cestou? Životní dráhy v pozdně moderní společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2014, s. 183–208.
- Hašková, H., Zamykalová, L. *Mít děti - co je to norma? Čí je to norma?* Biograf, 2006, roč. 13, č. 40–41, s. 3–53.
- Hašková, H., S. Saxonberg (eds.) *Péče o předškolní děti: boření mýtů*. Praha: Sociologické nakladatelství / Sociologický ústav. 2012.
- Hawley, D. R., DeHaan, L. *Toward a Definition of Family Resilience: Integrating Life-Span and Family Perspectives*. Family Process, 1996, roč. 35, č. 3, s. 283–298.
- Höhne, S. *Osamostatňování mladých lidí a odchod z domova rodičů*. In Kuchařová, V., Šťastná, A. (eds.) *Partnerství, rodina a mezigenerační vztahy v české společnosti*. Praha: VÚPSV, 2009, s. 11–28.
- Höhne, S. *Podpora rodin s dětmi a vliv peněžních transferů na formu rodinného soužití*. Praha: VÚPSV, 2008.
- Höhne, S. *Změny v čerpání rodičovského příspěvku v demografických souvislostech*. Demografie, 2017, roč. 59, č. 1, v tisku.
- Höhne, S. et al. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. Praha: VÚPSV, 2010.
- Höhne, S., Kuchařová, V. *Změny finančních nástrojů rodinné politiky v letech 2006–2015 a jejich potenciál měnit natalitní chování*. Politická ekonomie, 2016, roč. 64, č. 7, 867–890.
- Chaloupková, J., Šalamounová, P. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2004.
- Klimplová, L. *Nová sociální rizika a reformní trendy evropských sociálních států v reakci na ně*. Sociální studia, roč. 2010, č. 1, s. 23–43.
- Kocourková, J. 2004. *Přidávky na děti v České republice: Preference a realita*. Demografie, 2006, roč. 46, č. 1, s. 22–32
- Konopásek, Z. *Trendy sociální politiky. Od populační politiky - a jiných formálně příbuzných politik - k „politice rodinné“*. Sociologický časopis, 1991, roč. 27, č. 2, s. 144–157.
- Kreidl, M. *Dochází v ČR ke konvergenci hodnotového profilu lidí žijících v manželství a nesezdaném soužití?* Sociální studia, 2010, roč. 7, č. 4, s. 85–100.
- Kuprová, B. *Trendy mimomanželské plodnosti v České republice po roce 1989*. Naše společnost, 2015, roč. 13, č. 2, s. 35–49.
- Kuchařová, V. *Ekonomické podmínky slaďování rodiny a zaměstnání v České republice a ve Francii: Komparace se zaměřením na kontext potřeb a zájmu o služby denní péče o děti*. Praha: VÚPSV, 2013.
- Kuchařová, V. *Harmonizace rodiny a zaměstnání z hlediska národních a genderových rozdílů v ČR a SR - možnosti z pohledu rodičů malých dětí*. Fórum sociální politiky, 2012, roč. 6, č. 1, s. 2–7.
- Kuchařová, V. et al. 2014. *Rodinná politika na úrovni obcí a krajů. Principy a východiska*. Praha: VÚPSV, 2014.
- Kuchařová, V., Paloncycová, J., Janurová, K. *Zabezpečení životních podmínek dětí v rodinách*. Praha, VÚPSV, 2016
- Kuchařová, V., Pechlová, K. *Výzkum zájmu rodičů o motivační otcovskou dovolenou*. - Praha: VÚPSV, 2016.
- Leitner, S. 2003. *Varieties of Familialism. The Caring Function of the Family in Comparative Perspective*. European Societies, 2003, roč. 5, č. 4, s. 353–357. (citováno dle Sirovátka 2006b)
- Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999
- McLanahan, S. *Prohlubující se rozdíly aneb jak se vede dětem za druhého demografického přechodu*. Demografie, 2006, roč. 48, č. 2, s. 77–96.
- Mlčoch, L. *Ekonomie rodiny v proměnách času, institucí a hodnot*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2014.
- Mitterauer, M., Sieder, R. *The European Family. Patriarchy to Partnership from Middle Ages to the Present*. Chicago: The University of Chicago Press, 1982.
- Možný, I. *Moderní rodina: Mýty a skutečnost*. Brno: Blok, 1990.
- Možný, I. *Společnost a rodina*. Praha: Sociologické nakladatelství 2006
- Možný, I., Pakosta, P., Přidalová, M. *Declining Fertility in Europe and What Parenthood Means to the Czechs*. Brno: Masaryk University, Georgetown, 2008.
- Nešporová, O. *Rodiče a domov rodičů*. In Kuchařová, V. - Rychtaříková, J. (ed.) *Rodina, partnerství a demografické stárnutí*. Praha: PiF UK a VÚPSV, 2008, s. 95–103.
- Nešporová, O. *Flexibilní režim čerpání rodičovského příspěvku a slaďování rodičovství s placenou prací*. Fórum sociální politiky, 2015, roč. 9, č. 6, s. 10–18.
- Němečková, M., Šťastná, A. *Determinanty nevyplněné úlohy o narození otců do hlášení o narození*. Demografie, 2016, roč. 58, č. 3, 249–262.
- Neyer, G., *Family Policies and Fertility in Europe: Fertility Policies at the Intersection of Gender Policies, Employment Policies and Care Policies*. MPIFR Working Paper WP-2006-010 (2006). Rostock: Max Planck Institute for Demographic Research. <http://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2006-010.pdf>. (česky viz Demografie č. 4, 2009)
- Nývlt, O., Šustová, Š. *Rodinná soužití s dětmi v České republice z pohledu výběrových šetření v domácnostech*. Demografie, 2014, roč. 56, č. 3, s. 203–218.
- Oujezdská, M., *Vývoj rodinné politiky ČR. Seminář „Rodina v etických otázkách dnešní doby“*, konaný v Senátu ČR, Praha, 3. 10. 2012, Brno: Národní centrum pro rodinu. 2012a.
- Oujezdská, M., *Jak zavádět rodinnou politiku na úrovni obce*. (vystoupení na semináři pro veřejnou správu, Třebíč). Brno: Národní centrum pro rodinu. 2012b.
- Oujezdská, M. *Průsečky generací - výzvy pro rodinnou politiku*. Příspěvek přednesený v Senátu PS ČR na XV. mezinárodní konferenci o rodinné politice. Květen 2016. <http://www.socialninauka.cz/texty/texty-rok-2016/prusecky-generaci-vyzvy-pro-rodinnou-politiku-marie-oujezdska.html>

Literatura

- Alan, J. et al. 1989. *Koncepce rodinné politiky*. Praha: Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce.
- Barvíková, J. *Cochemská praxe*. Šance dětem. 2016. <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-sezdravotnim-postizenim/rodina-ditete-sezdravotnim-postizenim/cochemska-praxe.shtml>

- Palonciová, J., Barvíková, J., Kuchařová, V., Svobodová, K., Šťastná, A. *Rodinné chování a rodinná politika jako kontext systému denní péče o děti ve Francii a v České republice*. Praha: VÚPSV, 2013.
- Palonciová, J., Barvíková, J., Kuchařová, V., Pečlová, K. *Nové formy denní péče o děti v České republice*. Praha: VÚPSV, 2014.
- Palonciová, J., Šťastná, A. *První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací*. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 2011, roč. 12, č. 2, s. 16–29.
- Palonciová, J., Šťastná, A. *Sňatek a rozchod jako dva možné způsoby ukončení nesezdaného soužití*. Demografie, 2012, roč. 54, č. 3, s. 214–232.
- Poláková, O. et al. 2003. *Projekt: Podmínky a efekty reprodukce populace a vývoje rodiny, rodinná a populační politika státu*. Praha: Vysoká škola ekonomická.
- Průša, L., Višek, P., Jahoda, R. *Alchymie nepojistných dávek*. Praha: Wolters Kluwer, 2014.
- Pytlíková, M. *Rozdíly ve výši výdělků ve vztahu k mateřství a dítěti v rodině*. Praha: IDEA-CERGE, 2015.
- Rabušic, L. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001.
- Rychtaříková, J. *Nechci této společnosti namloutvat, že se nic neděje*. Demografie, 1997, roč. 39, č. 4, s. 267–268.
- Sirovátka, T. (ed.). 2006a. *Sociální vyloučení a sociální politika*. Brno: Masarykova univerzita, 2006.
- Sirovátka, T. 2006b. *Rodina a reprodukce versus zaměstnání a role sociální politiky*. In: Sirovátka, T. et al. *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Boskovice: František Šalé - ALBERT, 2006.
- Sirovátka, T., Winkler, J. *Význam „nových sociálních rizik“ v současné společenské vědě*. Sociální studia, 2010, roč. 7, č. 2, s. 7–21.
- Stav české rodiny, co ji chrání a ohrožuje*. Závěrečná zpráva z výzkumu. Praha: Nadace Sirius.
- Sullerotová, E. *Krise rodiny*. Praha: Karolinum, 1998.
- Šatava, J. *Dopad rozvodu na příjmy v důchodu*. Studie 6/2013. Praha: IDEA-CERGE, 2013.
- Šatava, J. *Podpora rodin s dětmi prostřednictvím daňové dávkového systému*. Studie 5/2016. Praha: IDEA-CERGE, 2016a.
- Šatava, J. *Daňový systém snižuje motivaci s menšími dětmi k práci: Doporučení a jeho vyhodnocení*. Studie 18/2016. Praha: IDEA-CERGE, 2016b.
- Thornton, A., Fricke, T. E. *Social Change and the Family: Comparative Perspectives from West, China and South Asia*. In Mayone Stycos J. (ed.). *Demography as an Interdiscipline*. New Brunswick: Transaction, 1989, s. 128–161.
- Tomeš, I. *Sociální politika: teorie a mezinárodní zkušenost*. 2., přeprac. vyd. Praha: Sociopress, 2001.
- Tomeš, I. *Úvahy nad současnou reformou podpory rodin*. Fórum sociální politiky, 2008, roč. 2, č. 4, s. 21–25.
- Tomeš, I. *10x o sociální politice*. Fórum sociální politiky. Mimořádné číslo. 2015
- Tuček, M. *Česká rodina v transformaci - Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1998.
- Turner, B. S. *Religion, Romantic Love and Family*. In Scott, J., Treas, J., Richards, M. (eds.): *The Blackwell Companion to the Sociology of Families*. Malden a Oxford: Blackwell, 2004, s. 289–305.
- Višek, P. *Preventivní role sociální politiky*. Sociální politika, 1993, 19 (7–8): 2–4.
- Válková, J. *Rodina a rodinná politika v českém kontextu a diskurzu politických stran*. In Wichterlová, L. (ed.). *Rodinná politika II: zaměřeno na kontext změn mateřské a rodičovské dovolené a nedostupnost a legislativní změny v oblasti zařízení péče o předškolní děti*. Praha: Gender Studies, 2012.
- Válková, J. *Childcare Policy in the Czech Republic: Changing Pathway?* In 3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts. Sofia: SGEM International Multidisciplinary Scientific Conferences on SOCIAL SCIENCES and ARTS, 2016. s. 789–796, doi:10.5593/sgemsocial2016HB21.
- Vohlídalová, M., Formánková, L. *Částečné úvazky v České republice: šance nebo riziko?* Fórum sociální politiky, 2012, roč. 6, č. 5, 17–21.

Prameny a data

- CVVM 2016a. *Názory občanů na vybraná opatření v rodinné politice* - únor 2016. Tisková zpráva. http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7522/f3/es160314.pdf
- CVVM 2016b. *Postoje obyvatel České republiky k novele zákona o českém školství, platbám za vysoké školy a státním maturitám* - září 2016. Tisková zpráva. http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7601/f3/or161012.pdf
- ČSÚ. *Demografická příručka 2003*. Praha: Český statistický úřad, 2004a.
- ČSÚ. *Analýza cenového vývoje, vývoje příjmů a spotřebních vydání domácností - 1993–2003*. Praha: Český statistický úřad, 2004b. <https://www.czso.cz/documents/10180/20537338/t2.pdf/60c5ff8c-c977-4d1a-a61f-60d0b58a2646?version=1.0> (s.10–11)
- ČSÚ. *Porodnost a plodnost - 2011–2015*. Praha: ČSÚ, 2016a. <https://www.czso.cz/csu/czso/porodnost-a-plodnost-2011-2015>
- ČSÚ. *Demografická příručka 2015*. Praha: Český statistický úřad, 2016b. <https://www.czso.cz/csu/czso/demograficka-prirucka-2015>
- Datové soubory výzkumných projektů VÚPSV viz <http://www.vupsv.cz/index.php?p=projects&kateg=2&site=default> EU-SILC 2014, 2015
- Informace k předškolnímu vzdělávání dětí ve věku od 2 do 3 let v mateřské škole*. Praha: MŠMT, 2016. http://www.msmt.cz/file/39033/Koncepce_rodinn%C3%99_politiky. Návrh projednáváný na vedení MPSV v listopadu 2016. Interní materiál.
- Koncepce rodinné politiky Jihomoravského kraje na období 2015–2019*. Brno: Krajský úřad Jihomoravského kraje, 2014.
- Kuchařová, V., Pečlová, K. *Kolektivní zařízení a služby péče o děti v ČR: Metodika pro rodiče*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2014. http://www.vupsv.cz/sites/File/audit-clanky/def-Kucharova_Pechlova_2014_Kolektivni_zarizeni_Metodika_pro_rodice.pdf
- Hronová, M. *Inspekce: Školky nejsou na dvouleté děti připravené*. *Hospodářské noviny* 20. 12. 2016. <http://archiv.ihned.cz/c1-65562900-inspekce-skolky-nejsou-na-dvoulete-deti-pripravene>
- MPSV. *Národní koncepce rodinné politiky*. Praha: MPSV ČR, 2005.
- MPSV. *Národní zpráva o rodině*. Praha: MPSV ČR, 2004. http://www.mpsv.cz/files/clanky/900/zprava_zkr.pdf
- MPSV. *Tisková zpráva ze 4. 5. 2006*. <http://www.mpsv.cz/files/clanky/2729/040506c.pdf>
- MPSV. *Národní koncepce podpory rodin s dětmi*. Praha: MPSV ČR, 2008a.
- MPSV. *Nová dávka pro čerstvé tatínky*. Aktualne.cz, 14. 9. 2016a. <http://www.mpsv.cz/cs/27854>
- MPSV. *Rodinná politika na úrovni krajů a obcí*. Praha: MPSV, 2008. http://www.mpsv.cz/files/clanky/6778/Rodinna_politika.pdf
- MPSV. *Soubor prorodinných opatření. Prorodinný balíček*. 2008. Praha: MPSV. http://www.mpsv.cz/files/clanky/5898/komplet_balik.pdf
- MPSV. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2015*. Praha: MPSV ČR, 2016b. http://www.mpsv.cz/files/clanky/28270/Statisticka_roc_z_oblasti_prace_a_SZ_2015.pdf
- MPSV. *Tisková zpráva z 19. 12. 2016c*. http://www.mpsv.cz/files/clanky/28924/TZ_-_Novinky_MPSV_v_roce_2017.pdf
- MŠMT. *Garance místa v mateřské škole už od září 2017*. MŠMT. 24. 11. 2016. <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/garance-mista-v-materske-skole-uz-od-zari-2017?highlightWords=novela>
- MŠMT. *Statistika školství*. 2013/14. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vykonova-data-o-skolach-a-skolskych-zarizenich-2003-04-2013>
- OECD *Family Database*. <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>
- Rodinná politika pro Českou republiku. Alternativní koncepce rodinné politiky*. Občanský Institut 17. 10. 2005. <http://www.obcinst.cz/rodinna-politika-pro-ceskou-republiku/>
- Statistika školství MŠMT*. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vykonova-data-o-skolach-a-skolskych-zarizenich-2003-04-2013>
- Střídavá péče není pro každého*. Rozhovor s psychologem Jiřím Novákem. Šance dětem, 2016. <http://www.sancedetem.cz/cs/o-cem-se-mluvi/stridava-peceni-pro-kazdeho-absolutne-nevhodna-je-ale-pro-dite-do-tri-let-2551.shtml>
- Veřejná správa 10/2016*. Rodiny dnes nejsou identifikovatelné podle kategorie manželství. Rozhovor. Vyšlo 18. 5. 2016. <http://www.mvcr.cz/clanek/verejna-sprava-10-2016.aspx>
- Změny v předškolním vzdělávání - povinný rok předškolního vzdělávání i vzdělávání dvouletých dětí*. MPSV 2016. <http://cosiv.cz/cs/2016/08/11/zmeny-v-predskolnim-vzdelavani-povinny-rok-predskolního-vzdelavani-i-vzdelavani-dvouletych-deti/>

Článek je výstupem Projektu *Otcovství a mateřství v kontextech trhu práce a sociální politiky* (č. 15–14736S) podpořeného GA ČR.

Autorka PhDr. Věra Kuchařová, CSc. (vera.kucharova@vupsv.cz) působí jako výzkumná pracovnice Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social Affairs - RILSA), *Dělnická 213/12, Praha 7, Česká republika*.

Autorka Mgr. Olga Nešporová, Ph.D. (olga.nesporova@vupsv.cz) působí jako výzkumná pracovnice Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social Affairs - RILSA), *Dělnická 213/12, Praha 7, Česká republika*.

Návratnost výběru daní z příjmů osob samostatně výdělečně činných z pohledu státu

Lenka Říhová

Abstrakt

Cílem práce je vyčíslení výdajů státu na výběr daní z příjmů OSVČ, tedy výdajů finančních úřadů spojených s inkasem této daně a jejich porovnání s příjmy státu z činnosti těchto subjektů a zjištění návratnosti výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ z makroekonomického hlediska. Druhým, navazujícím cílem je poukázat na alarmující situaci vysokého podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu pomocí výpočtu změny příjmů a výdajů státu při snížení tohoto podílu na úroveň v ekonomicky silných zemích, a to za stávajícího daňového systému, včetně predikce tohoto vývoje v letech 2016–2020. Ve sledovaném období let 2011 až 2015 bylo zjištěno, že výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ mají rostoucí charakter, přičemž v roce 2014 výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ převyšovaly inkasovanou daň z příjmů. Toto zjištění částečně potvrzuje výchozí hypotézu, že výdaje státního rozpočtu na inkaso daní OSVČ převyšují výši inkasované daně z příjmů. Přehlédnout ovšem nelze ani další výdaje spojené s činností OSVČ, jako jsou například výdaje na živnostenské úřady či Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Kalkulací se prokázalo, že snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu na úroveň EU-15 a jejich zaměstnání by pokrylo náklady na výběr daní z příjmů OSVČ, ale zároveň nezvýšilo výdaje na jejich výběr. Pouhé snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu o 7 procentních bodů a jejich transformace do pracovního vztahu by zvýšila příjmy státu o více než 2,5 mld. Kč, což je aktuální výše inkasované daně z příjmů všech OSVČ v České republice.

Klíčová slova:

OSVČ, daň z příjmů, výdaje státního rozpočtu, příjmy státního rozpočtu

Abstract

The aim of the article is quantification of state spending on the selection of income tax of self-employed, i.e. expenditure of financial authorities associated with the collection of taxes and their comparison with the state's income from these entities' activities and determine your return on expenditure on collection of taxes on income self-employed from a macroeconomic perspective. A second, follow-up aims to highlight the alarming situation, the high proportion of self-employed economically active population by calculating the change in the revenue and expenditure of the state in reducing this ratio to the level of economically powerful countries, under the current tax system, including the prediction of this development in the years 2016–2020. In the reporting period 2011–2015, it was found that spending on collection of taxes on income self-employed have a growing character while 2014 expenses on collection of taxes on income self-employed exceeded the collected income tax. This finding partly confirms the initial hypothesis that the state budget expenditures for the self-employed tax collection exceed the amount of income tax collected. However, we cannot overlook other expenses associated with the activities of the self-employed, such as spending on trade authorities and the Ministry of Labour and Social Affairs. Calculations showed that reducing the share of self-employed persons in the economically active population in the EU-15 level and their work would cover the cost of collecting taxes on income self-employed, but did not increase spending on their selection. Merely reducing the share of self-employed economically active population of 7 percentage point and their transformation into an employment relationship would increase state revenues by more than 2.5 billion. CZK, which is the actual amount of income tax, collected all the self-employed in the Czech Republic.

Keywords:

Self-employed, income tax expenses of the state budget, state budget revenues

Úvod

Jedna z důležitých oblastí působnosti státu je oblast veřejných financí. Veřejné finance, neustále probíhající specifické finanční vztahy mezi orgány a institucemi ve-

řejné správy na straně jedné a ostatními subjekty na straně druhé, mimo jiné domácnostmi a firmami (Hamerníková, Maaytová a kol., 2007), tak patří mezi silně diskutovaná témata. Tato práce bude podrobněji pojednávat o daních z příjmů ze samostatné výdělečné činnosti.

K výběru daní těchto ekonomických subjektů stát vynakládá nemalé výdaje v podobě výdajů na financování finančních úřadů. Celková výše těchto výdajů státu ovšem není známa. Není tak dosud známa rentabilita výběru daní osob samostatně výdělečně činných¹(dále jen OSVČ). V případě

znalosti těchto výdajů lze výdaje porovnat s odvody daní z příjmu OSVČ, tedy s příjmy státu a získat tak informaci o jejich návratnosti z pohledu státu.

Prvním cílem práce proto bude vyčíslení výdajů státu na výběr daní z příjmů, tedy výdajů finančních úřadů spojených s inkasem daně z příjmů OSVČ a jejich porovnání s příjmy státu z činnosti těchto subjektů a ke zjištění návratnosti jejich činnosti z makroekonomického hlediska. Druhým, navazujícím cílem je poukázat na alarmující situaci vysokého podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu pomocí výpočtu změny příjmů a výdajů státu při snížení podílu na úroveň v ekonomicky silných zemích za stávajícího daňového systému, včetně predikce tohoto vývoje v letech 2016–2020.

Výchozí hypotézou je, že výdaje státního rozpočtu na inkaso daní OSVČ dlouhodobě převyšují výši inkasované daně z příjmů a z tohoto důvodu se státu nevyplatí daň za stávající situace inkasovat. A dalším cílem práce je prokázat, že snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu na úroveň EU-15 a jejich zaměstnání by pokrylo náklady na výběr daní z příjmů OSVČ, ale zároveň nezvýšilo výdaje na jejich výběr.

Tato práce má tak za cíl demonstrovat možný přínos aktivního řešení problematiky OSVČ a zaměstnanosti.

Výsledek výzkumu je zjištění, zda se státu z tohoto úhlu pohledu vyplatí i nadále inkasovat daně z příjmů OSVČ a jak by se zvýšily příjmy státu při snížení počtu OSVČ v České republice.

Práce je členěna do pěti základních částí. První část mapuje současný stav poznání dané problematiky. Druhá část se věnuje situaci OSVČ v České republice a daňovým odvodům. Třetí část je zaměřena na situaci finančních úřadů, jakožto subjektů inkasujících daně z příjmů OSVČ. Ve čtvrté části je kalkulace výdajů na výběr daní z příjmů a porovnání s příjmy do státního rozpočtu, tedy s inkasovanou daní z příjmů OSVČ. Pátá část mapuje problematiku změny podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu a kalkulaci dopadů na státní rozpočet.

Současný stav poznání

Mezi odbornou českou veřejností bylo již upozorňováno na relativně vysokou váhu sektoru OSVČ v české ekonomice, která je výsledkem prostoru, který vytvořila hospodářská politika po roce 1989, a to zejména politika fiskální (Průša et al., 2008). V porovnání se zeměmi EU je míra zdanění osob samostatně výdělečně činných po roce 1993 jedna z nejnižších. Při porovnání odvodů daně z příjmu OSVČ a zaměstnanců je patrné, že OSVČ, která má podnikání jako svou hlavní činnost, odvádí na daních z příjmů zhruba 32 % toho, co zaměstnanec (Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR, 2015). Samostatné podnikání tak oproti zaměstnání nabízí možnost daňové optimalizace, což dokazuje i rostoucí trend zdánlivého sebezaměstnání (švarc-

systemu), kdy dochází k nahrazování pracovní-právního vztahu vztahem obchodním (Veber, Srpová, 2012).

Vybrané teoretické konstrukce potvrzují, že zvýšení míry zdanění OSVČ nemusí vždy znamenat snížení celkového počtu těchto subjektů, jak bylo zjištěno pro situaci v USA (Bruce, 2002). Mapování chování osob samostatně výdělečně činných v zemích s vysokou mírou zdanění poukázalo na skutečnost, že osoby samostatně výdělečně činné ve Švýcarsku podhodnocují své příjmy až o 30 % (Holmlund a Engström, 2009).

Klíčovou oblastí je tedy efektivnost využití veřejných prostředků. V České republice je možné vymezení tohoto pojmu nalézt v zákoně o finanční kontrole ve veřejné správě č. 320/2001 Sb., kde je stanoveno, že efektivní je takové použití veřejných prostředků, při němž bude dosaženo nejvýše možného rozsahu, kvality a přínosu plněných úkolů, ve srovnání s objemem prostředků vynaložených na jejich plnění.

Přesto, že řada autorů² aktivně diskutuje o optimální výši zdanění OSVČ, tak stále zůstává neprobádaná spojitost výdajů na výběr daně z příjmů a příjmů z inkasované daně, která je podstatná pro navrzení optimální míry zdanění.

Oblast činnosti OSVČ je mimo jiné úzce provázaná s pracovním trhem a považují proto za žádoucí upozornit na pozitivní dopady změny statusu části OSVČ na zaměstnanost.

OSVČ v České republice a daň z příjmů

Přesné vymezení subjektu, který nese označení OSVČ, lze nalézt v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon považuje za OSVČ takovou osobu, která:

- vykonává samostatnou výdělečnou činnost, nebo
- spolupracuje při výkonu samostatné výdělečné činnosti, pokud podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, lze na ni rozdělovat příjmy dosažené výkonem této činnosti a výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení,
- ukončila povinnou školní docházku a dosáhla aspoň 15 let věku.

Tabulka č. 1 Vývoj počtu a struktury OSVČ v letech 2011–2015

Stav k datu	Celkový počet OSVČ	Hlavní činnost OSVČ	Vedlejší činnost OSVČ
31. 12. 2011	1 001 764	649 990	351 774
31. 12. 2012	994 088	627 596	366 492
31. 12. 2013	977 228	602 395	374 833
31. 12. 2014	972 356	586 112	386 244
31. 12. 2015	975 952	578 544	397 408

Zdroj: ČSSZ, Počet OSVČ v ČR <https://data.cssz.cz/web/otevrena-data/graf-pocet-osvc-v-cr>

Dále současný právní systém České republiky umožňuje OSVČ podnikání jako hlavní či vedlejší činnost, popřípadě na hlavní a zároveň další vedlejší činnost. Samostatné podnikání je takto rozděleno kvůli vyměřovacímu základu, který by jinak byl u OSVČ, jejichž samostatné podnikání je jen doplňkem k hlavnímu příjmu, neadekvátně vysoký. Docházelo by k duplicitám některých odvodů. Pro tuto práci je důležitá následující kategorizace OSVČ:

• Osoby, pro které je podnikání hlavní samostatnou výdělečnou činností

Při hlavní činnosti se očekává, že se podnikatel věnuje hlavně svému podnikání a mezi jeho povinnostmi tak patří participace na zdravotním a sociálním pojištění. Na nemocenském pojištění je účast dobrovolná.

• Osoby, pro které je podnikání vedlejší samostatnou výdělečnou činností

Podnikání ve formě vedlejší činnosti je chápáno jako forma přivýdělku k zaměstnání. Zisk těchto osob je tak z pohledu odvodů významně zvýhodněn. Zvýhodnění plyne i z logiky věci, například sociální pojištění je již hrazeno ze zaměstnaneckého poměru, a tak se sociální pojištění z vedlejší činnosti nemusí do určité výše vyměřovacího základu hradit.

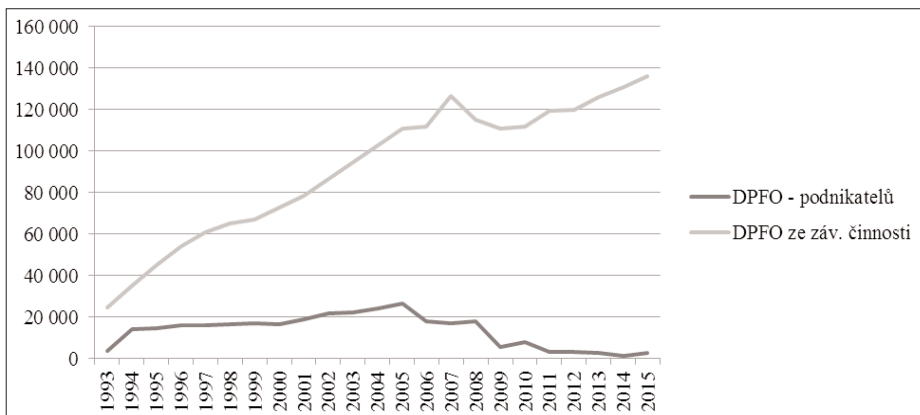
Vývoj počtu OSVČ

Vývoj absolutního počtu OSVČ, včetně rozdělení OSVČ na ty, pro něž je podnikání hlavní činností a ty, pro něž je vedlejší činností, ilustruje tabulka č. 1.

V návaznosti na tabulku č. 1 lze konstatovat, že dochází k postupnému poklesu celkového počtu OSVČ, pro které je podnikání hlavní činností. Na druhé straně rostoucí počet OSVČ, pro něž je podnikání vedlejší činností, naznačuje možný pokles motivace k sebezaměstnání. Pokračování tohoto trendu by mohlo znamenat ohrožení obvyklého sebezaměstnání jako hlavního zdroje příjmu a naopak užívání živnosti jako pouhého přivýdělku.

Při celkovém pohledu na data (viz další kapitoly) je zřejmé, že cca 19 % pracovní síly České republiky jsou OSVČ. Tato skutečnost umocňuje potřebu tuto problematiku hlouběji zkoumat.

Obrázek č. 1: Vývoj inkasované daně z příjmů podnikatelů (OSVČ) a zaměstnanců (DPFO ze závislé činnosti) v letech 1993–2015, v mil. CZK

Zdroj: Finanční správa, Údaje z výběru daní, dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani>, vlastní grafické zpracování

Vývoj vybrané daně z příjmů OSVČ

Objem daně z příjmu OSVČ je dán základem pro výpočet daně, tedy příjmy OSVČ. Tyto příjmy se snižují o výdaje vynaložené na jejich dosažení, zajištění a udržení. V případě, že poplatník výdaje prokazatelně vynaložené na dosažení, zajištění a udržení příjmu nebude prokazovat, má druhou možnost, a to uplatnění paušálních výdajů ve výši až 80 % z příjmů.³

OSVČ tak mají relativně široké možnosti jak minimalizovat svou daňovou zátěž. Z důvodu daňové optimalizace tak dlouhodobě klesá výše inkasa daně z příjmů fyzických osob - podnikatelů (OSVČ). Pokles objemu daní z příjmů OSVČ je o to markantnější, pokud se na dlouhodobý vývoj zaměříme v porovnání s inkasovanou daní z příjmů zaměstnanců, tento vývoj v čase je ilustrován v obrázku 1.

Spolu se snižujícím se objemem inkasovaných daní od OSVČ vyvstává důležitá otázka této práce, tedy zda je z pohledu státu výběr daně z příjmů OSVČ efektivní.

Finanční úřady a výdaje na výběr daní

Jednotlivé finanční úřady, které jsou v České republice zastoupeny ve všech krajích, mají jako první bod své působnosti v zákoně uvedenu činnost s názvem výběr a správa daní⁴. Všechny finanční úřady jsou podřízeny Generálnímu finančnímu ředitelství a jsou financovány ze státního rozpočtu, pracovníci finančních úřadů jsou státní zaměstnanci a výdaj na jejich ohodnocení je výdajem státního rozpočtu.

S chodem Generálního finančního ředitelství a tím i s jednotlivými finančními úřady jsou spojeny neodmyslitelné výdaje: 1) běžné, jako jsou platy zaměstnanců, neinvestiční nákupy apod., 2) kapitálové v podobě investičních nákupů, které zahrnují výpočetní techniku, budovy apod. Výše

a vývoj celkových výdajů Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady v letech 2011–2015 jsou zobrazeny v tabulce č. 2.

Porovnání příjmů a výdajů státu na výběr daní z příjmů OSVČ v letech 2011–2015

Následující část je zaměřena na samotnou kalkulaci návratnosti výběru daní z příjmů OSVČ z pohledu státu v letech 2011–2015. Období let 2011–2015 bylo zvoleno s ohledem na dostupnost dat o výdajích finančních úřadů. Ta jsou Ministerstvem financí ČR poskytována skrze specializovaný informační portál, který umožňuje volný přístup k rozpočtovým a účetním informacím ze všech úrovní státní správy a samosprávy. Tato aplikace vznikla až k 1. 1. 2011, z toho důvodu je sledováno období od roku 2011.

Metodické poznámky výpočtu

Výdaje státního rozpočtu na výběr daní z příjmů OSVČ jsou vypočítány z celkových skutečných výdajů Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady následovně:

$$\text{Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ} = \frac{\text{Celkové skutečné výdaje}}{\text{Podíl OSVČ na pracovní síle ČR}}$$

Dalším krokem pak bude porovnání výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ s výší inkasovaných daní z příjmů OSVČ.

Dílicí data potřebná k výpočtu

Nezbytnými údaji k určení výdajů finančních úřadů na inkaso daní z příjmů je počet pracovních sil v ČR v letech 2011–2015, které jsou uvedeny v tabulce č. 3.

Na základě tabulky č. 1 s názvem Vývoj počtu a struktury OSVČ a tabulky č. 3 Počet pracovní síly ČR níže byla vypočítána data pro tabulku č. 4 ukazující procentní podíl OSVČ na pracovní síle. Pracovní síla⁵, označovaná také jako ekonomicky aktivní obyvatelstvo, je dána součtem zaměstnaných a nezaměstnaných osob (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2012). Pracovní síla v ČR je, i přes rostoucí objem obyvatelstva, bez větších výkyvů. Důvodem může být i stárnutí populace. Podíl počtu OSVČ na celkové pracovní síle je ve sledovaných letech konstantní, jak ilustruje tabulka č. 4.

Výdaje státního rozpočtu na výběr daní z příjmů OSVČ

Výše a vývoj skutečných celkových výdajů Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady v letech 2011–2015 na výběr daní z příjmů OSVČ jsou pak uvedeny v tabulce č. 5 níže.

Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ jsou dlouhodobě rostoucí, zřetelně je obzvláště nárůst mezi roky 2014 a 2015.

Příjmy státního rozpočtu z inkasa daní z příjmů OSVČ

V letech 2011 až 2015 jsou patrné drobné výkyvy výše inkasované daně z příjmů OSVČ. Ovšem výše inkasovaných daní jsou charakteristické dlouhodobým poklesem, a to již od roku 2005, kdy inkasovaná daň činila přes 20 000 mil. Kč (obrázek č. 1).

Tabulka č. 5 ilustruje výši inkasované daně z příjmů od OSVČ.

Porovnání příjmů a výdajů spojených s výběrem daní z příjmů OSVČ

Porovnání příjmů a výdajů spojených s výběrem daní z příjmů v čase ilustruje obrázek č. 2. Z tohoto obrázku je zřejmé, že zatímco výdaje na výběr daní z příjmů pozvolna narůstají, tak inkasovaná daň se vyznačuje významnou volatilitou. V roce 2014 dokonce výše inkasované daně z příjmů nepokryla ani výdaje přímo spojené s výběrem daně, bylo tedy potřeba výdaje na výběr daně dotovat ze státního rozpočtu.

Při uvažování o návratnosti výběru daní z příjmů OSVČ je ale nezbytné zohlednit dlouhodobý trend poklesu výše inkasované daně (obrázek č. 1). Za současných možností daňové optimalizace nelze předpokládat razantní zvýšení výše inkasované daně z příjmů OSVČ.

Dále je nutné upozornit na skutečnost, že s činností OSVČ jsou spojené i další instituce a organizace, jako je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Svaz průmyslu a obchodu ČR, živnostenské úřady apod. I tyto instituce potřebují finance k realizaci své agendy. Pokud ale výběr daní nepokryje výdaje ani na finanční úřady, jak tomu bylo v roce 2014, pak i ostatní instituce musí být financovány z jiných zdrojů. Ve sledovaných letech 2011, 2012, 2013 a 2015 sice výše inkasované daně z příjmů převyšovala výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ, ovšem

je potřebné zohlednit dlouhodobý trend poklesu inkasované daně z příjmů OSVČ. V roce 2005 inkasovaná daň překročila hranici 20 000 mil. Kč, o deset let později, tedy v roce 2015, nepřekročila inkasovaná daň ani hranici 2 500 mil. Kč. S ohledem na rostoucí inkasovanou daň z příjmů zaměstnanců je pravděpodobné, že instituce spojené s činností OSVČ jsou financovány i z těchto zdrojů. To samo o sobě nemusí být problémem, ovšem problémem by mohl být pohled zaměstnanců, kteří se díky vyššímu zdanění mohou cítit diskriminováni. Je sice logické zvýhodňovat OSVČ, obzvláště pak začínající OSVČ v porovnání se zaměstnanci, oni totiž mohou v budoucnu vytvářet nová pracovní místa, dále také nesou vyšší míru rizika, ručí celým svým majetkem apod. Zaměstnanci si těchto skutečností nemusí být vědomi, oproti tomu vidí každý měsíc odvedenou daň z příjmu na své výplatní pásce, pocit nespravedlnosti pak může postupně eskalovat a vést ke zhoršené celospolečenské náladě. Na rozdíl mezi zdaněním OSVČ a zaměstnanců v ČR dlouhodobě upozorňuje i Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj či Světová banka. Daňové úlevy také mohou motivovat některé zaměstnance k tomu, aby začali pracovat jako OSVČ, což povede opět k poklesu inkasovaných daní z příjmů.

V případě úplné absence výběru daně z příjmů OSVČ by pak bylo možné říci, že výdaje státu budou sníženy o výše uvedené výdaje, ovšem nemusí tomu tak být. Ve veřejném sektoru se objevují tendence k neefektivnosti. Vzhledem ke struktuře zaměstnanců finančních úřadů není možné jednoduše rozdělit pracovníky na ty, kteří spravují oblast OSVČ, a ty, kteří spravují zaměstnance. Každý pracovník finančního úřadu, který má v agendě fyzické osoby, pracuje i s OSVČ. Lze proto předpokládat, že pokud by byl ukončen výběr daně z příjmů OSVČ, výdaje na finanční úřady by se úměrně nesnížily.

Z výše uvedených argumentů lze dospět k názoru, že z pohledu návratnosti výdajů daní z příjmů OSVČ se jeví jako optimální cesta úprava výpočtu daní z příjmů OSVČ a celkové navýšení inkasované daně. Pro ilustraci situace v jiných členských zemích Evropské unie: například v Německu příjem podniku jednotlivce podléhá daní z příjmu fyzických osob, která může dosahovat výše až 45 %. Pokud tedy OSVČ nemá zaměstnance, je s ním z daňového pohledu nakládáno velmi podobně jako se zaměstnancem. Právě takovéto opatření může odstranit pocit nerovnosti mezi zaměstnanci a OSVČ. Dále všechny právnické osoby v Německu, resp. jejich zdanitelné příjmy, podléhají živnostenské dani. Ta se skládá ze dvou částí: ze zákonem stanovené sazby (v současné době je to 3,5 %) a také z přírážky stanovené místním obecním úřadem. Po přírážce obecního úřadu se sazba daně pohybuje okolo 14–17 %. Tato daň představuje hlavní složku příjmů obcí (Centrum pro regionální rozvoj České republiky).

Otázkou však zůstává optimální míra zdanění podnikání. Vliv daňové sazby a příjmů

Tabulka č. 2: Celkové výdaje Generálního finančního ředitelství spolu s jednotlivými finančními úřady v letech 2011–2015, v mil. CZK

	2011	2012	2013	2014	2015
Skutečné výdaje	7 972	8 335	8 491	8 320	9 218

Zdroj: Ministerstvo financí ČR, dostupné z:

<http://monitor.statnipokladna.cz/2015/statni-rozpocet/oss-sf/72080043#tab-incomes-budget-items>

Tabulka č. 3: Počet pracovních sil v ČR v letech 2011–2015, v tisících osob

	2011	2012	2013	2014	2015
Pracovní síla	5223	5256	5306	5297	5201 ⁵

Zdroj: ČSÚ, Pracovní síla podle regionů soudržnosti a krajů, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/103r-pracovni-sila-podle-regionu-soudrznosti-a-kraju-q5ct0i1d5h>

Tabulka č. 4: Podíl OSVČ na pracovní síle v letech 2011–2015, v %

	2011	2012	2013	2014	2015
Podíl OSVČ na pracovní síle	19 %	19 %	18 %	19 %	19 %

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 5: Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ a vývoj inkasované daně z příjmů fyzických osob - podnikatelů (OSVČ) v letech 2011–2015, v mil. CZK

	2011	2012	2013	2014	2015
Výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ	1 514	1 583	1 528	1 580	1 750
Inkasovaná daň od DPFO podnikatelů (OSVČ)	2 939	3 261	2 680	1 128	2 498

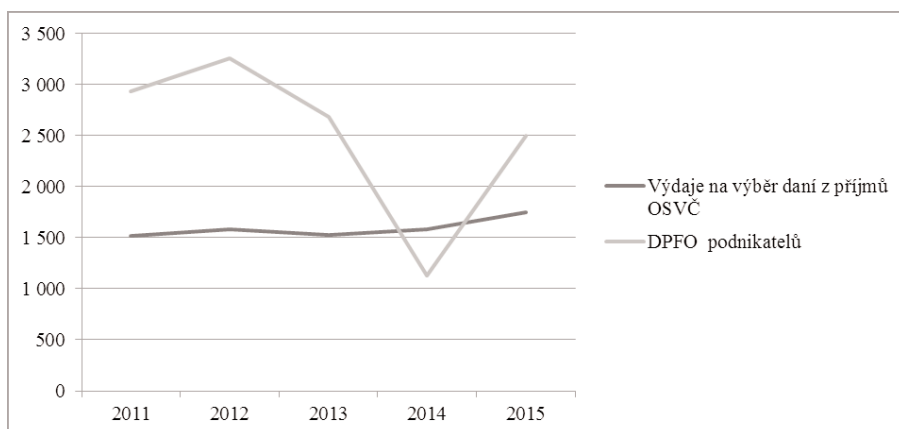
Zdroj: ČSÚ, Pracovní síla podle regionů soudržnosti a krajů, dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/103r-pracovni-sila-podle-regionu-soudrznosti-a-kraju-q5ct0i1d5h>

států z daní řešil i Arthur Laffer pomocí Lafferovy křivky (Holman a kol., 2005), kde je vysvětlena motivace lidí k práci v závislosti na daňovém zatížení, včetně hrozby podzemní ekonomiky. Optimální mírou zdanění je pak Lafferův bod, který je ale v praxi složité stanovit. Za určitých okolností mohou daně v dlouhodobém horizontu působit na ekonomický růst negativně, přičemž v současné ekonomice je nejvíce ovlivněn daní z příjmů jednotlivců (Vráblíková, 2016). Tento problém je však již nad rámec tohoto článku.

Změna podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu a kalkulace dopadů na státní rozpočet

Při porovnání podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu s ostatními zeměmi s vyspělou tržní ekonomikou je patrné, že v České republice je tento podíl nadprůměrný. Tato kapitola se proto bude věnovat kalkulaci dopadů snížení počtu

Obrazek č. 2: Příjmy a výdaje spojené s výběrem daní z příjmu OSVČ v letech 2011–2015, v mil. CZK

Zdroj: Finanční správa, Údaje z výběru daní, dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani-vlastni-propocety-a-graficke-zpracovani>

Tabulka č. 6: Podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu zemí EU-15, v období let 2011–2015, v %

	2011	2012	2013	2014	2015
EU-15	12,4	12,3	12,3	12,3	12,3
Belgie	11,9	12,0	12,6	12,1	12,6
Dánsko	7,7	7,6	7,6	7,4	7,3
Německo	9,9	9,9	9,5	9,3	9,2
Irsko	12,5	12,3	13,1	13,4	13,5
Řecko	24,6	23,4	22,9	22,5	22,4
Španělsko	12,1	12,2	12,5	12,6	12,8
Itálie	20,6	20,1	19,6	19,3	19,2
Lucembursko	7,3	7,6	7,4	7,4	8,0
Nizozemí	13,2	13,2	13,7	14,0	14,3
Rakousko	10,4	10,3	10,4	10,3	10,3
Portugalsko	14,5	14,2	14,2	13,3	12,6
Finsko	11,3	11,4	11,2	11,4	11,4
Švédsko	8,6	8,5	8,6	8,3	8,2
Spojené království	12,0	12,4	12,4	13,1	12,9
Francie	9,9	9,7	9,5	10,0	10,0

Zdroj: Eurostat, vlastní propočty

OSVČ a jejich transformaci za zaměstnance.

Podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu zemí EU-15 je zobrazen v tabulce č. 6.

Průměrný podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu zemí EU-15 je ve sledovaném období let 2011–2015 stabilních 12 %. V České republice se jedná o 18–19 %. Je proto přínosné zaměřit se na hypotetickou situaci, kdy by se podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu v České republice rovnal průměrnému podílu v ostatních vyspělých ekonomikách.

V modelovém propočtu je proto situace let 2011–2015 s podílem OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu ve výši 12 %. Výchozím teoretickým předpokladem situace je, že stávající OSVČ se přetransformují svou roli podnikatele na zaměstnance. Následuje klíčová otázka, jak se tato změna promítne ve výdajích na výběr daní z příjmů na straně jedné a na straně druhé ve výši inkasované daně z příjmů? Situaci ilustruje obrázek č. 3 níže.

Změny inkasované daně z příjmů DPFO - podnikatelů (OSVČ)

Lze předpokládat, že snížení počtu OSVČ na změnu výše inkasované daně z příjmů

nebude mít žádný či zanedbatelný vliv. Důvodem je skutečnost, že 99,989 % osob, které vykazují příjmy i v dílčím základu daně příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti, mělo průměrný základ daně (nejen dílčí základ daně příjmů z podnikání a jiné samostatné výdělečné činnosti) 136 902 Kč pro rok 2011. Základní sleva na dani, která při existenci lineární nominální sazby daně z příjmů fyzických osob zajišťuje progresivitu této daně, a která za uplynulá léta byla dostupná všem poplatníkům, způsobí, že prvních 165 600 Kč základu daně nengeneruje žádnou daň (Průša a kol., 2013).

V modelové kalkulaci se proto výše inkasované daně z příjmů OSVČ nemění. Předpověď vývoje výše inkasované daně z příjmu v letech 2016–2020 ukazuje pozvolný pokles inkasované daně. V období let 2016–2020 nejsou žádné faktory, díky nimž by bylo možné předpokládat změnu současného dlouhodobého trendu. K určení budoucího vývoje je proto použita logaritmická spojnice trendu⁷. Vývoj a předpověď vývoje inkasované daně z příjmů OSVČ jsou ilustrovány v obrázku č. 3. Mezi roky 2017 a 2018 je patrný pokles inkasované daně z příjmů OSVČ pod hranici výdajů na jejich výběr. Zopakovala by se tak situace roku 2014, kdy výše inkasované daně z příjmů OSVČ dosahovala pouze hranice 1,1 mld. Kč.

Změny inkasované daně z příjmů DPFO ze závislé činnosti (zaměstnanci)

Na rozdíl od marginální změny výše inkasované daně z příjmů OSVČ (podnikatelů) je změna výše inkasované daně z příjmů zaměstnanců (DPFO ze závislé činnosti) zásadní. V propočtu je zvažována situace, kdy podíl OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelství činí pouze 12 %, tedy stejně, jako je tomu u průměru EU-15. Část OSVČ tak nově zastává roli zaměstnance. Přesný počet OSVČ, které by nově pracovaly v pozici zaměstnanců, je zobrazen v tabulce č. 7.

K výpočtu výše daně z příjmů OSVČ transformovaných na zaměstnance bylo nutné určit výši jejich mzdy. K určení mediánové mzdy došlo v návaznosti na několik faktorů. Mezi tyto faktory patří následující skutečnosti a to, že se část OSVČ rozhodla pro soukromé podnikání v důsledku ekonomického donucení, reakce na ztrátu zaměstnání, těžkosti s nalezením nového zaměstnání, nebo tlaku zaměstnavatele na „outsourcing“ některých činností (Průša a kol., 2013). Z výše uvedených důvodů je pravděpodobné, že práce těchto osob mohla být o něco méně oceněna než u průměru EU-15. Vyčíslení daně z příjmů těchto osob ilustruje tabulka č. 7.

Jak je patrné z obrázku č. 3, transformace takto malé části OSVČ na zaměstnance by pro stát znamenala zvýšení příjmů o více než 20 mld., což je přibližně osminásobek současné výše inkasované daně z příjmů OSVČ. Je nutné upozornit, že příjmem státu z takto malé množiny zaměstnanců by bylo možné pokrýt několikrát násobně celé výdaje státu na inkaso daní z příjmů OSVČ. Tento dopad by byl čistě pozitivním, jak je uvedeno výše, protože výše inkasované daně z příjmů OSVČ by byla zachována. Stát by tedy při snížení počtu OSVČ na průměr EU-15 získal více než 20 mld., a to pouze díky inkasu daně z příjmů. Tento nárůst zahrnuje pouze daně z příjmů, kterou odvádí samotný zaměstnanec. Opatření nelze ani nárůst daně z příjmů odváděné zaměstnavatelem za zaměstnance ze superhrubé mzdy, dále zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na sociálním pojištění, tedy nárůst v průměru o téměř 24 mld. Kč/rok a zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na zdravotním pojištění v průměru o 8 mld. Kč/rok. Úměrně by vzrostly

Tabulka č. 7: Navýšení inkasované daně z příjmů v případě transformace OSVČ na zaměstnance, v období let 2011–2015, v CZK

	2011	2012	2013	2014	2015
Medián mzdy v daném roce	21 826	21 997	22 266	22 844	23 726
počet OSVČ transformujících se na zaměstnance	375004	363368	340508	336716	351832
daň z příjmů (bez slevy na dani)	19 795 711 152	19 331 177 600	18 336 355 800	18 601 538 704	20 184 953 672

Zdroj: Český statistický úřad: <https://www.czso.cz/csu/czso/struktura-mezd-zamestnancu-2015>, vlastní propočty

i inkasované daně na sociálním a zdravotním pojištění odváděné samotným zaměstnancem a další pozitivní externality. Zvýšení inkasované daně ze sociálního pojištění by přineslo více prostředků pro důchodový systém, který bude stále více zatěžován v důsledku stárnutí populace.

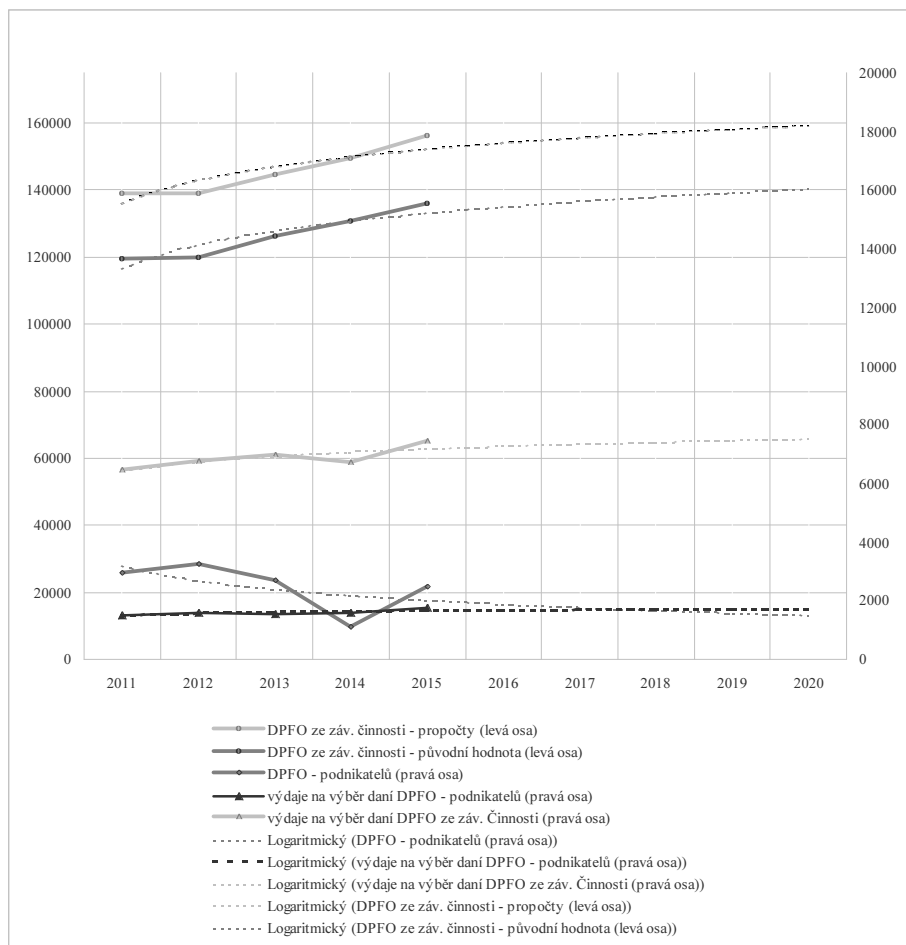
Pokud jde o vývoj objemu inkasované daně z příjmů zaměstnanců v letech 2016–2020, předpokládá se jeho mírný růst, ovšem z dlouhodobého hlediska lze očekávat stagnaci až pokles inkasované daně z příjmů, a to v důsledku stárnutí populace. V roce 2020 bude v České republice přibližně 28 % populace pobírat starobní důchod či předčasný starobní důchod (ČSÚ). Z těchto důvodů byla při předpovědi budoucího vývoje použita logaritmická spojnice trendu, stejně jako u předpovědi vývoje inkasované daně z příjmů OSVČ.

Výdaje na výběr DPFO - podnikatelů a výdaje na výběr DPFO ze závislé činnosti

Snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu by sice mohlo přinést markantní zvýšení příjmů státu, ovšem zároveň by neovlivnilo výdaje na výběr daní z příjmů zaměstnanců a OSVČ. Důvodem je struktura zaměstnanců finančních úřadů, kvůli které nelze jednoduše rozdělit pracovníky na ty, kteří spravují oblast OSVČ a ty, kteří spravují zaměstnance. Pracovník finančního úřadu, který má v agendě fyzické osoby, spravuje i oblast OSVČ. Lze proto předpokládat, že snížení počtu OSVČ a s tím spojený růst počtu zaměstnanců by se v této konkrétní situaci nijak neprojevil na výši výdajů státu na finanční úřady. Nelze sice opomenout skutečnost, že časový výdaj zaměstnance finančního úřadu pro správu OSVČ je pravděpodobně vyšší než na správu zaměstnance, ovšem tato skutečnost není empiricky podložena. Důvodem většího časového nákladu při inkasu daně z příjmů OSVČ oproti zaměstnancům je i skutečnost, že zaměstnavatel je u zaměstnanců povinen podle zákona o daních z příjmů na základě žádosti zaměstnance provést roční zúčtování. Protiargumentem pak může být tendence k neefektivnosti veřejné správy, jak je uvedeno v předcházejících kapitolách. V případě, že by část OSVČ přešla do skupiny zaměstnanců a finančnímu úřadu by tak vznikly volné kapacity, není možné předpokládat, že by došlo k okamžitému propuštění části zaměstnanců finančních úřadů a tím i ke snížení výdajů státu.

V predikci budoucího vývoje je možné předpokládat, že z důvodu pozvolného růstu mezd zaměstnanců finančního úřadu a plánované inflace, dojde v letech 2016–2020 k pozvolnému navýšování výdajů na výběr daní z příjmu. Z grafu je pak patrné, že lze v příštích letech očekávat, že výše inkasované daně z příjmů OSVČ bude pod úrovní výdajů státu spojené s výběrem daně z příjmů. Zopakovala by se tak situace roku 2014, kdy výše inkasované daně z příjmů OSVČ byla ve výši pouhých 1,1 mld. Kč. S ohledem na tyto argumenty byla předpo-

Obrázek č. 3: Příjmy a výdaje spojené s výběrem daní z příjmů OSVČ za předpokladu sníženého počtu OSVČ na průměr EU-15, reálný vývoj v letech 2011–2015 a predikce pro roky 2016–2020, v mil. CZK

Zdroj: vlastní propočty a grafické znázornění

vědi budoucího vývoje výdajů státu na inkaso daní z příjmů použita logaritmická spojnice trendu, stejně jako předpovědi vývoje inkasované daně z příjmů OSVČ a zaměstnanců. Výše uvedená kalkulace je teoretickým konstruktem, který má za cíl demonstrovat významné dopady na státní rozpočet v návaznosti na propojenost trhu práce a činnosti OSVČ. Podle výsledků kalkulace by snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu ze stávajících 19 % na 12 % vedlo ke zvýšení příjmů státu o 20 mld. Kč a to při zachování stávajících výdajů na výběr daně z příjmů. Toto navýšení příjmu státu by pokrylo například celé výdaje státu na inkaso daní z příjmů OSVČ. Dopady tedy nejsou zanedbatelné.

Je možné namítnout, že nelze předpokládat, že by OSVČ byli znovu zaměstnáni v pracovním vztahu, například z důvodu ztráty či zapomenutí pracovních návyků, ovšem řešení tohoto problému není součástí kalkulace, stejně jako navržení konkrétního opatření ke snížení počtu OSVČ.

Ve spojitosti s aktuálním stavem OSVČ v České republice vyvstává také apel na řešení problému s rostoucím počtem OSVČ, pro něž je podnikání vedlejší činností. Tedy zaměstnanců, pro které je podnikání formou

přivýdělků. Části zaměstnancům k životu nepostačuje příjem z pracovního vztahu a hledají další cesty, jak své příjmy zvýšit. Vliv může mít i tempo přírůstků nákladů práce, které je vyšší než produktivita práce, v průměru o 1 p. b. v letech 2008–2013 (Beran a Říhová, 2015). Toto je jen malý výčet faktorů působících na pracovní trh, jenž dále ovlivňuje českou ekonomiku. Z důvodu její komplexity nejde problematiku OSVČ uchopit vyčerpávajícím způsobem a je zapotřebí rozklíčovat její jednotlivé části pomocí kalkulací a studií, jako je právě tato.

Závěr

Prvním cílem práce je vyčíslení výdajů státu na výběr daní z příjmů OSVČ, tedy výdajů finančních úřadů spojených s inkasem této daně a jejich porovnání s příjmy státu z činnosti těchto subjektů a zjištění návratnosti výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ z makroekonomického hlediska. Ve sledovaném období let 2011 až 2015 bylo zjištěno, že výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ mají rostoucí charakter. Přičemž v roce 2014 výdaje na výběr daní z příjmů OSVČ převyšovaly inkasovanou daň z příjmů. Toto zji-

tění částečně potvrzuje výchozí hypotézu. V ostatních letech příjmy státu převyšovaly výdaje, ovšem lze předpokládat, že za stávajícího systému výpočtů daně z příjmů OSVČ budou výdaje převyšovat příjmy i v následujících letech. Toto tvrzení podporuje i dlouhodobý trend poklesu inkasované daně z příjmů OSVČ. V roce 2005 inkasovaná daň překročila hranici 20 mld. Kč, přičemž v roce 2015 nepřekročila inkasovaná daň ani hranici 2,5 mld. Kč. V roce 2015 bylo tedy inkasováno jen 8 % výše inkasované daně roku 2005. Nejnižší výše inkasované daně byla v roce 2014, a to pouhých 1,1 mld. Kč. Z provedené předpovědi budoucího vývoje výše inkasované daně z příjmů a výdajů na jejich výběr je patrné, že lze i v příštích letech očekávat obdobnou situaci, jako byla v roce 2014, kdy výše inkasované daně z příjmů OSVČ nepřevýšila výdaje státu spojené s výběrem daní.

Při analýze struktury celkových inkasovaných daní z příjmů se ukázalo i relativně vysoké zdanění zaměstnanců. Motiv státu k pokračování ve výběru i takto nízkých hodnot daní z příjmů OSVČ může spočívat i v masivním nárůstu počtu OSVČ v případě zrušení daně z příjmů OSVČ, tedy transformace pracovněprávního vztahu. Transformací samostatné výdělečné činnosti na pracovněprávní vztah a jejich dopadů na státní rozpočet se zabývala následující část práce popsána níže.

S ohledem na další instituce a organizace, které zajišťují fungování OSVČ, jako je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, živnostenské úřady apod., je velmi pravděpodobné, že návratnost výdajů státních orgánů na činnost OSVČ není dostatečná. Ovšem pokračování ve výběru daní z příjmů je stěžejní hlavně pro eliminaci konfliktů ve společnosti. Zaměstnanci již nyní mohou pocíťovat jistý druh diskriminace, s ohledem na vyšší míru zdanění jejich činnosti. V případě dočasného ukončení výběru daní z příjmů OSVČ (z důvodu experimentu) by tento pocit mohl nadále eskalovat. Diskutabilní je také snížení výdajů na výběr daní z příjmů OSVČ v případě dočasného ukončení výběru daní. Výběr daní z příjmů OSVČ má vliv na zaměstnanost finančních úřadů, ovšem s ohledem na strukturu finančních úřadů by úspory při ukončení výběru daní nemusely být v očekávané výši.

Z výše uvedených důvodů je patrné, že inkaso daně z příjmů OSVČ je pro společnost jako celek žádoucí, ovšem otevírá se nový problém v podobě otázky systému a celkové výše zdanění OSVČ, které je v současné době nevyhovující z důvodů rozsáhlé možnosti minimalizace odvodů daně z příjmů. Minimální zdanění může být z krátkodobého hlediska prospěšné pro růst HDP, z dlouhodobého hlediska ale nežádoucí pro státní rozpočet i stabilitu společnosti. Z dlouhodobého hlediska se stává rizikem sociální pnutí mezi majoritní částí společnosti, tedy zaměstnanci, kteří se cítí být diskriminováni z důvodu daňových úlev a minoritní částí společnosti, OSVČ. Pro ilustraci situace v jiných členských zemích Evrop-

ské unie, například v Německu příjem podniku jednotlivce podléhá daní z příjmu fyzických osob, která může být až ve výši 45 %. Pokud tedy OSVČ nemá zaměstnance, je s ním z daňového pohledu nakládáno velmi podobně jako se zaměstnancem. Právě takovéto opatření může odstranit pocit nerovnosti mezi zaměstnanci a OSVČ.

Druhým, navazujícím cílem je demonstrovat alarmující situaci vysokého podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu pomocí výpočtu změny příjmů a výdajů státu při snížení podílu na úroveň ekonomicky silných zemí za stávajícího daňového systému, včetně předpovědi tohoto vývoje v letech 2016–2020. A dále prokázat, že snížení podílu OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu na úroveň EU-15 a jejich zaměstnání by pokrylo náklady na výběr daní z příjmů OSVČ, ale zároveň nezvýšilo výdaje na jejich výběr.

Byla provedena modelová kalkulace situace let 2011–2015 a předpověď na léta 2016–2020 s podílem OSVČ na ekonomicky aktivním obyvatelstvu ve výši 12 %. Výchozím teoretickým předpokladem situace je, že stávající OSVČ se přetransformují ze své role podnikatelů na zaměstnance. Výsledky prokázaly, že transformace takto malé části OSVČ na zaměstnance by pro stát znamenala zvýšení příjmů o více než 20 mld., což je přibližně osminásobek současné výše inkasované daně z příjmů OSVČ. Příjmem státu z takto malé množiny zaměstnanců by bylo možné pokrýt například několikanásobně celé výdaje státu na inkaso daní z příjmů OSVČ. Tento dopad by byl z makroekonomického hlediska čistě pozitivní, protože výše inkasované daně z příjmů OSVČ by byla zachována. Na základě kalkulace lze říci, že stát by při snížení počtu OSVČ na průměr EU-15 získal více než 20 mld. ročně pouze díky inkasu daně z příjmů. Poznatky tak potvrzují původní hypotézu. Tento nárůst zahrnuje pouze daně z příjmů, kterou odvádí samotný zaměstnanec. Opomenout nelze ani nárůst daně z příjmů odváděné zaměstnavatelem za zaměstnance ze superhrubé mzdy, dále zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na sociálním pojištění, tedy nárůst v průměru o téměř 24 mld. Kč/rok a zvýšení odvodů zaměstnavatele za zaměstnance na zdravotním pojištění v průměru o 8 mld. Kč/rok. Úměrně by vzrostly i inkasované daně na sociálním a zdravotním pojištění odváděné samotným zaměstnancem a další pozitivní externality. Zvýšení inkasované daně ze sociálního pojištění by přineslo více prostředků pro důchodový systém, který bude stále více zatěžován v důsledku stárnutí populace.

Nelze ale zapomínat na to, že OSVČ přecházející do pracovněprávního vztahu mohou mít již specifické pracovní návyky a jejich integrace do pracovního trhu nemusí být plně úspěšná. Lze tedy předpokládat, že některé osoby by se staly nejen nezaměstnanými, ale i nezaměstnatelnými. V těchto případech je možné hovořit o určitém sociálním statusu OSVČ, který se liší od statusu nezaměstnaných. Dále je po-

třebné uvést, že některé tyto osoby se podnikatelskou činností brání nezaměstnanosti a tím zamezují dalším výdajům státu, protože nečerpají dávky v nezaměstnanosti.

Výše uvedená kalkulace je teoretickým konstruktem, nikoli návodem, jaká opatření by stát měl zavést ve vztahu k OSVČ či zaměstnancům. Přesto kalkulace umožňuje vhléd do zásadních dopadů způsobených marginálními příčinami.

- OSVČ bývají označovány jako živnostníci, sebezaměstnaní, podnikatelé, apod. V této práci budou tyto ekonomické subjekty označovány hlavně jako OSVČ, tedy v návaznosti na právní vymezení pojmu (přesné vymezení pojmu OSVČ obsahuje kapitola 2 OSVČ v České republice a daň z příjmů). Shodné označení OSVČ používá i Česká správa sociálního zabezpečení, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR či Český statistický úřad. Výjimkou je Finanční správa, která používá označení „podnikatel“, popřípadě „fyzická osoba - podnikatel“. Při uvádění dat z Finanční správy proto budou OSVČ označovány jako fyzické osoby-podnikatelé, ovšem vymezení pojmu zůstává zachováno.
- Dušek, L. a Šatava, J. (2015): Zdanění vysokopříjmových osob v České republice: IDEA pro reformu. Praha. Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i. ISBN: 978-80-7344-362-7
- Hayo, B. a Uhl, M. (2014): Taxation and Labour Supply: Evidence from a Representative Population Survey. MAGKS Papers on Economics. Volume 201438. Pages 1–19
- Vlach, J., Průša, L., Szabo, J., Pavlíček, T. (2013): Sociální a ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v roce 2012 v ČR. Praha. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., ISBN: 978-80-7416-116-2
- Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
- Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky
- Počet pracovních sil za rok 2015 není v tuto chvíli znám. Údaj za rok 2015 je proto výpočtem pomocí matematické metody lineární regrese vypočítané v SPSS.
- Přes probíhající harmonizaci stále v zemích Evropské unie existují rozdíly v měření pracovní síly mezi jednotlivými zeměmi i autory. Vymezení pojmu pracovní síla se může lišit podle jednotlivých autorů či z důvodu statistického měření.
- Spojnice trendů se používají ke grafickému znázornění trendů v datech a při analýze problémů v předpovědi. Tato analýza bývá také označována jako Regresní analýza. Pomocí regresní analýzy lze spojnicí trendu prodloužit za skutečná data, a získat tak předpověď budoucích hodnot. Logaritmická spojnice trendu je přizpůsobená křivka používaná u dat, která rychle stoupají nebo klesají a postupně se vyrovnávají. U logaritmické spojnice trendu je možné použít kladné i záporné hodnoty. (Microsoft, 2016).
- Jedinec pracující více let jako OSVČ je zvyklý stanovovat si organizaci a čas práce, proto může mít problémy s běžným pracovním řádem zaměstnance jako je pevná pracovní doba apod.

Literatura

- Asociace malých a středních podniků a živnostníků ČR (2015). *Analýza odvodů OSVČ a zaměstnanců*. Praha
- Beran, V. a Říhová, L. (2015). *Monitoring nákladů práce v České republice, ve státech Evropské unie a v USA v letech 2008–2013*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
- Bruce, D., (2002). *Taxes and Entrepreneurial Endurance: Evidence from the Self-Employed*. National Tax Journal. Volume: 55. Pages: 5–24
- Centrum pro regionální rozvoj České republiky. *Aktualizovaná a rozšířená pravidla pro volný pohyb slu-*

žeb a svobodu usazování v EU [online]. Dostupné z: http://www.crr.cz/Files/Docs/EEN/EEN_staty/de.pdf

ČSSZ. Počet OSVČ v ČR [online]. Dostupné z: <https://data.cssz.cz/web/otevrena-data/graf-pocet-osvc-v-cr>

ČSÚ (2016). *Zaměstnanost a nezaměstnanost podle výsledků VŠPS - Metodika* [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zam_vsps

ČSÚ. *Pracovní síla podle regionů soudržnosti a krajů* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/103r-pracovni-sila-podle-regionu-soudrznosti-a-kraju-q5ct0i1d5h>

ČSÚ. *Projekce obyvatelstva*. [online]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

Dušek, L. a Šatava, J. (2015): *Zdanění vysokopříjmových osob v České republice: IDEA pro reformu*. Praha: Národohospodářský ústav AV ČR. ISBN: 978-80-7344-362-7

Finanční správa. *Etržby (EET)* [online]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/eet>

Finanční správa. *Údaje z výběru daní* [online]. Dostupné z: <http://www.financnisprava.cz/cs/dane-a-pojistne/analyzy-a-statistiky/udaje-z-vyberu-dani>

Hamerníková, B., Maaytová, A. a kol. (2007): *Veřejné finance*. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-301-0

Hayo, B. a Uhl, M. (2014). *Taxation and Labour Supply: Evidence from a Representative Population Survey*. MAGKS Papers on Economics. Volume 201438. Pages 1–19

Holman, R. a kol. (2005). *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 80-7179-380-9

Holmlund, D. a Engström, P. (2009). *Tax evasion and self-employment in a high-tax country: evidence from Sweden*. Applied Economics. Volume: 41. Pages: 2419–2430.

Microsoft (2016). *Informace o prognózování a znázornění trendů v grafech*. [online]. Dostupné z: <https://support.office.com/cs-cz/>

Ministerstvo financí ČR. *Generální finanční ředitelství* [online]. Dostupné z: <http://monitor.statnipokladna.cz/2015/statni-rozpocet/oss-sf/72080043#tab-incomes-budget-items>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (2012). *Nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v ČR*. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/13857/podil_nezamestnanych.pdf

Průša, L. et al. (2008). *Sociálně ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v české společnosti*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7416-011-0

Průša, L. et al. (2013). *Sociálně ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v ČR v hospodářské krizi a souvislosti se systémem sociálního zabezpečení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.

Weber, J. a Srpová, J. (2012). *Podnikání malé a střední firmy*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4520-6

Vlach, J.; Průša, L.; Szabo, J.; Pavlíček, T. (2013): *Sociální a ekonomické postavení osob samostatně výdělečně činných v roce 2012 v ČR*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i. ISBN: 978-80-7416-116-2

Vrábliková, V. (2016). *Vliv nepřímých daní na dlouhodobý ekonomický růst*. Politická ekonomie. Volume 64 No. 2, Pages 145–160

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů

Zákon č. 456/2011 Sb., o Finanční správě České republiky

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve všech úplných zněních od roku 1992 podle stavu k 1.1.2002.

Článek byl zpracován v rámci projektu č. 7427/2017/3 Fiskální politika po ekonomické krizi.

Autorka Ing. Lenka Říhová (lenka.rihova@vupsv.cz) působí jako výzkumná pracovníce Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social Affairs - RILSA), Dělnická 213/12, Praha 7, Česká republika. Autorka je Ph.D. studentkou na Vysoké škole finanční a správní, a.s., studijního programu Hospodářská politika a správa

Poznatky z praxe

Informace VÚPSV o projektech realizovaných v roce 2017

Helena Vychová

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. (VÚPSV) zahájil v roce 2017 řešení významných systémových projektů, realizovaných v rámci výzvy č. 03_15_122 (Rozvoj služeb zaměstnanosti) Operačního programu Zaměstnanost vyhlášené Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Řešitelský tým VÚPSV je tvořen pracovníky výzkumného Týmu trhu práce, do jehož odborného zaměření problematika níže uvedených řešených projektů spadá.

Projekt „Vyhodnocování účinnosti a efektivity realizace APZ“, reg. číslo CZ.03.1.54/0.0/0.0/15_122/0006089.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. je příjemcem projektu „Vyhodnocování účinnosti a efektivity realizace APZ“, na jehož řešení se dále podílí partneri projektu Úřad práce ČR (ÚP ČR) a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV). Projekt je realizován v období od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2020 za finanční podpory EU.

Projekt je zaměřen na vyhodnocení efektivity veřejných služeb zaměstnanosti (VSZ), tj. zprostředkování, poradenství a jednotlivých nástrojů a opatření aktivní politiky zaměstnanosti (APZ), a to jak se zaměřením na hodnocení dopadů APZ na zaměstnanost a zaměstnatelnost účastníků daných opatření a nástrojů, tak také prostřednictvím hodnocení faktorů majících vliv na sledované dopady APZ.

Aktivní politika zaměstnanosti zásadním způsobem přispívá ke stabilizaci trhu práce a rozhodným způsobem umožňuje klientům

ÚP ČR návrat do pracovní činnosti a k aktivnímu zapojení se na pracovním trhu. MPSV ČR je spolu s ÚP ČR gestorem realizace aktivní politiky zaměstnanosti, přičemž efektivní nastavení využívání APZ je jejich stěžejní prioritou. Na realizaci APZ jsou z prostředků státního rozpočtu i z evropských zdrojů vynakládány značně rozsáhlé prostředky. Je tedy žádoucí, aby byl zaveden nástroj, který umožní sledovat efektivitu vynakládaných prostředků, tedy to, jak se jednotlivé programy APZ osvědčují v praxi, jaký je jejich efekt při navracení pracovníků do aktivního pracovního života. Současně je nutné také sledovat, jaký má aktivní politika zaměstnanosti význam z hlediska investic do lidského kapitálu, neboť doposud APZ řeší především potřeby zaměstnanosti na straně zaměstnavatelů. Je tedy vhodné zjistit, jakou roli hraje v naplňování potřeb samotné pracovní síly, což je důležitý rozměr implementace APZ. Předpokladem efektivního výkonu činnosti veřejných služeb zaměstnanosti je zajištění pravidelné evaluace uplatňování

aktivní politiky zaměstnanosti, jejich dopadů na nezaměstnanost účastníků, průběžně kontrolovat a vyhodnocovat efektivitu jednotlivých nástrojů a opatření APZ, dosažených výsledků ve vazbě k cílům, nákladům a na základě výsledků operativně upravovat jejich parametry tak, aby napomohly klientům v návratu na trh práce a také motivovaly zaměstnavatele k vytváření pracovních příležitostí, zejména pak nejvíce žádoucích trvalých pracovních příležitostí. Pilotní fáze hodnocení projektů APZ byly realizovány již od roku 2001, provedené analýzy z dlouhodobého hlediska ale nenaplňovaly principy systematického přístupu, neboť každá z nich sledovala jiný cíl hodnocení (nejedná se tedy o dlouhodobé sledování stejných údajů a přítomnost jednotlivých analýz, byť přináší nová zjištění, je tedy poněkud nahodilá). Dopadové hodnocení české aktivní politiky zaměstnanosti tak není zatím systémově realizováno.

Záměrem realizovaných aktivit projektu je nastavit postup, který dokáže spolehlivě

identifikovat dopady programů APZ na zaměstnanost v krátkém, středním i delším časovém období, ale také identifikovat, které vlastnosti programů či jiné okolnosti (například individuální charakteristiky účastníků, širší kontext lokálních trhů práce atd.) ovlivňují dosažené výsledky. V projektu budou sledovány i tzv. „měkké dopady“ nástrojů a opatření na zaměstnatelnost účastníků programů, kdy se bude pozornost soustředit na zlepšení jejich orientace a získání kontaktů na trhu práce, schopnosti hledat si zaměstnání, získání či zlepšení sociálních dovedností. Projekt tak v sobě kombinuje využití kvantitativních i kvalitativních metod, přičemž k příslušným analýzám bude využívat různých (avšak spolehlivých) zdrojů dat. Z hlediska datové potřeby bude vycházet zejména z dostupných databází, které využívá Úřad práce ČR, včetně nově vytvářeného informačního systému ÚP ČR. Dále bude využívat dat získaných z dotazování realizátorů implementace programů včetně pracovníků poboček Úřadu práce ČR a dalších zainteresovaných subjektů. Stejnými používanými metodami budou i hloubkové rozhovory a technika focus groups, které umožní získání detailního pohledu a relevantních informací využitelných pro zvýšení kvality následného výstupu. V oblasti statistického sledování dat projekt konkrétně přispěje k tvorbě databáze (zprecizování potřebných doplnění dat, či úprav vkládání a organizace dat v databázi, návazné úpravy výtahu dat z databáze) a obohacení Informačního systému ÚP ČR, rozvoji postupů hodnocení na úrovni programů, projektů, atd., k specifikaci obsahu hodnocení programů a k rozvoji metod zpracování dat k hodnocení programů, zejména v oblasti jejich efektivity, možnosti srovnávání efektivity sledovaných nástrojů a opatření a možnosti odhadu této efektivity v následném období.

Hlavním cílem projektu je tak vypracovat a nastavit komplexní a vnitřně provázaný informační, analytický a monitorovací systém vyhodnocování nástrojů a opatření APZ pro veřejné služby zaměstnanosti, který postihne především dopady implementace jednotlivých nástrojů a opatření na zaměstnanost a zaměstnatelnost účastníků APZ. Systém umožní pravidelné měření a vyhodnocování nástrojů a opatření APZ a cílených programů, dále pak efektivity dopadů na klienty, a to s ohledem na požadavky hospodárnosti, efektivity a účinnosti. Cílem hodnocení je zjistit, zda programy dosáhly očekávaného efektu, a zda je tedy jejich další realizace účelná, smysluplná, žádoucí, případně i hospodárná atd.

Hlavní cílovou skupinu projektu představují instituce trhu práce a jejich zaměstnanci, tedy pracovníci MPSV, kteří se ve své pracovní činnosti zabývají aktivní politikou zaměstnanosti, zejména jejím nastavením a propojením na další související oblasti a pracovníci ÚP ČR, kteří jsou praktickými realizátory APZ a jsou jediní, kteří mohou hodnotit APZ z kvalitativního pohledu. Pracovníkům MPSV (zejména Sekci

4) projekt umožní cílenější práci při nastavování programů APZ, kdy jim vypracovaný systém poskytne ucelené informace o efektivnosti sledovaných nástrojů a opatření a jejich přínosu pro realizaci APZ. Pracovníkům ÚP ČR (včetně pracovníků na pobočkách a pracovištích ÚP ČR) projekt poskytne informace pro kvalifikované rozhodování o využívání nástrojů a opatření APZ při její realizaci. Výstupy projektu tak budou představovat spolehlivé informační zázemí pro kvalifikované rozhodování v oblasti aktivní politiky zaměstnanosti. Další cílovou skupinu představují relevantní aktéři trhu práce, jimiž jsou zde poskytovatelé vzdělávacích programů/akcí pro nezaměstnané evidované na ÚP ČR a zaměstnavatelé. Výstupy projektu jim umožní komplexnější a kvalitnější přístup v procesu nastavení a využívání APZ.

Výsledkem projektu bude vyvinutí nástroje - **komplexního a vnitřně provázaného informačního, analytického a monitorovacího systému vyhodnocování nástrojů a opatření aktivní politiky zaměstnanosti**, který umožní komplexní hodnocení efektivity aplikace nástrojů a opatření APZ a následně pak lepší zacílení nástrojů a opatření APZ tak, aby se navýšila efektivita APZ při zachování co nejvyšší míry ekonomické racionality. Výstupy projektu podpoří efektivní řízení oblasti APZ, kdy získané výsledky projektu přispějí k tvorbě účinné koncepce aktivní politiky zaměstnanosti, k formování a implementaci APZ i dalších aktivních programů. Výsledky projektu (zejména systém a metodický materiál) umožní průkazné hodnocení programů a projektů APZ na národní, regionální a lokální úrovni.

Projekt ve své činnosti čerpá či navazuje na výsledky dosud uskutečněných projektů orientovaných na danou problematiku, realizovaných zejména VÚPSV, v. v. i. (například projekt TAČR „Nové postupy a využití databáze nezaměstnaných k hodnocení programů aktivní politiky zaměstnanosti dalších opatření k začlenění na trhu práce“). Současně je však nutné zdůraznit, že při přípravě projektu byly sledovány plánované záměry MPSV tak, aby jednotlivé klíčové aktivity nebyly duplicitní s jinými, v současnosti existujícími či nově připravovanými aktivitami MPSV.

Projekt **„Predikce trhu práce“** (zkráceně KOMPAS), reg. č. CZ.03.1.54/0.0/0.0/15_122/0006097.

VÚPSV se jako partner podílí na řešení a realizaci projektu KOMPAS. Příjemcem projektu je Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které realizuje projekt ve spolupráci s partnery projektu Úřadem práce ČR (ÚP ČR), VÚPSV, v. v. i., Národním vzdělávacím fondem (NVF) a krajskými platformami. Projekt je realizován od 1. 1. 2017 do 31. 12. 2020 za finanční podpory EU.

Projekt je zaměřen na vytvoření udržitelného systému spolehlivých predikcí a monitoringu trhu práce, který bude propojovat národní a regionální úroveň a jehož výsledky budou reflektovat podstatné dopady technologických trendů na trh práce a specifika regionálního vývoje.

Předvídání změn na trhu práce včetně kvalifikačních potřeb je jedním z významných nástrojů podpory fungování trhu práce v prostředí tržní ekonomiky. Navíc, je potřeba respektovat, že globální ekonomika současného světa se vyvíjí velmi dynamicky a nástup čtvrté průmyslové revoluce, a s tím spojené změny v zaměstnanosti, jsou nevyhnutelné. Řešení nesouladů na trhu práce však obvykle vyžaduje delší čas, což si vynucuje mít v dostatečném předstihu k dispozici informace o očekávaném vývoji. Tyto informace jsou tak důležitým zdrojem pro kvalifikované a zodpovědné rozhodování subjektů, kteří se na trhu práce jednak pohybují, a jednak ovlivňují probíhající procesy. Jedná se nejen o státní správu a samosprávu (včetně veřejných služeb zaměstnanosti, a odborů/oddělení regionálního rozvoje), ale i např. o zaměstnavatele (zaměstnavatelská a profesní sdružení), vzdělávací instituce, subjekty zabývající se personální činností a poradenská pracoviště.

V oblasti předvídání potřeb trhu práce byly v ČR v minulých letech učiněny kroky, které se pokusily vytvořit jednotlivé prvky systému předvídání potřeb trhu práce v ČR. Od roku 1999 byly v ČR vytvářeny kvantitativní modely (podle nizozemského vzoru), které porovnávají nabídku pracovní síly s její poptávkou. Podstatou kvantitativních modelů je, že pracují s časovými řadami dat o struktuře zaměstnanosti a vzdělání pracovní síly. Vyhodnocují tak vývojové trendy ve struktuře zaměstnanosti podle skupin profesí i vzdělání. Modely na základě vývojových trendů zaměstnanosti, věkových struktur zaměstnaných a dalších faktorů odhadují celkovou poptávku po práci ve střednědobé perspektivě. Odhadnutou poptávku v zaměstnáních transformují na poptávku po vzdělání, porovnávají ji s přílivem absolventů a krátkodobě nezaměstnaných a vyhodnocují napětí na trhu práce pro definované vzdělanostní skupiny. Kvantitativní modely jsou tak významně závislé na vysoké kvalitě vstupních dat a předpokladu neměnnosti (zachování) podmínek. Kvalitou zde tak rozumíme nejen počet proměnných a rozsah znaků, ale zejména počet případů, které tato data zahrnují. Jedná se tedy o statistický model, jehož validita výstupů je přímo úměrná velikosti vzorku vstupních dat. Přestože byla získána řada zkušeností a výstupů v oblasti vytváření predikčních modelů trhu práce, nebyl zatím v ČR nastaven dlouhodobě udržitelný systém predikcí trhu práce, který by umožňoval anticipovat budoucí trendy a potřeby trhu práce. V oblasti predikcí trhu práce byly získány výsledky pro národní úroveň, avšak na regionální úrovni nebyl tento problém doposud komplexně řešen, i když ze strany představitelů regionů je dlouhodobě poukazováno na potřebnost zajištění informací o budoucím vývoji trhu práce a jeho kvalifikačních požadavcích pro potřeby optimálního nastavení systému regionálního rozvoje kraje, včetně strategií jeho hospodářského a vzdělanostního rozvoje.

Z dosud dosažených výstupů vyplynulo, že pro ČR je v oblasti predikcí vhodné použít **kombinovaný kvantitativně-kvalitativní prognostický postup zjišťování budoucích kvalifikačních potřeb podpořený monitoringem trhu práce**. Projekt KOMPAS nestaví „na zelené louce“, ale vychází z doposud získaných informací, a to jak pozitivních zjištění, tak identifikovaných nedostatků. I když predikce na národní úrovni jsou v ČR rozvinuty lépe ve srovnání s predikcemi na regionální úrovni, je nezbytné práce zaměřit i na zdokonalení této úrovně. Současně je však třeba dosáhnout výstupů platných i pro regionální úroveň, neboť dosavadní výstupy ukazují, že národní úroveň predikcí je nedostatečná pro kvalifikovaná rozhodnutí činěná na regionální úrovni. Tato skutečnost vyžaduje vedle **užití kvantitativní metody i uplatnění kvalitativních metod doplněných vhodně nastaveným monitoringem trhu práce**.

Hlavním cílem projektu je tvorba predikcí trhu práce na národní a regionální úrovni a rozšíření odborného pracoviště pro monitorování a predikce trhu práce na MPSV. Při tvorbě modelů bude využito doposud vytvořených modelů, které budou zdokonaleny tak, aby jejich výstupy jednak splňovaly nároky, které jsou na predikce kladeny a aby dále umožnily predikce na regionálních úrovních. V rámci projektu bude zdokonalen predikční model předvídaní potřeb trhu práce pro národní úroveň a vytvořen model pro úroveň regionů. Vytvořené modely predikcí trhu práce budou založeny na datech a postupech, které budou dosažitelné a udržitelné i v dlouhodobé perspektivě a tím umožní udržitelnost výstupů i po skončení projektu. Plánovaný predikční systém bude založen na promítání minulých a současných trendů do budoucna. Předpokladem kvalitních výstupů je znalost změn podmínek, za jakých očekávané trendy budou probíhat. Tato skutečnost vyžaduje, aby se do tvorby predikčního modelu zapojily i regiony. Regiony díky čtyřletému projektu získají možnost vytvořit si metodiku a krajskou strukturu, která bude identifikovat potřebné faktory ovlivňující změny trendů a podmínek trhu práce. Spolupráce regionů se očekává především na kvalitativní úrovni, kdy z krajů budou získávány informace o plánovaných změnách dosavadních podmínek, které mají signifikantní vliv na vývoj trendů na trhu práce, jedná se zejména o plánované změny v oblasti vzdělávací soustavy (nová školská zařízení, podpora vybraných oborů vzdělání, optimalizace sítě škol apod.), o plánovaný regionální rozvoj/útlum (především plánované investiční akce), o plánované řešení terciálního vzdělávání v regionu a o změny v odhadech meziregionálních trendů pracovní síly. Jednotlivé kraje jako partneři projektu získají vstupem do projektu možnost ovlivňovat tvorbu predikčního modelu trhu práce a jeho výstupy a v neposlední řadě i přístup k veškerým výstupům predikčního modelu. Vytvořená síť a metodika umožní krajům bez větších finančních nákladů tyto infor-

mace poskytovat i po skončení projektu, čímž bude zajištěna udržitelnost vytvořených výstupů a dosažených výsledků. Navíc, díky účasti v projektu dojde k prohloubení vzájemné spolupráce mezi všemi partnery projektu a MPSV. Do národního modelu v současné době vstupují údaje z databáze VŠPS, které však pro regionální úroveň nejsou dostačující. Projekt KOMPAS problém nedostatečné datové základny, zejména pro potřeby tvorby regionálních predikcí, odstraňuje, neboť jako datovou základnu bude využívat datové zdroje, které umožní jít na vysokou úroveň podrobnosti a umožní modelu vytvářet predikce na regionální úrovni se značnou mírou spolehlivosti. Projekt KOMPAS předpokládá využití dat šetření ISPV (MPSV), která jsou díky svému rozsahu (2,5 mil. zaměstnanců) i metodice dopočtů regionálně reprezentativní. Protože prognostický model potřebuje delší časové řady, bude nutné data upravit a zpětně přepočíst.

Hlavní cílové skupiny projektu představují instituce trhu práce a jejich zaměstnanci, mezi které patří MPSV a ÚP ČR a dále relevantní aktéři na trhu práce a jejich zaměstnanci. Výstupy projektu napomohou státní správě při tvorbě strategických materiálů jak dlouhodobého tak i krátkodobého charakteru; veřejným službám zaměstnanosti při koncipování a realizaci efektivní APZ, zejména v oblasti rekvalifikací; samosprávě při tvorbě strategických materiálů jak dlouhodobého tak i krátkodobého charakteru na regionální a lokální úrovni; odborům/oddělením regionálního rozvoje při rozhodování v oblasti investic a plánovaného rozvoje na regionální a lokální úrovni; odborům/oddělením vzdělávání při plánování vzdělávací politiky a tvorbě opatření na podporu oborů vzdělání s předpokládanou vyšší mírou uplatnitelnosti na trhu práce; vzdělávacím institucím při aktualizaci vzdělávacích programů zohledňujících výsledky predikcí z hlediska obsahu vzdělávání a kompetencí nezbytných pro uplatnění na trhu práce; zaměstnavatelům (zaměstnavatelská a profesní sdružení) při plánování svého rozvoje, zejména v oblasti nábory nových pracovníků a personálního rozvoje zaměstnanců; subjektům, které se zabývají personální činností a poradenstvím při práci s klienty a formulaci doporučení pro perspektivní kariérní rozvoj klientů. Výstupy predikčních modelů využijí všichni, kteří na trh práce vstupují, či se na něm potřebují lépe orientovat. Výsledky budou sloužit decizní sféře k tvorbě opatření na odstranění nerovnováhy na trhu práce, pomáhat s volbou oboru studia žákům a studentům. Odhad budoucí poptávky po práci v definovaných zaměstnaneckých a vzdělanostních skupinách přináší cenné informace pro pracovníky v rozhodovací sféře, zaměstnavatele a i pro uživatele, kteří se v zaměstnaneckých skupinách nacházejí. Model také popisuje trh práce z hlediska specificky vzdělaných příchozích. Pro ně se odhaduje šance pro získání vhodného zaměstnání a šance zaměstnavatelů specificky vzdělané

pracovníky najít. Mít možnost využívat výstupy modelů potřeb trhu práce na regionální úrovni deklarují velmi silně zástupci krajů, kdy mezi jejich hlavní důvody patří nejen nutnost znalosti předpokládané struktury trhu práce ve střednědobém horizontu, ale též nutnost nastavení podpory rozvoje vzdělávací nabídky tak, aby odpovídala potřebám regionu v širších souvislostech. V současné době jsou pobídky ke vzdělávání v preferovaných oborech vzdělávání v některých krajích sice realizovány, ale jsou nastaveny zejména na základě poptávky zaměstnavatelů. Tato poptávka však má ad hoc charakter, na kterou standardní systém počátečního vzdělávání není schopen reagovat (vzdělávací systém má i při rychlé reakci dopad až po 3–4 letech). Na tuto poptávku by tak spíše měl odpovídat segment dalšího vzdělávání (včetně rekvalifikačních kurzů), kdežto počáteční vzdělávání nutně potřebuje znát minimálně střednědobý výhled poptávky po pracovní síle. Při znalosti potřeb trhu práce v delším časovém horizontu tak kraje mohou pobídky ke vzdělávání v preferovaných oborech lépe zacílit a dá se předpokládat, že i návratnost takto cílených pobídek bude vyšší než za současného stavu. Dobře nastavený systém podpory vzdělávání v kraji a jeho propojení na trh práce také může pozitivně ovlivnit i udržení mladých lidí v regionu a tím i podpořit jeho další růst.

V rámci projektu bude na MPSV rozšířeno odborné pracoviště, které bude dohlížet na fungování systému, zajišťovat jednotlivé procesy a spravovat jejich kvalitu, a to nejen na národní, ale i regionální úrovni. Toto rozšířené pracoviště po skončení projektu převezme všechny jeho výstupy a bude pokračovat v odborné činnosti v oblasti predikcí trhu práce a jejich analytické interpretaci. Činnost tohoto pracoviště zajišťuje udržitelnost výstupů projektu i po jeho skončení a současně bude nadále přispívat ke zkvalitňování strategických dokumentů (ať na národní či regionální úrovni), které budou mít dopad do oblasti trhu práce. Fungování trhu práce má multidimenzionální symetrický rozměr - vstupuje do rozhodovacích procesů na nejrůznější úrovni, v nejručnějších oblastech. Není tak možné uvažovat o tom, že by si jednotlivé resorty pro své účely zřizovaly samostatná pracoviště vytvářející „svoje“ predikce trhu práce pouze z jejich úhlu pohledu. Je proto nezbytné zachovat multidimenzionální symetrický rozměr i v predikcích. To předpokládá spolupráci dotčených resortů, resp. subjektů jak na straně vstupu tak i výstupu, nicméně se zajištěním jednoho odborného garanta. Pracovníci rozšířeného odborného pracoviště MSPV, kteří v rámci projektu získají odborné kompetence v problematice předvídaní potřeb trhu práce, budou schopni vykonávat činnosti vedoucí k vytváření spolehlivých predikcí trhu práce, čímž bude zajištěna dlouhodobá perspektiva rozvoje v této oblasti. Uvedeným dojde v souladu s příslušnou výzvou a specifickým cílem 1.4.1 OPZ k posílení analytické, metodické

a řídicí schopnosti MPSV, GR ÚP ČR a dalších institucí trhu práce při realizaci politiky zaměstnanosti. Plánovanými klíčovými aktivitami, výstupy a zapojením regionálních aktérů na trhu práce jako partnerů projektu bude posílena jejich schopnost při navrhování a realizaci záměrů regionálního a lokálního rozvoje zaměstnanosti. Zdokonalení a tvorba predikčních modelů na národní a zejména regionální úrovni včetně zajištění jejich kontinuity po systémové, technické i personální stránce podpoří schopnost ÚP ČR implementovat nové způsoby práce

s uchazeči o zaměstnání a umožní jim lépe cílit jednotlivé nástroje a služby a optimálně distribuovat čas věnovaný práci s klienty zejména na nejvíce ohrožené skupiny. Produkty projektu budou vytvářet integrovaný nástroj APZ pro predikování trhu práce až na regionální úroveň a tím přispějí ke schopnosti ÚP ČR zabezpečit realizaci APZ a cíleně a individualizovaně poskytovat služby zejména pro nejvíce ohrožené uchazeče o zaměstnání. Spolu s MPSV pak budou mít k dispozici funkční informační, analytický a monitorovací systém pro sle-

dování současných i budoucích trendů trhu práce, což umožní jejich promítnutí do realizované politiky zaměstnanosti.

Autorka Ing. Helena Vychová, Ph.D. (helena.vychova@vupsv.cz) působí jako výzkumná pracovníce Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i. (Research Institute for Labour and Social Affairs - RILSA), Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7, Holešovice, Česká republika.

Sociokulturní problematika žen v managementu hotelových služeb se zaměřením na rovné příležitosti

Marek Merhaut

Cílem předloženého článku je na základě empirických šetření a analýz zhodnotit specifika managementu hotelových zařízení ve vztahu k ženám za podmínek, kdy se na jedné straně globalizace hotelového průmyslu projevuje akcelerací nové techniky (nových technologií, automatizací, elektronizací), na druhé straně se musí vyrovnávat s dopady ekonomické krize a překonávat její důsledky v době ekonomické recese. Předložený článek se zabývá problematikou postavení žen v odvětví hotelnictví a gastronomie na základě provedeného empirického šetření. Předmětné empirické šetření zaměřené na genderovou politiku probíhalo v průběhu let 2012–2015, kdy jsem svoji pozornost zaměřil na primární a sekundární zdroje získané od personálních manažerů dotazovaných hotelových zařízení.

Stav zkoumané předmětné problematiky

„Téma žen na řídicích postech není úplně neprobádaným empirickým polem. První literatura na toto téma byla napsána v 70. letech v USA a dělí se do dvou hlavních směrů. Prvním je literatura věnující se průzkumu trhu z genderového hlediska. Vychází především ze studií politické ekonomie a textů ovlivněných marxistickým a socialistickým feminismem. Druhým zdrojem literatury pocházející ze 70. let jsou texty věnující se přímo ženám v managementu. Tyto studie otevřely téma genderu v managementu, který byl do té doby považován za neutrální. Počáteční teorie se však podle Anny Wahl soustředily především na jednotlivce, na absenci určitých (mužských) kompetencí, které byly vyžadovány pro vedoucí funkce, a ne na širší souvislosti“ (Wahl, 1995). Vysvětlení disproporcí v zastoupení pohlaví na vedoucích postech vycházelo ze samotných žen. Ženy, které byly ve vedoucích pozicích, byly chápány jako výjimky kompenzující si nějaké nedostatky, kterými trpí v důsledku své výchovy. „Až studie z 90. let začaly nahlížet na nerovnováhu mezi pohlavími v managementu jako na důsledek strukturálních překážek, s nimiž se ženy střetávají pouze kvůli svému pohlaví. Struktury v organizacích opisují vztahy ve společnosti jako celku. Problematika genderové rovnosti v podnikatelské sféře se nejvýrazněji projevuje v oblasti individuálně smluvních vyjednávání o zaměstnání a výdělků, tj. v segmentu manažerského trhu práce, kterého se účastní vysoce kvalifikované pracovní síly“ (Broadbridge, Hearn, 2008). Gender je, ře-

čeno terminologií společenských věd, sociálním konstruktem. To znamená, že společnost vytvořila soubor očekávání a norem, které jsou jiné pro muže a jiné pro ženy, a podle kterých se jednotlivé „gendery“ budou podle očekávání chovat.

Existuje celá řada genderových teorií. Mezi ty nejdůležitější patří:

- Barrie Thorne - Gender play
- Bob Conell - Hegemonní mužství
- Candace West a Don H. Zimmerman - Doing gender
- Judith Butler - Personifikace genderu
- Nancy Chodorow - Reprodukce mateřství
- Sandra Bem - Teorie genderových skel
- Susanne J. Kessler a Wendy McKenna - Gender display

Důraz zaměření předmětného článku k problematice sociální práce, je kladen především na oblast diversity mužů a žen v manažerských pozicích v hotelovém průmyslu, se zaměřením na „znevýhodněné“ pracovní prostředí a podmínky žen. Předmětný článek je orientován na konkrétní sociální situaci, která se může stát cílem intervence sociálních pracovníků a pracovníků jak zlepšit sociální klima v zaměstnání a pracovní podmínky žen, které zamýšlejí přerušit pracovní-právní vztah se svým zaměstnavatelem z důvodu odchodu na mateřskou dovolenou. Uvědomění si existence pohlavní odlišnosti je jedním z prvních vzorců, které si člověk v rámci socializace osvojí. Mužům a ženám jsou připisovány odlišné role, každý z nich se orientuje na jiné hodnoty a zaujímá také jiné postavení ve společnosti. V procesu socializace dochází k rozvoji tzv. genderové identity jedince, se kterou jsou spjaty nej-různější očekávání a role. Genderová sociali-

zace probíhá ve všech společnostech. Přestože se rodíme s určitou genetickou výbavou a předpoklady, vědci se shodují, že zásadní vliv na to, jaké role budeme v našem životě plnit, má proces socializace (Křížková a Pavlica, 2004).

Sociální zkušenost má velmi silný vliv na naše biologické dispozice. Někteří vědci zastávají názor, že genderové role mají biologický základ, tedy že jsou přirozené a vrozené. Toto tvrzení stojí ale v protikladu ke stanovisku většiny členů společnosti, kteří lpí na výchově a učení se těmto rolím již od narození - na základě pohlaví je dítěti vybrána barva oblečení, určen typ hraček, přiřazovány typické vlastnosti atd. Pokud by sociobiologové měli pravdu, těchto sociálních procesů a opatření by nebylo zapotřebí. Prevenci růstu nerovností a posilování soudržnosti se snaží zabezpečit stát v partnerství veřejné správy, neziskového a soukromého sektoru při aplikaci sociálních inovací, decentralizace a lokalizace sociálních politik a služeb v rámci víceúrovňové správy. Narůstající význam mají sociální inovace zejména při prevenci sociálního vyloučení a integraci sociálně znevýhodněných skupin, kterými jsou manažerky v hotelovém průmyslu v některých případech bezpochyby jsou.

Hotelové společnosti potřebují do svých týmů přijímat a rozvíjet lidi z různých etnických skupin s odlišným společenským postavením a vzděláním, s odlišnými zkušenostmi a z různých věkových kategorií. Již řada výzkumů v sociálních vědách poukázala na důležitost pohlaví a genderu v oblasti dělbý práce, popisu pracovního místa, procesů přijímání uchazečů, jejich hodnocení

a povyšování. Bylo prokázáno, že gender je v organizačních procesech a strukturách více či méně patrný a trvale zakotvený (Kanter, 1993).

Práce Rosabeth Moss Kanter *Men and Women of the Corporation* představuje jednu z prvních koncepcí zabývajících se vysvětlením rozdílů v postavení mužů a žen na řídicích pozicích v organizacích. Autorka uvádí, že jednání muže a ženy je velmi podobné, pokud jsou oba v nevýhodné a nerovné pozici s malými příležitostmi a nízkou mírou moci. Zejména kvůli tomuto výroku bývá její teorie kritizována. Měla by se více soustředit na příčiny a procesy, které jsou jádrem neúměrného zastoupení mužů a žen na různých postech. Také podceňuje možnou diskriminaci, která vyplývá z preference maskulinních zásad panujících v organizacích a jejich managementu. Podle Kanter gender hraje důležitou roli v organizačních procesech, avšak nepovažuje jej za rozhodující pro jejich vysvětlení. Stejně jako představitelé tradičních teorií řízení i Kanter vnímá strukturu organizací jako genderově neutrální. Teorie R. M. Kanter je výjimečná právě tím, že za hlavní příčinu nerovného postavení žen v práci považuje umístění jednotlivců v organizační struktuře (Kanter, 1993). Jinými slovy, segregace na poli placené práce vytváří genderové nerovnosti v hotelnictví a má negativní dopad na ženy a na efektivitu trhu práce.

Odborníci rozlišují dva typy segregace a to, segregaci horizontální a vertikální. Horizontální segregace znamená nerovnoměrné rozdělení mužů a žen do různých oborů, kdy ženy pracují zejména v oborech zaměřujících se na péči o druhé lidi, což může být právě profese v hotelovém a gastronomickém provozu a muži spíše v technických oborech. Vertikální segregace znamená rozdělení obou pohlaví do hierarchické struktury pozic na trhu práce tak, že muži jsou spíše koncentrováni do řídicích pozic a ženy převážně do asistenčních pozic (Křížková, Sloboda, 2009).

Zajíčková ve svém článku uvádí, že podíl žen v podnikatelském prostředí (37 %) je mnohem nižší než v nepodnikatelském prostředí (57 %). Velkou část podnikatelského prostředí tvoří odvětví průmyslu, výroby energií a stavebnictví, což jsou typicky mužská odvětví. Naopak, velkou část nepodnikatelského prostředí tvoří odvětví školství, zdravotnictví a sociálních služeb, kde jsou zaměstnány převážně ženy. „Současně ve státních organizacích je práce zpravidla méně časově náročná (pevná pracovní doba), v některých případech i méně intenzivní než v soukromé sféře, což ve větší míře vyhovuje spíše ženám“ (Zajíčková, 2007).

Dle Zajíčkové ve všech odvětvích podnikatelské sféry najdeme velmi málo žen na nejvyšší úrovni řízení velkých organizací. Počet úrovní řízení je vyšší, a v důsledku toho, je i delší kariéerní růst, který musí žena překonat, než se dostane na vrchol. Zajíčková

uvádí, že ženy často neprojevují tak silný zájem o pozice ve vyšším managementu. Mají obavy, zda by tuto náročnou pozici zvládly, ale také z toho, že vrcholové řídicí pozice vyžadují mnohem vyšší pracovní nasazení, vypětí a více času. „Profesní život se těžko kombinuje s osobním životem, zejména se zajištěním rodiny a domácnosti“ (Zajíčková, 2007).

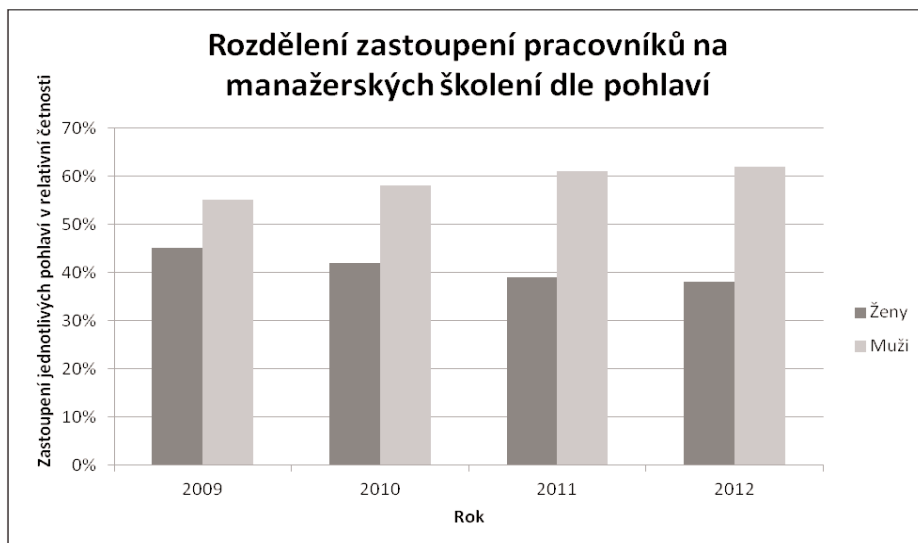
Řezáč tvrdí, že přítomnost žen ve vrcholovém managementu je ve vztahu k výše popisované firemní kultuře a související hodnotové orientaci důležitým faktorem každého podnikatelského subjektu. Hodnotové zázemí firmy je východiskem pro prosazování určitého modelu firemní kultury. „Jedna z dimenzí modelu firemní kultury odráží dichotomickou antinomii „orientaci na dominantní hodnoty firmy versus osobní hodnoty,“ jejíž součástí jsou mj. i dobře definované genderové role“ (Řezáč, 2009).

V managementu podnikatelské sféry, která stojí mimo instituty veřejné kontroly, se koncentrují rozpory politiky rovných příležitostí, rodinné politiky a problémy genderových stereotypů. Stále více manažerů si uvědomuje, že kvalita vzdělávání a rozvoj jednotlivých zaměstnanců má svá pravidla. Vstoupit na cestu kariéry manažera brání ženám mimo jiné jejich vrozená neprůbojnost. Na rozdíl od mužů, ženy nemají vrozené schopnosti se prosadit, plánovat kariéru a dlouhodobě a systematicky usilovat o její naplňování. Když je například v nějaké nejmenované firmě vypsán inzerát na manažerskou pracovní pozici, žena si pečlivě prostuduje požadovaná kritéria a pokud třeba jen jedno z 10 nespĺňuje, nepřihlásí se do výběrového řízení, protože si myslí, že není oprávněný uchazeč. Naopak muži stačí, když splňuje alespoň 1 z 10 kritérií a s naprostou lehkostí se přihlásí jako ten nevhodnější kandidát. Není však potřeba stagnovat. I toto se dá naučit, natrénovat nebo následnou praxí proloženou vzděláváním vylepšit a zefektivnit.

„Graf č. 1, který rozlišuje zpětně faktickou účast toho či onoho pohlaví bohužel vypovídá o klesajícím zájmu žen manažerek, ať už stávajících, či budoucích. Další zajímavý úhel pohledu by byl na různé obory a odvětví. Třeba například ve specifických oblastech jako je veřejná správa, zdravotnictví, či školství je mnohem vyšší počet žen manažerek nežli v jiných třeba čistě komerčních oblastech“ (Jírů, 2013). „V horizontu let 2000–2014 však účast žen na řízení podnikatelských organizací vykazuje stoupající tendenci. Ženy se lépe prosazují ve společnostech, kde majitelé či top-management mají více příležitostí být v kontaktu s potenciálními kandidáty nebo kandidátkami na vyšší manažerské pozice a lépe je poznat a hodnotit. V nepodnikatelské sféře podíl žen na nejvyšší úrovni řízení velkých organizací je 50 %, ale ve srovnání se střední a nižší úrovní managementu je tento podíl podprůměrný“ (Zajíčková, 2007). Zajíčková dále uvádí, že v důsledku pevně stanovených pravidel odměňování (tabulkové platy) je mzdový rozdíl mezi vedoucími a řídicími pracovníky vyšší v podnikatelské sféře (54 %) než nepodnikatelské (78 %). Proto další analýzu soustředíme pouze na podnikatelskou sféru. „V členění podle velikosti firmy jsou největší platové rozdíly ve středně velkých firmách 250–1000 pracovníků, kde platy žen dosahují jen 49 % platu mužů. Naopak nejnižší rozdíly jsou v malých firmách, do 250 pracovníků, kde platy žen dosahují 59 % platu mužů“ (Zajíčková, 2007).

Vlach podotýká: „Velikost mzdových rozdílů koreluje s podílem žen ve firmě. V odvětvích s převahou mužské pracovní síly se v úrovni mezd menšinové ženské pracovní síly prosazuje určité „mzdové vyrovnání“. Ve firmách s podílem žen do 33 % dosahují platy žen 75 % platu mužů pro management, zatímco ve firmách s více než 66 % žen, platy žen manažerek dosahují jen 48 % platu mužů“ (Vlach, 2005). „Rozdíl ve mzdách je

Graf č. 1: Zastoupení dle pohlaví na manažerských školeních v %

Zdroj: Presspublishing, 2013

nejmarkantnější na nejvyšší úrovni řízení (vedoucí organizací), kde se uplatňují vysoce specifické formy odměňování a vyjednávací síla uchazečů a uchazeček. V této skupině platy dosahují jen 45% platu mužů. Nejmenší platové rozdíly jsou na nejnižší úrovni řízení (vedoucí útvarů), kde mzdy žen dosahují 60 % mezd mužů“ (Vlach, 2005). Zajíčková ve svém odborném článku o genderové rovnosti uvádí, že „převážná část manažerek se koncentruje, jak v podnikatelské tak nepodnikatelské sféře, do organizací s nižším průměrným výdělkem do 20 000 Kč měsíčně, tj. mimo špičkové organizace s nadprůměrným výdělkem“ (Zajíčková, 2007). Jírů uvádí, že „firmy už pomalu přicházejí na to, jak je prospěšné se zajímat o sladění pracovního a soukromého života svých zaměstnanců a za většinou pozitivních změn v této oblasti stojí právě ženy - personalistky, které se nebojí nový trend prosazovat“ (Jírů, 2013).

„Orientace firmy na podporu vyváženosti soukromého a pracovního života (work-life balance) je obsahem sociální dimenze výše diskutovaného konceptu společenské odpovědnosti firem“ (Kuldová, 2010).

Všechna zmíněná fakta a mnoho dalších ovlivňují participaci žen na trhu v hotelovém sektoru v České republice. V případě, že celkově ve společnosti nedochází k rovnému postavení mužů a žen na trhu práce, projevuje se jejich odlišné postavení např. různou mírou zaměstnanosti v hotelovém průmyslu, v různorodosti pozic zaměstnaných žen a mužů v hotelnictví, a také se projevuje odlišné postavení v jejich platovém ohodnocení. Zaměstnaní ženy včetně její kvalifikace a profesní kariéry bylo nejen projevem zjednodušeně chápaného emancipačního procesu, ale bylo i ekonomickou nutností, protože hospodářská, rodinná a sociální politika státu přešla z jednopříjmového modelu rodiny na dvoupříjmový.

Pracovní právo z tohoto období dodnes chrání ženu s ohledem na její fyziologické potřeby a omezení a mateřské a rodinné povinnosti. Uvedené charakteristiky však nevyplývají pouze z biologických odlišností mezi oběma pohlavími. Odrážejí tradiční, historicky vzniklou dělbu práce ve společnosti, která cestou genderových stereotypů zatím předurčuje i výchovu, vzdělání, pracovní uplatnění, kariéru a ekonomické chování žen a mužů. Rigiditu těchto vztahů ve společnosti posiluje snaha zaměstnavatele koupit na trhu pracovní sílu při vynaložení co nejmenších nákladů s očekáváním maximálního užítku, tj. na manažerských pozicích očekává plný výkon bez ohledu na čas a rodinu. Přesto by bylo vhodné zavést v hotelových společnostech tzv. „Benchmarking“ genderové integrace. Autoři Křížková, Pavlica (2004) uvádějí, že benchmarking může sloužit mj. i jako „metoda k zavádění genderové integrace v organizacích“. V obecné rovině tento proces znamená vyrovnání rozdílů, v tomto případě mezi muži a ženami. Dle výše zmíněných autorů Benchmarking představuje komplexní proces, který se skládá ze tří základních kroků:

- 1) průzkumu stávající situace v oblasti postavení žen a mužů v organizaci, který přinese údaje jak kvantitativní (věcné údaje o postavení žen a mužů ve společnosti), tak kvalitativní (jak organizační kulturu vnímají a interpretují různé skupiny pracujících);
- 2) průzkumu postupů a praktik uplatňovaných v jiných organizacích (pokud hovoříme o situaci v ČR, je vhodné např. u zahraničních investorů studovat také praktiky v „mateřských“ organizacích);
- 3) zavedení potřebných změn prostřednictvím programů reagujících na zjištěné problémy genderové problematiky v pracovně právních vztazích.

Metodika empirického šetření

Jako vzorek této části empirického šetření sloužily pouze ženy zaměstnankyně z různých hotelových zařízení. Tento empirický výzkum zaměřený na genderovou politiku probíhal v průběhu let 2012–2015, kdy jsem svoji pozornost zaměřil na primární a sekundární zdroje získané od personálních manažerů dotazovaných hotelových zařízení, kteří mi poskytli informace, která z jejich zaměstnankyň čerpá mateřskou dovolenou, či se z mateřské dovolené zpět do zaměstnání bude vracet.

Dále se moje pozornost obrátila na zaměstnankyně „matky“, které se z mateřské dovolené již vrátily. Na základě těchto získaných informací jsem provedl empirické dotazování, které probíhalo vně pracovišť dotazovaných respondentek. Toto šetření bylo zaměřeno především na hotelové řetězce. Ve snaze o co nejpřesvědčivější výsledek jsem pro předmětné šetření stanovil následující kritéria: a) stejné pracovní zařazení, b) přibližně stejný věk, c) ženy před mateřskou nebo po mateřské dovolené. Šetření bylo provedeno u 85 respondentů (hotelových zařízení). V první části byla použita metoda dotazníku v elektronické podobě (anonymní) Otázky byly uzavřené, přímé a podle funkce meritorní (popisné a zpřesňující). Dotazníky byly rozeslány do 58 organizací převážně v Praze. Návratnost: 52 %. Dále, jako druhou část tohoto empirického šetření, jsem použil cílený, standardizovaný a individuální rozhovor, který jsem realizoval se 79 ženami. Všechny oslovené byly zaměstnankyně, byly ochotny odpovídat (ovšem mimo pracoviště). V rozhovoru jsem zvolil kombinaci otázek uzavřených a otevřených, přímých a z hlediska funkce meritorních (zprášujících).

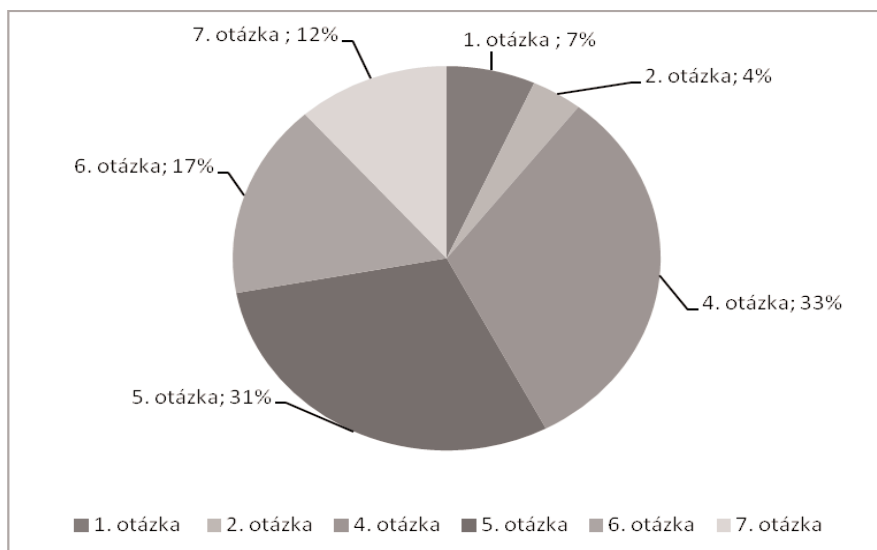
Výzkumná otázka empirického šetření

Pro toto empirické šetření byla zvolena výzkumná otázka: „**Je pravdou, že se vedoucí manažeři hotelových zařízení chovají eticky vůči ženám, které se chystají odejít na mateřskou dovolenou či se z ní mají vrátit zpět?**“ Vlastní šetření bylo směřováno spíše na hotelové řetězce. Otázky k následné analýze byly předem sestaveny. Před začátkem samotného výzkumu byl domluven postup a záměr empirického šetření, dále vedení zkoumaných hotelových společností bylo obeznámeno, že se jedná o personální empirické šetření v rámci spolupráce s FF UK Praha, katedrou Kulturologie.

Otázky byly sestaveny následovně:

- 1) Setkala jste se před Vaším nástupem na mateřskou dovolenou s nějakým neetickým chováním či nátlakem vůči Vaší osobě ze strany managementu?
- 2) Pokoušel se s Vámi během Vaší mateřské dovolené někdo z managementu spojit

Graf 2: Etické chování ve vztahu k propouštění

Zdroj: autor, otázky 1–7 jsou specifikovány na straně 26 a 27.

s tím, že Vám bude nabídnuta „finanční kompenzace“, pokud rozvázáte pracovní poměr ještě před ukončením Vaší mateřské dovolené?

- 3) Pokud ano, jak vysoká „finanční nabídka“ byla?
- 4) Před Vaším avizovaným návratem z mateřské dovolené Vám byla nabídnuta jiná pozice, než z které jste odcházela na mateřskou dovolenou?
- 5) Byla Vám nabídnuta nějaká úprava Vašeho platu po nástupu zpět do zaměstnání?
- 6) Byla jste nucena do rozvázání pracovního poměru dohodou z důvodu, že pro Vás není žádná vhodná pozice volná z důvodu ekonomické nestability společnosti, tedy, že se neplní a musí se šetřit náklady?
- 7) Byla Vám nabídnuta nová pracovní smlouva za jiných finančních podmínek, tedy pro Vás méně výhodných?

Analýzou získaných odpovědí od žen - respondentek, bylo následně zjištěno:

- 1) 7 % dotazovaných žen se setkala s neetickým chováním nebo nátlakem ze strany managementu před nástupem na mateřskou dovolenou. Tento fakt mohou potvrdit na základě osobní zkušenosti.
- 2) 4 % dotazovaných žen bylo kontaktováno během jejich mateřské dovolené a byla jim nabídnuta finanční kompenzace, když rozvázají pracovní poměr ještě před svým nástupem zpět na pracoviště po ukončení mateřské dovolené.
- 3) Bylo velice těžké ženy přesvědčit, aby mi sdělily, o jakou finanční částku šlo, a právě z tohoto důvodu jsem se domníval, že jim nabídnutá finanční částka bude v řádech cca deseti platů. Jaké bylo moje překvapení, když ve většině případů se jednalo o finanční nabídku tří platů, které ženy pobíraly na svých pracovních pozicích před svým nástupem na mateřskou dovolenou. Jelikož se jednalo převážně o zaměstnankyně z řad servírek, recepčních a pokojských, tak tato finanční kompenzace činila něco kolem 42 000 Kč, což samozřejmě v případě vyplacení najednou, znamenalo další zdanění.
- 4) Na tuto otázku jsem již odpověděl v otázce předcházející.
- 5) Ano, celkem 33 % dotazovaných žen odpovědělo, že jim byla nabídnuta jiná pracovní pozice, ale převážně se jednalo o pozici horší a tedy také hůře finančně ohodnocenou.
- 6) Nejen, že 31 % dotazovaných žen byl nabídnut jiný plat, ale zároveň jim bylo „nabídnuto“ a v některých případech i „doporučeno“, aby samy podaly žádost o rozvázání pracovního poměru.
- 7) Pouhým 17 % dotazovaných žen bylo „nalito čistého vína“ s tím, že ekonomika hotelu je nestabilní z důvodu ekonomické krize. Tedy pouhých 16 % „mých bývalých kolegů“ z řad generálních ředi-

telů či ředitelů personálních se k této problematice „postavilo čelem“ a otevřeně přiznali důvod potencionálního ukončení pracovního poměru, tedy důvod čistě ekonomický.

- 8) 12 % dotazovaných žen byla nabídnuta po jejich návratu z mateřské dovolené jiná pracovní smlouva, na jinou pozici a také za jiných ekonomických podmínek, které ve většině případů byly horší. Na základě těchto otázek byly prováděny cílené rozhovory se zaměstnankyněmi hotelových řetězců, kdy zájmem mého empirického šetření bylo: **porušování či dodržování etického kodexu zahraničních manažerů hotelových řetězců, které jsou akreditovány na území České republiky.**

Obrovským zklamáním a překvapením pro mne byl fakt, že ve většině případů byly ženy, které odcházely na mateřskou dovolenou, či se z ní vracely, nuceny, anebo alespoň na ně byl vyvíjen tlak ze strany zahraničních manažerů, aby se vzdaly svých pracovních míst s jediným cílem, a to ušetřit mzdové náklady v nestabilní ekonomické době, tedy v době ekonomické recese.

Na základě těchto zjištěných analytických faktů musím konstatovat, že mnou určená druhá část výzkumné podotázky („Vedoucí manažeri hotelových zařízení se chovají eticky vůči ženám, které se chystají odejít na mateřskou dovolenou či se z ní mají vrátit zpět?“) **byla zcela vyvrácena.**

Druhá část výzkumné otázky byla vyvolána určitými impulsy se zaměřením na genderovou politiku, které byly analyzovány na základě rozhovorů se zaměstnanci zahraničních hotelových řetězců. V těchto otevřených rozhovorech bylo upozorňováno na neetické chování některých zahraničních manažerů vůči ženám; a to především k těm, které se chystaly na mateřskou dovolenou, či se z ní měly vrátit na svá původní pracovní místa.

Na základě těchto rozhovorů, provedených v rámci empirického šetření zaměřeného na genderovou politiku, bylo jasně prokázáno, že v hotelových zařízeních není funkční řádný genderový management, který by hotelové řetězce měly implementovat do etických kodexů svých společností a pravidelným auditem následně přijmout dílčí opatření při prokázání porušování genderové politiky zaměstnankyň.

Další negativní zjištění z provedeného empirického šetření zaměřeného na genderovou politiku uvádíme níže.

Většina zahraničních manažerů se zaměřuje při „řešení“ ekonomicky nevýhodných situací pro hotelovou společnost na propouštění zaměstnanců, což není žádnou novinkou, ale potvrdil se fakt, že se jedná zvláště o následně sociální vrstvy zaměstnanců:

- a) ženy na mateřské dovolené,
- b) starší zaměstnanci v důchodovém věku,
- c) v některých případech i nemocní zaměstnanci.

Závěr

Sociokulturní problematika etiky v hotelnictví je stále ještě více předmětem různých teoretických diskusí než praktického úsilí o její dodržování v každodenní praxi. O důležitosti etiky však dosud často hovoří i ti, kteří tím ve skutečnosti zakrývají vlastní nedostatky v této oblasti. Jiným příkladem nepochopení důležitosti etiky mohou být názory, že etika je jakýsi luxus, který si podnikatel bude moci dovolit, až na to budou dostatečné prostředky. Kvalita řídicího pracovníka je výrazem etických postojů manažera s odrazem kultury celého řízeného objektu. Zaměstnání ženy včetně její kvalifikace a profesní kariéry bylo nejen projevem zjednodušeně chápáného emancipačního procesu, ale bylo i ekonomickou nutností, protože hospodářská, rodinná a sociální politika státu přešla z jednopříjmového modelu rodiny na dvoupříjmový. Pracovní právo z tohoto období dodnes chrání ženu s ohledem na její fyziologické potřeby a omezení a mateřské a rodinné povinnosti. Zaměstnanost žen se historicky soustředila v činnostech s menší fyzickou námahou, tj. zejména ve službách a v lehkém průmyslu (textil, oděv, kůže) a do servisních prací (např. administrativa). V důsledku rozdělení trhu práce na zaměstnání převážně ženská nebo mužská, dochází k podhodnocení ženské pracovní síly, která se odráží v jejich platovém ohodnocení za vykonanou práci a mírou prestiže genderového zaměstnání ve společnosti. To dále vede k segregaci na zaměstnání, která mají vyšší prestiž ve společnosti, jedinci za ně dostávají vyšší příjmy a převažují v nich muži, a ta s nižší přisuzovanou prestiží a s nižšími mzdami, ve kterých zase převažují ženy (Křížková, Sloboda, 2009). Z pohledu sociokulturní problematiky genderové segregace počet žen nedosahuje ani zdaleka počtu mužů ve vedoucích a řídicích funkcích v České republice. Autoři Křížková a Sloboda, uvádějí, že tento fakt je odborníky a odbornicemi na problematiku genderové segregace pracovních pozic, vysvětlován na základě efektu „skleněného stropu“ a „skleněného výtahu“, na jejichž základě muži vytvářejí taková pravidla, která vyhovují právě mužům a ženám jsou tím kladeny překážky v jejich kariérním postupu. Takováto opatření přispějí k odstraňování stále přetrvávající nerovnosti, resp. diskriminace, obou pohlaví, zejména žen, a podpoří naplnění principu rovnosti mužů a žen v praxi. Aktivita opatření směřují k posílení účasti žen na trhu práce, vyžadují však i podporu a rozvoj sociálních služeb. Postavení žen na trhu práce je významným způsobem ovlivněno genderovou strukturou trhu práce, která se vyskytuje v dané společnosti a v dané době. V obecné rovině lze charakterizovat genderovou strukturu hotelového průmyslu jako segregaci pracovního trhu podle genderu a také podle mzdových rozdílů placené

práce mezi muži a ženami. Nicméně, při zkoumání postavení žen v hotelovém průmyslu, který je zastoupen hotelnictvím a gastronomií, je potřeba zmínit jejich celkové postavení ve společnosti a očekávání, která společnost na ženy vyvíjí. Hlavním cílem managementu pracovní rovnosti v hotelovém průmyslu je zlepšení koordinace pracovních politik týkajících se rovných příležitostí žen a mužů a jejich implementace či přizpůsobení - koordinace tvorby a implementace strategie rovných příležitostí na jednotlivých pracovních postech, tvorba a implementace strategie rovných příležitostí v rámci hotelových skupin.

Literatura:

BROADBRIDGE, A., HEARN, J. 2008. *Gender and Management: New Directions in research and Continuing patterns in Practice*. British Journal of Management, 19(s1), 38-49.

KANTER, R. M., 1993. *Men and women of the corporation (2nd ed.)*. New York: Basic Books

KŘÍŽKOVÁ, A., PAVLICA, K. 2004. *Management genderových vztahů, postavení žen a mužů v organizaci*. Praha: Management Press.

KŘÍŽKOVÁ, A., SLOBODA, Z., 2009. *Genderová segregace českého trhu práce: kvantitativní a kvalitativní obraz*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, s. 13-15.

KULDOVÁ, L. 2010. *Společenská odpovědnost firem - Etické podnikání a sociální odpovědnost podniku*. Praha: OPS.

ŘEZÁČ, J. 2009. *Moderní management pro 21. století*. Brno: Computer Press.

TVRDÝ, F. 2016. *Nesnáze introspekce - Svoboda rozhodování a morální jednání*, Praha: Togga

VLACH, J. 2005. *Šetření výdělkové nerovnosti žen a mužů v managementu*. Praha: VÚPSV.

VYSEKALOVÁ, J. 2007. *Obraz ženy v reklamě a jeho proměny*. Internetový magazín Strategie, 24. 9. 2007, roč. 14, č. 39, s. 23. Dostupné na www.strategie.cz

VYSEKALOVÁ, J., MIKEŠ, J. 2007. *Reklama, 2. aktualizované a rozšířené vydání*, Praha: Grada

WAHL, A. 1995. *Men's Perceptions of Women and Management*. Stockholm: FRIOTZES.

ZAJÍČKOVÁ, D. 2007. *Existuje genderová rovnost v managementu v ČR? Zpravodaj feminismus*. Dostupné z <http://zpravodaj.feminismus.cz/clanek.shtml?x=2008165&als%5Bnm%5D=2007944>

Autor PhDr. Marek Merhaut, Ph.D., MBA (merhaut@vsh.cz) působí od roku 2011 na Vysoké škole hotelové v Praze 8, Svidnická 506, 181 00 Praha 8, nejdříve jako vedoucí katedry hotelnictví a vedoucí anglického programu. V současné době je tajemníkem katedry marketingu a mediálních studií. Má za sebou více než 30 let praxe v oboru hotelnictví a gastronomie. Publikační činnost (v českém i anglickém jazyce) a výzkumnou činnost zaměřuje na sociokulturní problematiku, interkulturní vztahy, komunikaci, etiku a etiketu a společenskou odpovědnost firem v hotelnictví a gastronomii.

Informační servis čtenářům

Z mezinárodního workshopu „Sociální politika 2016 - Nové výzvy v nejisté době“ v Praze

Vladimír Barák

Dne 24. listopadu loňského roku se na půdě Vysoké školy ekonomické v Praze konal mezinárodní workshop „Sociální politika 2016 - Nové výzvy v nejisté době“ v rámci projektu Komparace, inovace a diverzifikace sociálně-vědních předmětů, vedlejší specializace Hospodářská a sociální politika s akcentem na potřeby studentů. Řešitelem projektu je prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

Sociálně-vědní předměty jsou nedílnou součástí portfolia Národohospodářské fakulty (NF) VŠE v Praze, kde mají také dlouhou tradici a řadu spokojených absolventů. Tyto předměty ale od svého zařazení do studijní nabídky prošly řadou menších či větších změn - od přirozených, které spočívaly v implementaci nových vědních poznatků, či výměnami na postech vyučujících, po různé účelové inovace, jež vedly například k úpravám obsahů předmětů. To s sebou přineslo řadu přínosů, avšak i negativ. Mezi ta lze počítat například značnou překrytí některých předmětů, která v určitých případech překračují přirozenou míru společně probírané látky. Toho si v rámci poskytnutých zpětných vazeb všímají i studenti, kteří často (a oprávněně) volají po větší diverzifikaci jednotlivých předmětů, po rozšíření nabídky předmětů zaměřených prakticky či multidisciplinárně.

Kolektiv Katedry hospodářské a sociální politiky NF proto připravil projekt, jehož cílem měla být identifikace problémů při výuce těchto předmětů a zejména navrzení změn. Jedním z prostředků bylo i uspořádání speciálně zaměřeného workshopu, v jehož rámci si měli odborníci z různých příbuzných vědeckých oborů vyměnit zku-

šenosti a debatovat nejen o budoucnosti výuky sociálně-vědních předmětů na ekonomických školách, ale o stavu sociální politiky v České republice vůbec.

„Od sociální politiky v moderní společnosti se právem očekává, že poskytne předpoklady, podmínky, impulzy a motivaci pro rozvoj každého jedince, a tím i pro prosperitu celé společnosti. Tato očekávání veřejnosti od sociální politiky přitom budou růst spolu s tím, jak v současné době, kterou lze označit za dobu nejistou, přibývá sociálních rizik. My na národohospodářské fakultě na tato rizika upozorňujeme, je však spravedlivé jedním dechem dodat i možná řešení,“ podotýká profesor Vojtěch Krebs, který byl předsedou organizačního a vědeckého výboru konference.

Při výběrů řečníků i témat organizátoři kladli důraz zejména na co největší pestrost a specializaci aktérů, kteří působí v rámci společenských věd. Přítomni tedy byli nejen pedagogové zaměřující se na ekonomické aspekty sociální politiky, ale i sociologové, demografové či vyučující předmětu sociální práce na filozofických fakultách vysokých škol.

Mezi hlavní témata patřila:

- hodnocení politiky sociálních služeb v širší perspektivě;

- otcovství a mateřství v kontextu trhu práce a sociální politiky;
- sociální politika Evropské unie;
- důchodová reforma v ČR a v jiných zemích;
- sociální práce a její financování;
- nové trendy ve vysokoškolské výuce sociální politiky a sociální práce.

Garanci nad sekci příspěvků z oblasti sociální práce převzala doc. PhDr. Dana Knotová, Ph.D., z Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, s níž NF již dříve spolupracovala například při přípravě - pro studenty atraktivního - předmětu Sociální práce pro ekonomy. Doc. Ing. Magdalena Kotýnková, CSc., z Národohospodářské fakulty VŠE garantovala oblast trhu práce a hodnocení politiky sociálních služeb v širší perspektivě.

Organizátoři uvítali, že workshop uvedli Mgr. Michaela Marksová, ministryně práce a sociálních věcí České republiky, a doc. Ing. Miroslav Ševčík, děkan Národohospodářské fakulty VŠE v Praze. Zmiňování převzali nad akcí i oficiální záštitu. V rámci úvodní rozpravy dvojici doplnil Mgr. Daniel Köppl, výkonný ředitel vydavatelství EMPRESA MEDIA, a. s., do jehož portfolia patří i časopis TÝDEN. Právě

TÝDEN s Českým rozhlasem Plus byly mediálními partnery akce.

Zatímco děkan Ševčík v rámci svého vystoupení upozornil na problematiku veřejných výdajů na sociální politiku, ministryně Marksová zmínila pravděpodobně nejdůležitější zákon, který resort během jejího čtyřletého mandátu připravuje - zákon o sociálním bydlení. Na workshopu jej označila za „absolutní prioritu“. Jeho prostřednictvím hodlá vymýtit bezdomovectví nebo dnes běžný obchod s chudobou, kdy rodiny s dětmi žijí za nadsazené ceny v ubytovnách. Sociální byty by za zvýhodněných podmínek muselo poskytovat každé město a obec pro své nejpotřebnější. S byty nebude možné obchodovat a obyvatelé v nich budou pobývat dočasně, tedy do zlepšení své sociální a příjmové situace. Výjimečně - jako v případě seniorů - lze využít bydlení na dobu neurčitou. Podle expertiz by se opatření mělo dočkat až 350 tisíc sociálně slabých lidí.

„Pokud chceme bezdomovce dostat z ulic a vést je k tomu, aby si našli práci, musejí mít nejdříve zázemí v podobě důstojného bydlení,“ řekla ministryně Marksová.

„Je problém, že obce s touto zátěží v minulosti nepočítaly. Jsme ve stavu, kdy města velkou část svého bytového fondu rozprodala, a dnes tak kapacity pro sociální byty nemají,“ reagoval profesor Krebs. Podle ministryně Marksové se však s touto skutečností počítá.

Daniel Köppl se v příspěvku zamýšlel nad tím, proč podle jeho názoru „sociální politika vlastně příliš nikoho nezajímá“. Problematiku je podle něj nutné diskutovat, musí se to ale činit otevřeně. Nestačí jen debaty odborníků, je nutné konkrétní témata sociální politiky srozumitelně vysvětlovat i médiím, aby se informace dostaly k veřejnosti.

Následovaly příspěvky dalších účastníků, zmiňme například zahraniční řečnice z Národohospodářské fakulty Ekonomické univerzity v Bratislavě, prof. Evu Rievajovou (Aktuální problémy zaměstnanosti v kontexte koordinovaného přístupu EÚ) a doc. Silvii Šipikalovou (Harmonizácia rodinného a pracovného života v kontexte sociálno-ekonomických zmien).

Závěry z konference se chce ministerstvo práce intenzivně zabývat. Ostatně už v současné době je v rámci resortu zřízeno několik komisí, kde jsou odborníci součástí kolektivu, který vytváří strategické materiály. Za Odbornou komisi pro důchodovou reformu promluvil prof. Ing. Jaroslav Vostařek, CSc., Odbornou komisi pro rodinnou

politiku zastoupila Ing. Radmila Malá, zástupkyně ředitelky Odboru 14 - Financování kapitol státního rozpočtu I. z Ministerstva financí ČR. Svůj příspěvek přednesl i ředitel Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i., doc. Ing. Ladislav Průša, CSc.

Přítomní hosté vyjádřili přání, aby se podobné akce konaly i v budoucnu. „Budeme se snažit, abychom setkání opět zopakovali co nejdříve,“ přislíbil profesor Krebs.

Sborník příspěvků z workshopu je k dispozici v knihovně VŠE v Praze a dalších akademických knihovnách. V případě zájmu je možné jej získat i na Katedře hospodářské a sociální politiky NF VŠE v Praze.

Autor (vladimir.barak@vse.cz) působí na Národohospodářské fakultě Vysoké školy ekonomické (The Faculty of Economics, University of Economics, Prague), nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3, Česká republika.

MPSV uvolní na obědy pro děti z chudých rodin dalších 35 milionů korun

Pomoc dětem, jejichž rodiče si nemohou dovolit platit obědy ve školních jídelnách, pokračuje již třetím rokem. MPSV aktuálně vyhlásilo výzvu „Potravinová pomoc dětem ve vážné sociální nouzi“, která se vztahuje na školní rok 2017/2018. O peníze může požádat kterýkoli ze 14 krajů. Celkem je pro ně připraveno 35 milionů korun. Pokud projeví zájem větší počet krajů než doposud, je MPSV připraveno uvolnit další prostředky.

Zdroj: MPSV

Na konferenci „Sociální služby nejen v Evropě“ se představí i zástupci Turecka a Indie

Veronika Hotová

Ve dnech 30.–31. května 2017 se v hotelu GALANT v moravském Mikulově uskuteční dvoudenní mezinárodní konference Sociální služby nejen v Evropě, kterou pořádají Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR a LEDAX. Konference se koná pod záštitou Bohumila Šimka, hejtmána Jihomoravského kraje, a Marka Šlapala, náměstka hejtmána Jihomoravského kraje pro oblast sociálních věcí a zdravotnictví. Ve dvou dnech nabitých odborným programem se představí (nejen) evropští odborníci z oblasti sociálních služeb, předělem mezi oběma dny pak bude slavnostní gala-večer s rautem plným hudby, tance a zábavy.

První konferenční den se v úvodu představí se svou přednáškou zástupce České republiky, a to Ladislav Průša, ředitel Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí, s tématem Dlouhodobá péče v evropských zemích, kterým otevře celý odborný program. Následovat ho pak budou zástupci Slovenska (Lýdia Brichtová – Co potřebují sociální služby na Slovensku), Chorvatska (Mladen Pavič – Sociální služby v Chorvat-

sku), Nizozemska (Ernst van Drumpt – Sociální služby pro OZP v Nizozemsku), ale například i Indie. Za Indii vystoupí s přednáškou o péči o seniory Debashish Chaudhuri, který tak posluchačům zprostředkuje informace až z dálného východu.

Sociální služby nejen v Evropě

Druhý den se posluchačům představí zástupci Austrálie (Dale Stevenson – Systém sociálních služeb v Austrálii, Andrew Robinson – Rozumíme demenci) a Turecka (Serpil Keskin, Hikmet Pekcan – Dlouhodobá péče

a systém zdravotního pojištění v Turecku).

Konference tak zprostředkuje návštěvníkům nejen dobrou praxi a systém sociálních služeb evropských zemí, ale i zemí, které nám jsou vzdálené jak na kilometry, tak kulturně (o to zajímavější tyto informace budou). „Poznávat jiné systémy sociálních služeb, jiné podmínky, ale i příklady dobré praxe je vždy obohacující. Tato již tradiční a úspěšná mezinárodní konference je důkazem, že tento účel plní,“ komentuje prezident APSS ČR Jiří Horecký.

Tlumočení konference bude simultánní (AJ/ČJ), jednacím jazyky pak čeština, slovenština a angličtina. V případě zájmu se můžete hlásit na www.apsscr.cz, menu Konference & Kongresy & Semináře.

Těšíme se na setkání s vámi!

Autorka (sefredaktor@apsscr.cz) působí jako šéfredaktorka časopisů Sociální služby a Listy sociální práce a PR specialista APSS ČR, Vančurova 2904, 390 01 Tábor, Česká republika.

Zaměstnavatelé mohou opět žádat o příspěvek na podporu vzdělávání zaměstnanců

Od pondělí 20. 3. 2017 mohou zaměstnavatelé opět žádat o příspěvek v rámci II. výzvy v projektu „Podpora odborného vzdělávání zaměstnanců II“. Příspěvek ve výši až šest milionů korun ročně mohou získat zaměstnavatelé, kteří se rozhodnou investovat do odborného rozvoje svých pracovníků.

Projekt realizuje ÚP ČR v rámci Operačního programu Zaměstnanost, a to v období od 1. 12. 2015 do 30. 11. 2020. Díky němu mohou zaměstnavatelé získat finanční příspěvky na zvyšování odborných znalostí a dovedností stávajících a budoucích zaměstnanců. Pomůže i těm, kteří právě nastoupili a potřebují více času na zaučení. Zapojit se do něj mohou také osoby samostatně výdělečně činné, a to jak se zaměstnanci, tak i bez nich.

„Cílem projektu je udržení a zvýšení konkurenceschopnosti a adaptability firem díky vyšší profesní kompetenci jejich zaměstnanců. Přidanou hodnotou projektu je podpora vzdělávání zaměstnanců nad 54 let, kteří jsou vzhledem ke svým zkušenostem významným přínosem v pracovním týmu v organizaci,“ upřesňuje generální ředitelka ÚP ČR Kateřina Sadílková.

Úřad práce ČR má ve II. výzvě celkem k dispozici 1 mld. Kč. Po vyčerpání přidělených peněz příjem žádostí na určitou dobu automaticky pozastaví. Aktuální výše čerpání alokace bude dostupná na webových stránkách <http://povez.uradprace.cz>. Žadatel může podat žádosti v celkovém objemu maximálně 6 mil. Kč za kalendářní rok.

V rámci projektu podpoří Úřad práce ČR akreditované i neakreditované kurzy a odbornou jazykovou výuku v minimálním rozsahu 40 hodin na jednoho účastníka. Výjimku v tomto ohledu tvoří odborné technické vzdělávání a vzdělávání řidičů (kurzy zaměřené na získání řidičského oprávnění skupiny C, E, T včetně profesního průkazu, obsluhu vysokozdvizných vozíků a CNC strojů nebo získání svářečského průkazu). Na vzdělávání v tzv. měkkých dovednostech už nebude ÚP ČR v rámci projektu finančně přispívat.

O přiznání příspěvku a jeho výši rozhoduje konkrétní krajská pobočka Úřadu práce ČR. Při posuzování žádostí bere mimo jiné v potaz, jestli poskytnutá podpora pomůže zlepšit situaci na konkrétním trhu práce nebo zda bude mít vzdělávání pozitivní dopad na podnik i samotného zaměstnance. Příspěvek na vzdělávací aktivitu může dosáhnout až 85 % skutečně vynaložených nákladů. Mzdový příspěvek na jednoho zaměstnance pak činí nejvýše 198 Kč za hodinu, včetně odvodů na zdravotní a sociální pojištění. Žadatel může v průměru čerpat až 500 tis. Kč měsíčně.

Projekt sklídlil v období I. výzvy značný ohlas. O vstup do něj žádala řada firem a ÚP ČR uzavřel více než 7000 dohod se zaměstnavateli. Vzděláváním úspěšně prošlo téměř 18 tisíc osob, 2000 z nich pak bylo starších 54 let.

Podrobnosti k projektu jsou k dispozici na http://portal.mpsv.cz/upcr/esf/projekty_v_realizaci/celorep/povez-ii. Potřebné informace se zájemci dozví i na příslušném kontaktním pracovišti ÚP ČR.

Zdroj: ÚP ČR

Genderový audit

Bud'ete o krok napřed!

Zvítzte v boji o talentované lidi! Při-
pravíme pro Vás genderový audit a, díky
financování ze zdrojů ESF, bude zcela
ZDARMA. Vaše organizace obdrží certifikaci
„Genderově sensitivní zaměstnavatel“.

Jsme oficiální renomovaná výzkumná
instituce působící v oblasti práce a so-
ciálních věcí s více než 100 letou tradicí
– Výzkumný ústav práce a sociálních věcí,
v.v.i. (www.vupsv.cz).

Vybrané přínosy auditu:

- zvýšení spokojenosti Vašich zaměstnanců, jejich
výkonnosti a motivace
- snížení nákladů plynoucích z fluktuace zaměstnanců
- snížení rizik a nákladů z potenciálních sporů
v důsledku nerovného zacházení
- identifikace problémů ovlivňujících produktivitu
a efektivitu organizace
- budování image společensky odpovědné organi-
zace (CSR)
- výhoda při žádostech o dotační prostředky

Hlavní zásady naší práce:

- vysoká odborná způsobilost – nezávislí a kvalifi-
kovaní odborníci
- zkušenosti s realizací menších i velkých projektů
v oblasti rovných příležitostí
- individuální přístup (zpracování výstupních dat
dle Vašich potřeb)
- konzultantská činnost pro uživatele výsledků
výzkumů
- etické a diskrétní zacházení s daty

V případě zájmu o spolupráci nebo jen další informace nás neváhejte kontaktovat:
Drahomíra Zajčková | e-mail: drahomira.zajckova@vupsv.cz | telefon: +420 608821984

VÚPSV
rilsa

VÝZKUMNÝ ÚSTAV PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ
RESEARCH INSTITUTE FOR LABOUR AND SOCIAL AFFAIRS

Novinky v knižním fondu

Právo na vstup a pobyt na území členských států Evropské unie. / Vláčil, Jiří

Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, 2016. 154 s. ISBN 978-80-87975-52-7.

Česká sociální práce v letech 1968–1989. Rozvedeno na příkladu Ostravy. / ŠPILÁČKOVÁ, Marie

Ostrava: Ostravská univerzita, 2016. 159 s. ISBN 978-80-7464-838-0.

Repetitorium rodinného práva. / LUPRI-CHOVÁ, Petronela - POLÁČKOVÁ, Saskia

Bratislava: Iuris libris, 2016. 113 s. ISBN 978-80-89635-27-6.

Muslimové v Česku. Etablování muslimů a islámu na veřejnosti. / TOPINKA, Daniel

Brno: Barrister Principal, 2016. 469 s. ISBN 978-80-7485-115-5.

Základní ukazatele z oblasti sociální práce a sociálního zabezpečení v české republice. Ve vývojových grafech 2015.

Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2016. 53 s. ISBN 978-80-7421-128-7.

Zabezpečení životních podmínek dětí v rodinách. / KUCHAROVÁ, Věra - PALONCOVÁ, Jana - JANUROVÁ, Kristýna

Praha: VÚPSV, v. v. i., 2016. 194 s. ISBN 978-80-7416-252-7.

47 odstínů české společnosti. / LYONS, Pat [EDI] - KINDRELOVÁ, Rita [EDI]

Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2015. 369 s. ISBN 978-80-7330-280-1.

Profesor Albín Bráf a jeho žáci (česká národohospodářská škola Bráfova). / KRAMEŠ, Jaroslav

Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2016. 140 s. ISBN 979-80-88018-08-7.

Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky; 3/2016.

Vliv mateřství na výši starobního důchodu. / ŠATAVA, Jiří

Praha: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2016. 24 s. ISBN 978-80-7344-385-6. Studie; 13/2016.

Na transformaci ústavů půjde z evropských fondů sto milionů korun

Ministerstvo práce a sociálních věcí vyčlenilo v Operačním programu Zaměstnanost na podporu transformace pobytových sociálních služeb pro osoby se zdravotním postižením dalších 100 milionů korun. Díky tomu pokračuje přeměna velkokapacitních, často nevyhovujících ústavů na služby poskytované v běžném prostředí.

„Naším cílem je, aby co nejvíce klientů pobytových sociálních služeb mohlo žít v prostředí, které připomíná opravdový domov,“ uvedla ministryně práce a sociálních věcí Michaela Marksová.

Výzva č. 066 Podpora procesu transformace pobytových služeb a podpora služeb komunitního typu vzniklých po transformaci umožňuje získat peníze jak na přípravu změn současné podoby pobytové služby, tak na samotnou transformaci či na podporu nově registrované služby, která díky tomuto procesu vznikla.

O dotaci se mohou ucházet kraje, obce a jimi zřizované organizace, dále poskytovatelé sociálních služeb, kteří jsou zapsaní v registru podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách - tedy domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem, provozovatelé chráněného bydlení, stacionářů či terapeutických dílen a také neziskové organizace. Maximální výše podpory na jeden projekt činí 10 milionů korun.

V předchozí podobně zaměřené výzvě bylo podpořeno 12 projektů s celkovými náklady přibližně 45 milionů korun. Mezi nimi je například Domov Háj ve Světlé nad Sázavou, Domov Jeřabina Pelhřimov nebo Bydlení s podporou JINAK ve Studénce.

Žádosti o podporu je možné podávat do 31. května 2017. Více informací o výzvě získáte na webových stránkách Evropského sociálního fondu www.esfcr.cz.

Zdroj: MPSV

Odborný měsíčník Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR SOCIÁLNÍ SLUŽBY www.socialnisluzby.eu

Z obsahu březnového čísla:

- Aktuální nabídka seminářů Institutu vzdělávání APSS ČR na I. pololetí 2017
- Představujeme nově zvolené radní pro oblast sociálních služeb v krajích: Jihomoravský a Pardubický kraj
- Seriál: Putování za sociálními službami s Davidem Pospíšilem - Centrum Kaňka Tábor
- ZPSSV SR: Mezinárodní konference „Sociálne služby ako verejný záujem 2017“
- Mgr. Tomáš Ergens, DiS.: Time management v sociálních službách, 2. díl
- Renata Hasilová: Canisterapie u dětí, 3. díl
- Ing. Michal Típek: Evakuační výtah v objektech poskytovatelů sociálních služeb - výběr zařízení, 2. díl
- SPECIÁLNÍ PŘÍLOHA: Terénní služby
- Mgr. Juliana Hanzová: APSS SR: Tvorba verejných zdrojov na financovanie sociálních služieb
- Rozhovor s Magdalenou Stejskalovou, vedoucí Domova pro seniory v Rožnově pod Radhoštěm: Manipulace je jedno z nejdůležitějších témat. Zkušenosti bohužel chybí.
- JUDr. Vladimír Hort: Právo: Inspekce? Inspekce!

Z domácího tisku

Novinky od 1. ledna 2017 v sociální oblasti. /

CIMLEROVÁ, Květoslava - CHOTĚBORSKÁ, Šárka

In: PSK - Personální a sociálně právní kartotéka. Roč. 19, č. 12 (2016), s. 10–13. Tabulka: Srovnání údajů v sociálním pojištění v letech 2016 a 2017. **Jaké nastaly změny s příchodem nového roku?**

In: **Práce a sociální politika. Roč. 14, č. 1 (2017), s. 1–2.** Od ledna 2017 došlo k některým změnám v oblasti práce a sociálních věcí a v průběhu letošního roku začnou platit další očekávané novinky: vyšší minimální a zaručená mzdy, zvýšení důchodů, vyšší platové tarify ve zdravotnictví, dávky nemocenského pojištění, sazby pojistného na SZ, flexibilní čerpání rodičovského příspěvku, znovu se zavádí veřejná služba.

Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/29215/Prace_socpol_01_17.pdf

Možnost doplacení pojistného na důchodové pojištění bývalých účastníků důchodového spoření. / CIMLEROVÁ, Květoslava - CHOTĚBORSKÁ, Šárka

In: PSK - Personální a sociálně právní kartotéka. Roč. 20, č. 1 (2017), s. 13–16.

Dne 1. 1. 2016 nabyl účinnosti zákon o ukončení důchodového spoření. Tento zákon mj. upravuje možnost účastníků důchodového spoření doplatit si v roce 2017 pojistné na důchodové pojištění, a s tím v budoucnu získat vyšší procentní výměru starobního důchodu.

Dlouhodobé ošetřovné pomůže lidem, kteří se starají o své nemocné příbuzné.

In: **Práce a sociální politika. Roč. 14, č. 1 (2017), s. 1,3.** S cílem pomoci lidem pečujícím o své blízké, kteří potřebují jejich pomoc například po úrazu nebo vážné nemoci, navrhuje ministerstvo novou nemocenskou dávku tzv. dlouhodobé ošetřovné. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/29215/Prace_socpol_01_17.pdf

Změny finančních nástrojů rodinné politiky v letech 2006–2015 a jejich potenciál měnit natalitní chování. / HÖHNE, Sylva - KUCHAROVÁ, Věra
In: Politická ekonomie. Roč. 64, č. 7 (2016), s. 867–890.

Cílem tohoto příspěvku je přispět k diskusi o vlivu rodinné politiky na rodinné chování. Analyzuje vliv parametrických a systémových změn zavedených v rodinných a sociálních dávkách a daňových úlevách v období 2006–2015 na příjmovou úroveň rodin s různými demografickými charakteristikami a hodnotí potenciál těchto změn ovlivnit reprodukční a partnerské chování. Analytická část se zaměřuje na vybrané nástroje finanční podpory pro rodiny a ukazuje velikost finančních opatření, o která mohou rodiny žádat v závislosti na jejich předchozím vydělaném příjmu, do jaké míry je tento příjem kompenzován (rodinné dávky) a jak je ovlivněn čistý příjem (daňové úlevy). Účinky studovaných změn se liší pro různé příjmové kategorie a jsou výraznější v případě rodin s nízkými příjmy. Tato diferenciací odpovídá plodnosti podle matčina vzdělání, které je úzce spojeno s příjmem rodiny. Analýza ukázala, že určité nástroje mají potenciál ovlivnit rodinné chování, ale různými způsoby. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/1094>

Poskytovatelé pobytových sociálních služeb a tzv. detenční novela. / VOČKA, Zbyněk

In: Rezidenční péče. Roč. 12, č. 3 (2016), s. 4–5. Dne 1. 8. 2016 nabyl účinnosti zákon č. 189/2016 Sb., který přináší změny zákona o sociálních službách. Nejrozsáhlejší změny se týkají poskytování sociálních služeb bez souhlasu zájemce/uzivatele služby. Tzv. detenční novela přináší nové povinnosti poskytovatelům sociálních služeb, ale rovněž obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a opatrovníkům, pokud uzavírají smlouvu o poskytování sociální služby. Celé číslo časopisu dostupné z: <http://www.rezidencnipec.cz/archiv/casopis/1603.pdf>

Podpora pečujících osob v České republice ve světle rakouského přístupu. / PRŮŠA, Ladislav
In: **Scientia et Societas. Roč. 12, č. 4 (2016), s. 130–138.**

Stárnutí populace vyžaduje hledat nová řešení, a to nejen z hlediska materiálního zabezpečení seniorů, ale také v oblasti poskytování sociálních služeb. V posledních letech je v mnoha ev-

ropských zemích kladen důraz na zajištění domácí péče pro staré a handicapované lidi. To vyžaduje přehodnocené formy podpory pro rodinné příslušníky, kteří poskytují péči. Cílem tohoto příspěvku je navrhnout na základě charakteristik nových opatření v této oblasti, která vstoupila v platnost v Rakousku, možná řešení v naší zemi.

Celé číslo časopisu dostupné z: http://files.sets.cz/200000219-ce693cf619/2016_04_sets.pdf

Ze zahraničního tisku

Re-shaping the Paradigm of Social Solidarity in the EU: On the UK's Welfare Reforms and Pre- and Post-EU Referendum Developments.[Přehodnocení paradigmatu sociální solidarita v EU: Britské reformy a vývoj v EU.] / BABAYEV, Rufat

In: European Journal of Social Security. Roč. 18, č. 4 (2016), s. 356–379.

Otázky sociální solidarity na úrovni Evropské unie. Britské sociální reformy zaměřené na příchod evropské pracovníky a uchazeče o zaměstnání.

The concept of integrated services in different welfare states from a life course perspective.[Koncepte integrovaných služeb v různých sociálních státech z hlediska délky lidského života.] / MINAS, Renate

In: International Social Security Review. Roč. 69, č. 3–4 (2016), s. 85–107.

Tento článek zkoumá fungování integrovaných služeb v oblasti sociální politiky, politiky trhu práce a zdravotnických služeb pro čtyři různé skupiny ohrožených skupin v hlavních fázích životního cyklu: dětství, mládí, dospělosti a stáří.

Select Institutional Individualisation? The Family in European Social Security Institutions.[Institucionální individualizace? Rodina v evropských institucích sociálního zabezpečení.] / FRERICKS, Patricia - HÖPPNER, Julia - OCH, Ralf

In: Journal of Social Policy. Roč. 45, č. 4 (2016), s. 747–764.

Sociální instituce jsou již dlouho ve většině evropských zemí zřízeny tak, že jedním ze základních principů je jejich orientace na rodinu. Reformy v poslední době však zásadně změny pojetí sociálního občana. Navíc sociální práva jsou stále v literatuře pojímána především z hlediska práv zaměstnanců a rodinné prvky jsou často interpretovány jako pozůstatek tradičních politik sociálního státu průmyslových společností. V článku autoři vyvíjejí vzorec pro tvorbu váhy rodiny v sociálním zabezpečení a srovnávají ji prostřednictvím hodnocení mezinárodních úrovní institucionální individualizace. Poskytují původní teoretické, koncepční a empirický pohledy na sociální institucionální řád za účelem pochopení současné sociální ústavy evropských společností. Zjištění ukazují, že existuje značný rozdíl v míře, do jaké sociální instituce nakládají se sociálním občanem jako s jednotlivcem, a že výsledky neodpovídají běžným sociálním kategorizacím.

Z výsledků výzkumu v roce 2016

V r. 2016 byl vodítkem vědeckovýzkumné činnosti VÚPSV, v. v. i. „Plán výzkumné činnosti na r. 2016“. Plán byl zaměřen na řešení aktuálních otázek vývoje sociálního systému v naší zemi s přihlédnutím k prioritám vedení MPSV v tomto období. Jeho východiskem byl materiál „Dlouhodobý koncepční rozvoj VÚPSV, v. v. i. v letech 2011–2017“. S tematickým zaměřením výzkumu i získanými poznatky seznamuje následující text.

Přehledové, teoreticko-metodologické a komparativní studie o sociálních politikách v zemích EU, popř. OECD

V r. 2016 byla věnována pozornost monitoringu změn v zahraničních důchodových systémech, organizaci posuzování zdravotního stavu ve vztahu k rozhodovacím procesům v sociálním zabezpečení ve vybraných zemích EU a používání elektronické verze neschopenky ve vybraných evropských zemích.

V rámci projektu **Monitoring změn v zahraničních důchodových systémech** byla pozornost zaměřena především na země EU, USA a země Latinské Ameriky, sledovány byly rovněž mezinárodní a nadnárodní aktivity v této oblasti. Výzkum se zaměřoval na všechny pilíře důchodových systémů se zvláštním důrazem na parametry základního pilíře. Cílem projektu bylo rychle a pružně informovat o současném dění v důchodové oblasti, o přístupech jednotlivých zemí k řešení problémů, s nimiž se jejich důchodové systémy potýkají, o vývoji a aktuálních trendech v této oblasti.

Analýzy, zpracované v rámci výzkumu, obsahují aktuální informace o probíhajících či připravovaných změnách a úpravách v rámci zkoumaných důchodových systémů i o charakteru jednotlivých opatření a informace ukazující souvislosti či okolnosti určitých opatření v kontextu daných důchodových systémů.

Problematika vývoje v důchodové oblasti je v současné době aktuálním a závažným tématem. Důsledky nepříznivého demografického vývoje, stárnutí populace, zvyšování střední délky života a nízká porodnost silně dopadají na důchodové systémy, které se potýkají především se zajištěním své finanční stability a dlouhodobé udržitelnosti i dostatečné úrovně zabezpečení ve stáří. To vyvolává ve velké míře nutnost úprav a často zásadních, popř. i opakovaných změn či dokonce reforem důchodových systémů. Přijímaná nebo připravovaná opatření se zaměřují především na zvyšování důchodového věku, popř. na jeho propojení s vývojem střední délky života, prodloužení doby pojištění, omezování možností předčasného odchodu do důchodu, podporu pracovní činnosti starších pracovníků včetně důchodců apod. Dochází i ke zvyšování příspěvkové sazby, ke změně způsobu výpočtu dávek nebo k úpravě valorizace důchodů. Pozornost bývá rovněž věnována opatřením, která mají za cíl zajistit určitou úroveň zabezpečení ve stáří a předcházet chudobě ve stáří. Objevují se i opatření, která mají umožnit větší flexibilitu odchodu do důchodu, opatření ke zvýšení informovanosti o zabezpečení ve stáří, ke zjednodušení přístupu pojištěnců k informacím o nárocích a dávkách apod. Specifické úpravy se v některých případech zaměřují na osoby vykonávající namáhavá nebo riziková povolání. Zde se jedná především o možnost předčasného nebo dřívějšího odchodu do důchodu, ale i o opatření umožňující prodloužení pracovní kariéry po období výkonu namáhavého povolání.

V případě druhého pilíře je možné sledovat protichůdné přístupy. V některých zemích dochází k oslabování druhého pilíře, např. jeho přeměnou z povinného na nepovinný, umožněním vystoupení ze systému, omezováním příspěvků apod. V řadě zemí je však zabezpečení ve stáří z druhého pilíře přikládán velký význam a jsou zde přijímána opatření na jeho podporu a na podporu co největšího rozšíření

těchto systémů. Tato opatření jsou zaměřena na zatraktivnění druhého pilíře, na jeho zjednodušení a zpřístupnění co největšímu okruhu pracovníků. Za účinný nástroj je považována automatická registrace, počítá se např. s větším zapojením sociálních partnerů, zavádějí se flexibilnější možnosti čerpání prostředků aj. Některé země počítají i s podporou individuálního důchodového spoření.

Cílem projektu **Organizace posuzování zdravotního stavu ve vztahu k rozhodovacím procesům v sociálním zabezpečení ve vybraných zemích EU** bylo podrobně popsat, jak je organizován výkon posudkové služby v sociální oblasti v některých zemích Evropské unie. Zvláštní pozornost při tom byla věnována propojení mezi subjekty, které výkon posudkové služby v sociální oblasti provádějí, a rozhodovacími subjekty, které výstupy posudkové služby využívají. S ohledem na vztah k procesním modelům uplatňovaným při výkonu posudkové služby v České republice byly do výběru sledovaných zemí zařazeny Německo, Rakousko, Polsko, Slovensko, Francie a Velká Británie.

V rámci řešení projektu byly popsány organizační struktury posudkových služeb jednotlivých zemí, posudkové agendy, kterými se zabývají, i vazby mezi nimi a rozhodovacími orgány. Mapovány byly posudkové služby vykonávající posudkovou činnost v oblasti pojistných systémů, v oblasti nepojistných systémů a pro účely trhu práce. Bylo zjištěno, že v této oblasti existuje ve sledovaných zemích řada různých uspořádání a forem. Posudková služba nebývá jednotná pro všechny oblasti sociální ochrany. Jednotlivé oblasti mají většinou své vlastní systémy posudkové činnosti, které zohledňují jejich specifické potřeby, případně jeden systém využívají příbuzné nebo věcně či organizačně propojené oblasti. Z organizačního hlediska mohou být posudkové služby přímo začleněny do struktury jednotlivých nositelů sociálního zabezpečení, mohou však být zřizovány i jako samostatné subjekty.

Značná pozornost byla při řešení projektu věnována otázce začlenění posudkové služby do státní služby jednotlivých zemí. Ani v této oblasti není úprava jednotná, některé posudkové služby jsou součástí státní služby, některé ne. V případě posudkových služeb působících v rámci státní služby je však navíc třeba brát v úvahu i případné rozdíly v organizaci státní služby a specifické formy zapojení do státní služby v některých zemích.

Pokud jde o pracovníky posuzující zdravotní stav, kromě kmenových posudkových lékařů bývají do posudkové činnosti zapojováni velkou měrou i externí lékaři, kteří jsou využíváni např. s ohledem na svou specializaci. Vedle lékařů však vykonávají posudkovou činnost v některých případech i příslušníci jiných profesí, např. pečovatelé, zdravotní sestry, sociální pracovníci, psychologové, apod.

V rámci projektu byly dále zjišťovány např. informace týkající se předpisů, které posudkovou činnost upravují, lhůt pro vypracovávání posudků, pravomocí posudkové služby, práv a povinností posuzovaných osob, povinností zdravotnických zařízení vůči posudkové službě apod. Sledovány byly rovněž otázky, jak je v rozhodovacím procesu s posudkem ze strany dávkového orgánu nakládáno, zda je pro dávkový orgán závazný či zda posudková služba poskytuje dávkovému orgánu v rámci posudku citlivé informace o zdravotním stavu posuzované osoby. Projekt se zabýval také opravnými prostředky, možnostmi soudního přezkumu i otázkou posuzování zdravotního stavu pro tyto účely.

Cílem projektu **Používání elektronické verze neschopenky ve státech EU** bylo shromáždit informace o realizaci této formy neschopenky v některých evropských zemích a poskytnout tak ucelenější představu o možnostech řešení dané problematiky. Výběr zemí zahrnuje Spojené království, Polsko, Rakousko, Francii, Litvu, Švédsko a Estonsko, nad rámec EU bylo do výběru zařazeno Norsko. V uvedených zemích byly systémy elektronické neschopenky již zavedeny. Jejich používání je v některých případech pro lékaře povinné, popř. se s povinným užíváním v blízké budoucnosti počítá, v některých případech je na dobrovolné bázi a paralelně existují i neschopenky v papírové formě.

Vypracovaná analýza poskytuje obraz o tom, jakým způsobem jednotlivé země k realizaci elektronické neschopenky přistupovaly a jaké možnosti a výhody tyto systémy skýtají.

Dlouhodobé monitorování problematiky sociální diferenciacce a marginalizace, sociálního vyloučení a chudoby, stejně jako i vybraných opatření, která napomáhají jejich předcházení a omezení

V rámci této oblasti byla v r. 2016 pozornost věnována zejména vyhodnocení soustavy indikátorů strategie sociálního začleňování České republiky pro roky 2014–2020, životní situaci osob v seniorském a předseniorském věku, zhodnocení ochranné, pobídkové a integrační funkce sociální politiky pro osoby v hmotné nouzi, rizikům ztráty bydlení a jejich prevenci - rozboru problémů a vyhodnocení nástrojů a metodice systému monitorování a evaluace dotačních programů zaměřených na integraci romské menšiny.

Hlavním cílem **Vyhodnocení soustavy indikátorů Strategie sociálního začleňování České republiky pro roky 2014–2020** je podat fakta o vývoji širšího okruhu indikátorů, jež charakterizují vývoj situace i vývoj opatření v oblasti sociálního začleňování.

Přestože v roce 2014 ještě zcela neodezvěly dopady krize a v období od roku 2010 do roku 2014 byla provedena řada úsporných opatření v oblasti veřejných výdajů s dopadem na sociální systém, došlo k růstu životních nákladů, zejména v oblasti bydlení a růstu počtu lidí závislých na dávkách hmotné nouze, složený indikátor sociálního vyloučení se v roce 2014 proti roku 2013 jen mírně navýšil a svou hodnotou naplňuje národní cíl. Míra rizika chudoby je nejnižší v Evropě - avšak proti roku 2013 se zvýšila na 9,7 % a podobně se zvýšil i podíl osob, které žijí v domácnostech s velmi nízkou pracovní intenzitou. Vyšší nárůst rizika chudoby se projevil v případě dětí, neúplných rodin s dětmi, rodin se třemi a více dětmi, nezaměstnaných. Poklesla naproti tomu míra rizika déle trvající chudoby. Podobně jako míra rizika chudoby se navýšila i intenzita chudoby (propad příjmů proti hranici chudoby) a poklesla efektivnost sociálních transferů, zejména v případě dětí, neúplných domácností s dětmi a domácností se třemi a více dětmi. Narostla i hodnota národního indikátoru materiální deprivace, nárůst je opět výraznější v případě výše zmíněných kategorií populace.

Příznivé jsou naopak indikátory vývoje míry zaměstnanosti, včetně zaměstnanosti žen a starších osob, míry nezaměstnanosti a také nezaměstnanosti dlouhodobé. Prozatím se však nepodařilo snížit míru nezaměstnanosti mladých lidí a lidí s nejvýše základním vzděláním.

Indikátory vztahované k oblasti opatření sociální politiky ukazují, že zmíněná úsporná opatření neznamenala zásadní dopad na sociální systém, i když je zřejmé, že v některých oblastech došlo ke stagnaci a zaostávání veřejných politik za narůstajícími potřebami. Deficit byl v předchozí zprávě konstatován zejména v oblasti aktivní politiky zaměstnanosti. Zatížení pracovníků Úřadu práce ČR v přímé práci s klienty je nadále značné, na jednoho pracovníka připadá stále v průměru více než 300 nezaměstnaných.

Podíl mladých osob předčasně opouštějících vzdělávací systém je sice nízký, ale nesnižuje se, nesnižuje se ani podíl žáků vzdělávaných podle rámcových vzdělávacích programů pro lehké mentální postižení. Přetrvávají nedostatečné možnosti předškolní péče o děti, zejména ve věku do 3 let, které implikují nízké možnosti zaměstnání rodičů pečujících o děti v předškolním věku.

Za potřebami nadále zaostává vývoj v oblasti služeb péče o staré lidi, především pokud jde o profesionální péči poskytovanou v domácím prostředí. Kapacity ambulantních sociálních služeb a terénních sociálních služeb se v porovnání s roky předchozími v roce 2014 mírně zlepšily. Reálně slabá je zatím politika v oblasti podpory bydlení skupin, pro které je bydlení hůře cenově dostupné či rozsah krizových intervencí ve vztahu k bezdomovectví, který s ohledem na narůstající potřeby spíše poklesl. Nepřiměřeně vysoká je nadále míra nezaměstnanosti osob do 25 let, osob s nejvýše základním vzděláním, přes jisté zlepšení je nadále vysoký dopad mateřství a péče o děti do 6 let na zaměstnanost žen, nízké jsou míry pracovní intenzity v neúplných domácnostech a v domácnostech jednotlivců.

Značný je rozsah a intenzita sociálního vyloučení v oblasti bydlení. Obecně je problémem přelidněnost bytů (trpí jí až třetina domácností se závislými dětmi). Čtvrtina až třetina domácností jednotlivců či neúplných domácností s dětmi má náklady na bydlení vyšší než 40 % jejich příjmu, přes 5 % osob nestačí včas uhradit náklady spojené s bydlením.

Sociální vyloučení, materiální deprivace, chudoba a nezaměstnanost dopadají neúměrně silně na nezaměstnané, na neúplné domácnosti s dětmi, na domácnosti s třemi a více dětmi, na domácnosti jednotlivců (které velice tíží náklady na bydlení). Prostorově se jedná o koncentraci problémů v Ústeckém, Karlovarském a Moravskoslezském kraji.

Ještě významnějším negativním trendem je nárůst počtu sociálně vyloučených lokalit a zvyšování počtu osob žijících v těchto silně deprivovaných lokalitách. Od posledního šetření jejich počet narostl z 310 na 606, přičemž rostl zejména počet menších lokalit, ale současně také vzrostl počet jejich obyvatel - v roce 2006 byl odhadován na 60–80 tisíc, v roce 2015 již asi na 115 tisíc, převážně Romské národnosti.

Monografie **Zhodnocení ochranné, pobídkové a integrační funkce sociální politiky pro osoby v hmotné nouzi** se zabývá vyhodnocením působení opatření sociální politiky na situaci osob, které v roce 2014 čerpaly dávky ze systému pomoci v hmotné nouzi. Situace osob v hmotné nouzi je posuzována na základě tří očekávaných funkcí systému: ochranné, pobídkové a integrační. V tomto smyslu je sledována míra ochrany osob v hmotné nouzi z hlediska ohrožení příjmovou chudobou, motivace osob v hmotné nouzi k odchodu z evidence pomoci v hmotné nouzi při kalkulaci ekonomického zlepšení jejich situace a konečně opatření aktivní politiky zaměstnanosti napomáhající integraci uchazečů o zaměstnání na trhu práce a jejich odchodu ze systému pomoci v hmotné nouzi.

Klíčovým prvkem rozboru je využívání současně propojených dat ze dvou systémů, tj. ze systému OKpráce (o situaci osob na trhu práce) a ze systému OKnouze (o situaci osob v hmotné nouzi), čímž jsou získány mj. nové informace, které nejsou bez propojení těchto databází k dispozici. Dopady programů aktivní politiky zaměstnanosti nejsou vyhodnocovány.

Při porovnání jednotkových příjmů domácností pobírajících dávky v hmotné nouzi s hranicí 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu za rok 2014, je nutno konstatovat, že všechny tyto domácnosti jsou pod definovanou hranicí příjmové chudoby. Součet tržních a sociálních příjmů těchto domácností v průměru převyšuje jejich hranici životního minima, současně však platí, že po odečtení nákladů na bydlení se reziduální příjmy především domácností, které nepobírají dávky na bydlení, propadají hluboko pod hranici životního minima. Ocitne-li se domácnost v hmotné nouzi, pak má tendenci setrvat v tomto systému dlouhodobě.

Z hlediska funkce pobídkové existují objektivní důvody, které vedou k jejímu selhávání. V prvé řadě je to relativně nízká mzdová hladina. Za situace, kdy není u řady pracovních pozic dosaženo dostatečně motivujícího rozdílu mezi příjmy sociálními a příjmy ze zaměstnání, není možné vytvářet prostředí dostatečně motivující k přijetí zaměstnání. Polovina nezaměstnaných ze studovaného souboru měla v pracovní anamnéze pět a více evidencí, které předcházely evidenci sledované. Za této situace není překvapující relativně vysoká míra aplikace negativní formy pobídky ze strany ÚP. Institut sankčního vyřazení z evidence byl ve sledovaném období využit u 29,5 % všech případů, kdy došlo v průběhu roku 2014 k ukončení evidence.

Z hlediska funkce integrační z provedených analýz vyplývá, že některé programy aktivní politiky zaměstnanosti, programy společensky účelných pracovních míst a veřejně prospěšných prací pravděpodobně celkem dobře přispívají k integraci osob v hmotné nouzi na trh práce. To se projevuje jak odchodem těchto osob z evidence uchazečů o zaměstnání, tak také jejich odchodem ze systému pomoci v hmotné nouzi. Výsledky také naznačují dvě další zásadní zjištění, a to, že pravděpodobnost opuštění evidence pomoci v hmotné nouzi bez programu aktivní politiky zaměstnanosti je velmi malá, a že programy aktivní politiky zaměstnanosti, jako jsou rekvalifikace, jsou výrazně méně úspěšné u osob v hmotné nouzi než u ostatních účastníků těchto programů a je tedy z různých důvodů u této cílové skupiny zjevně obtížnější dosáhnout výsledku „integrace na trh práce“ za pomoci programů aktivní politiky zaměstnanosti.

V rámci projektu **Vybrané aspekty péče o seniory z hlediska sociálního začleňování** byl ministerstvem práce a sociálních věcí schválen výsledek promítnutý do směrnic a předpisů nelegislativní povahy závazných pro kompetenčně příslušný orgán (Hneleg) s názvem Životní situace osob v seniorském a předseniorském věku se zřetelem k tématům sociálního začleňování, dostupnosti a využívání služeb touto skupinou osob (výzkumné podněty pro praxi vyplývající z provedeného empirického šetření). Dokument sumarizuje výsledky provedeného terénního šetření, z něhož vyplývá, že provedená srovnání výše osobních příjmů podle věku a podle ekonomické aktivity jasně ukazují, že v souvislosti s otázkou sociálního vyloučení je nutné věnovat zvláštní pozornost nejenom skupině osob s příjmem nižším než 10 000 Kč, ale je potřebné vést v patrnosti také to, že v souvislosti s odchodem do důchodu lze očekávat zřetelný pokles výše příjmu u velké části zaměstnaných a podnikajících osob, jejichž současný čistý příjem přesahuje 15 000 Kč. Riziko sociálního vyloučení ale přirozeně nevzniká automaticky pouze s poklesem příjmu - dotyčný může omezit své výdaje, využít dosavadní úspory jako nového zdroje příjmu (penzijní připojištění, životní pojištění nebo jiné finanční produkty, předchozí úspory, investice atd.). Důležitá je přirozeně také podpora rodiny dotyčného a struktura příjmů a výdajů domácností respondentů, respektive to, jaký význam pro ekonomickou situaci jejich domácnosti má pokles příjmu respondenta.

Získaná data ukazují, že přibližně 5 % dotázaných seniorů a osob v předseniorském věku se nachází ve velmi nepříznivé ekonomické situaci, jejímž důsledkem je sociální vyloučení. U další přibližně třetiny dotázaných lze předpokládat, že mohou být v souvislosti s jejich ekonomickou situací sociálním vyloučením ohroženi. Míra ohrožení těchto osob sociálním vyloučením je ale přirozeně velmi různorodá a sociálním vyloučením v důsledku své ekonomické situace nejsou aktuálně ohroženy všechny osoby, jejichž současná ekonomická situace není příliš příznivá. I přesto je ale ze získaných údajů zřejmé, že riziko sociálního vyloučení je u osob v nepříliš příznivé ekonomické situaci velmi výrazné. Zároveň je zřejmé, že ekonomická situace představuje pouze jeden z faktorů, které mohou přispívat k sociálnímu vyloučení a ekonomická rovina je pouze jedním, jakkoli velmi důležitým hlediskem, které je potřebné zohlednit při sociálním začleňování osob sociálně vyloučených a při prevenci sociálního vyloučení.

Cílem monografie **Riziko ztráty bydlení a jeho prevence - rozbor problému a vyhodnocení nástrojů** je prohloubit dosavadní znalosti o tématu, které úzce souvisí s vysoce aktuálním tématem sociálního bydlení, a to tématu prevence ztráty bydlení, a o potenciálech a limitech, které nabízí současná národní a lokální politika v oblasti bydlení, včetně úsilí všech významných aktérů na tomto poli.

Na základě konceptů uvedených zejména v zahraniční literatuře monografie vymezuje prevenci ztráty bydlení. Rozborem strukturálních a individuálních faktorů ovlivňujících vznik rizik a situací vedoucích ke ztrátě bydlení a také rozbohem statistických dat je vymezena cílová skupina preventivních opatření, tedy skupina ohrožená ztrátou bydlení. Jádro monografie se zaměřuje především na deskripci současné praxe v užití nástrojů a opatření na podporu prevence ztráty bydlení, ale také praxe v oblasti spolupráce mezi jednotlivými aktéry. Cílem této části je zejména identifikace pozitivních efektů plynoucích z užití jednotlivých opatření a nastavení spolupráce mezi různými aktéry, ale také bariér, které realizaci preventivních aktivit znesnadňují. Aplikačním cílem je pak využít zjištění pro návrh konkrétní metodické podpory, která by pomohla snížit rizika ztráty bydlení, a dosáhnout stavu, v němž by domácnosti neopouštěly standardní bydlení v důsledku situací, jejichž dopady lze zmírnit pomocí existujících nástrojů. V závěrečné kapitole monografie nabízí charakteristiky programů prevence ztráty nájemního bydlení ze zahraničí (Skotsko, Nizozemsko, Rakousko a Německo), jež fungují na trhu s nájemním bydlením a z jejichž dobré praxe by mohly být odvozeny některé prvky přístupu k prevenci ztráty bydlení v ČR.

Cílem projektu **Metodika systému monitorování a evaluace dotačních programů ÚV ČR zaměřených na integraci romské menšiny** je vytvořit systém monitorování a evaluace dotačních programů ÚV ČR zaměřených na romskou menšinu.

Projekt má ambici přinést jeden z příkladů dobré praxe v oblasti monitorování a vyhodnocování opatření zacílených na romskou menšinu, která je zatím nepřilíš rozvinutá, a do jisté míry opomíjená. Pomůže tak mimo jiné vyhovět požadavkům Evropské unie, která v současnosti integrační opatření zaměřená na tuto menšinu iniciuje, sjednocuje a klade nároky na jejich smysluplnost, prokazatelnost a efektivitu.

Dlouhodobé sledování a hodnocení procesu utváření ceny práce

V rámci této oblasti byla v r. 2016 pozornost věnována zejména monitoringu nákladů práce v České republice, ve státech Evropské unie a v USA v letech 2009–2014 a hodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti prací.

Monitoring nákladů práce v České republice, ve státech Evropské unie a v USA v letech 2009–2014 shrnuje roztržštěná data za státy Evropské unie a i data za USA v oblastech nákladů práce, zdanění práce ve vazbě na financování sociálního a zdravotního zabezpečení, podílu práce na nákladech a jednotkových nákladech práce. S ohledem na metodickou roztržštěnost sledování nákladů práce se vymezují jako zdroje aktuální a mezinárodně srovnatelná data z Eurostatu, konkrétně statistika práce a národní účty, OECD, Státní závěrečný účet ČR a U. S. Department of commerce, Bureau of Economic Analysis. Zpracování údajů a propočty se opírají o metodiku certifikovanou Ministerstvem práce a sociálních věcí v roce 2013 „Sledování nákladů práce a práce jako výrobního faktoru v České republice a v zahraničí“. Dvouleté zpoždění vyplývá z termínů zpracování vstupních údajů Eurostatem a Českým statistickým úřadem.

Náklady práce v rámci sledovaného období vykazovaly růst v rámci Evropské unie jako celku (28 členských států). Největší nárůst u nákladů práce byl v Estonsku (5,3 %), na Slovensku (4,8 %) a Švédsku (4,8 %). Stejně jako v loňském bulletinu, tak i letos se objevují pouze dvě země, které jsou spojeny s poklesem nákladů práce. Těmi byly Řecko

(- 3,8 %) a Maďarsko (- 0,5 %). Průměrný růst nákladů práce v Evropské unii byl 2 %.

U podílu práce na nákladech se nejvýrazněji projevila změna metody u zdrojových dat. Došlo k přechodu ze starší metodiky ESA 95 na novou metodiku ESA 2010. U tohoto ukazatele lze hovořit o rozdělení na původní a nové členy. Původní členové se až na výjimku v podobě Irska pohybují nad 30 %, zatímco noví členové se až na dvě výjimky (Kypr a Slovinsko) pohybují pod hranicí 30 %. Téměř pro všechny státy, které dodaly data pro tento ukazatel, je typické, že došlo k poklesu podílu práce na nákladech. Opačný jev nastal pouze u Malty a Bulharska. Česká republika má dlouhodobě u tohoto ukazatele jednu z nejnižších hodnot v celé Evropské unii. V roce 2014 byla tato hodnota 22,08 % a představovala 3. nejnížší hodnotu mezi sledovanými státy.

Ekonomickým předpokladem pro správné fungování trhu práce, potažmo tržní ekonomiky, je přibližování českých jednotkových nákladů práce v standardu kupní síly k jejich úrovni v národní cenové hladině. Tyto veličiny se však od sebe od roku 2010 vzdalují.

V rámci projektu **Hodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti prací** byla realizována analýza historicky i současně používaných metod hodnocení prací u nás i v zahraničí. Konkrétně se jednalo o systém REFA, systém Bedaux, NEMA, Metodu porovnávání kritérií, Metodu rozhodovacích skupin, Metodu Urwicka Orra nebo systém ISOS a další.

Pozornost byla dále zaměřena na realizaci šetření mezi vybranými výrobními a nevýrobními podniky s územní i mezinárodní působností. Hodnocení pracovních míst/prací je tradiční nástroj používaný podniky na pomoc při procesu sestavování platových struktur a je mj. užitečné i pro detekci nerovného odměňování zaměstnanců. Vhodně nastavený systém odměňování tak napomáhá v boji proti mzdové diskriminaci, neboť umožňuje určit, zda jsou dané práce sobě navzájem rovné z pohledu složitosti, namáhavosti a odpovědnosti. Získané poznatky byly využity mj. při jednáních o návrhu Ministerstva vnitra na úpravu charakteristik jednotlivých platových tříd uvedených v příloze č. 1 k zákonu č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů, a při následném expertním vyjádření k tomuto návrhu.

Na základě zjištěných poznatků lze konstatovat, že - přes apel Evropské unie dbát na spravedlivé odměňování, které mj. vychází právě z hodnocení složitosti, odpovědnosti a namáhavosti prací - není právními dokumenty či směrnici doposud určena konkrétní metoda či hlediska hodnocení, je pouze na uvážení jednotlivých států či podniků zvolit vhodnou hodnotící metodu.

Dlouhodobé sledování a hodnocení faktorů, které způsobují nerovnováhy na trhu práce a hodnocení opatření, která tyto nerovnováhy odstraňují

V rámci této oblasti byla v r. 2016 pozornost věnována zejména screeningu jednotlivých oblastí rehabilitace v ČR (tj. léčebně, pracovní a sociální), identifikaci potřeb z hlediska poskytování služeb a bariér pro zajištění včasnosti, cílenosti, návaznosti a koordinace. Výsledky projektu budou sloužit jako podklad pro zpracování návrhu věcného záměru zákona o koordinované rehabilitaci a pro potřeby činnosti pracovní skupiny pro koordinovanou rehabilitaci, která se předmětným řešením zabývá.

Koordinovaná rehabilitace představuje vzájemně provázaný proces léčebně, pracovní, sociální a pedagogické rehabilitace, jehož hlavním cílem je minimalizovat důsledky postižení jedince. Za základní faktor úspěšné rehabilitace lze pak považovat včasné, plynulé a koordinované úsilí o co nejrychlejší a nejširší zapojení osob se zdravotním postižením do všech obvyklých aktivit života.

V České republice věcná a právní úprava poskytování rehabilitace není jednotná. Rehabilitace je poskytována podle charakteru rehabili-

tačních prostředků a opatření v resortu zdravotnictví (léčebně rehabilitační péče včetně lázeňské rehabilitační péče, zdravotní služby a podmínky jejich poskytování), v resortu práce a sociálních věcí (pracovní rehabilitace v rámci státní politiky zaměstnanosti a zaměstnávání osob se zdravotním postižením, sociální rehabilitace v rámci systému poskytování pomoci a podpory prostřednictvím sociálních služeb) a v resortu školství, mládeže a tělovýchovy (pedagogická a výchovná rehabilitace v rámci specializovaného a inkluzivního vzdělávání).

Z doposud dosažených výsledků vyplývá, že jednotlivé oblasti rehabilitace samostatně fungují relativně dobře, ale princip koordinace jednotlivých oblastí není zatím uplatňován, což zpětně snižuje efektivitu dopadu jednotlivých oblastí rehabilitace, kterých by bylo možné, za předpokladu uplatňování principu koordinace, dosáhnout.

Monitorování procesů migrace a politik integrace cizinců na trhu práce a ve společnosti

V rámci této oblasti byla v r. 2016 pozornost věnována zejména spolupráci s Úřadem práce ČR se zaměstnavateli při umísťování cizinců z třetích zemí na trh práce ČR s možností dalšího využití pro průběžný monitoring, roli žen - migrantek v procesu integrace rodin migrantů do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika a návrhu informačního systému o rodinách imigrantů ze třetích zemí.

Základním cílem projektu **Spolupráce s Úřadem práce ČR se zaměstnavateli při umísťování cizinců z třetích zemí na trh práce ČR s možností dalšího využití pro průběžný monitoring** bylo kvalitativní zmapování aktuální situace spolupráce Úřadu práce České republiky se zaměstnavateli při umísťování cizinců z třetích zemí na trh práce České republiky, a to i s ohledem na případná regionální specifika. V rámci metodiky byl realizován kvalitativní sběr dat pomocí elektronického online dotazování pracovníků 77 kontaktních pracovišť ÚP ČR na úrovni bývalých okresů, informace dále byly získány v rámci diskusí fokusních skupin s pracovníky útvarů trhu práce, zprostředkování a poradenství a EURES na vybraných krajských pracovištích ÚP ČR, a také pomocí hloubkových rozhovorů s vybranými zaměstnavateli a cizinci, kteří využili nebo využívali služeb ÚP ČR.

Současně byla v rámci projektu navržena vhodná systémová opatření a technická a konkrétní doporučení zaměřená na podporu umísťování cizinců z třetích zemí na trh práce České republiky. Mezi systémová opatření patřilo vytvoření poradních platforem na krajské úrovni, kterých se zúčastní zástupci odboru azylové a migrační politiky MV ČR, krajských a spádových kontaktních pracovišť ÚP, Krajských integračních center SUZ MV ČR, SUIP, Cizinecké policie, místní samosprávy. Platformy by se měly konat pravidelně jednou za měsíc na vybraném místě.

Hlavním cílem projektu **Role žen - migrantek v procesu integrace rodin migrantů do majoritní společnosti České republiky s ohledem na jejich sociokulturní specifika** bylo poznat, jaký vliv mají ženy - migrantky v samotném procesu integrace rodin cizinců do majoritní společnosti a identifikovat procesy a průběh přenosu integračních principů a strategií mezi ženami - migrantkami a druhou generací, s ohledem na perspektivu interakcí, které roli těchto žen ovlivňují a utvářejí.

V roce 2016 pokračovaly činnosti spojené s implementací hlavních výstupů projektu **Návrh informačního systému o rodinách imigrantů ze třetích zemí**, tj. sběr a vyhodnocování dat o rodinách cizinců za pomoci postupů a nástrojů pro sběr dat vyvinutých a ověřených v rámci certifikovaných metodik vytvořených v rámci projektu.

V první části roku proběhla jednání s odběratelem výsledků (Integrační centrum Praha, o.p.s.) a s odběratelem byly dohodnuty přesné parametry empirického šetření realizovaného v průběhu roku. Následně byly shromážděny a vyhodnoceny empirické údaje v rodi-

nách s cizinci z třetích zemí (sběr dat zajistili společně pracovníci VÚPSV, v. v. i. a Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i.).

Hodnocení politiky sociálních služeb v širší perspektivě

V rámci této oblasti byla v r. 2016 pozornost věnována zjištění systémových překážek a podmínek pro zaměstnávání osob po výkonu i ve výkonu trestu odnětí svobody, multidisciplinarity v posuzování nároku na příspěvek na péči, nákladům na poskytování ošetrovatelské a rehabilitační péče v pobytových zařízeních sociálních služeb a kvalitě a dostupnosti specializovaných pobytových sociálních služeb pro dospělé oběti domácího násilí.

Cílem projektu **Pilotní analýza ke zjištění systémových překážek a podmínek pro zaměstnávání osob po výkonu i ve výkonu trestu odnětí svobody** bylo popsat hlavní překážky a podmínky nejvýraznější ovlivňující možnosti zaměstnání osob po výkonu trestu odnětí svobody. Projekt se primárně zaměřil na dva základní okruhy - na připravenost uchazečů o zaměstnání z řad cílové skupiny a na ochotu (případně taktéž připravenost) zaměstnavatelů tyto osoby zaměstnat. V rámci projektu byla realizována dvě samostatná, na sebe však vzájemně navazující a vzájemně se doplňující zkoumání.

První z nich se soustředilo na zhodnocení poznatků, které vyplynuly z přímé interakce mezi uchazeči o zaměstnání reprezentujícími uvedenou skupinu osob a zaměstnavateli při zkušebním pracovním pohovoru. V další části projektu byly vyhodnoceny údaje z dotazníkového šetření mezi zaměstnavateli, které se zaměřilo zejména na mapování jejich výchozí pozice ve vztahu k možnostem zaměstnání cílové skupiny. Pozornost v něm byla věnována také aktuálnosti tématu náboru nových zaměstnanců pro zaměstnavatele a byly sledovány také některé základní charakteristiky dotazovaných subjektů (OSVČ nebo právnická osoba, počet zaměstnanců apod.).

Získané poznatky z výzkumu byly shrnuty do sedmi hlavních oblastí, které odrážejí klíčové momenty a obecnější témata týkající se zaměstnávání propuštěných osob, jež byly identifikovány v rámci obou v projektu realizovaných analýz.

Výstupy projektu byly prezentovány na konferenci pořádané společně Konfederací zaměstnavatelských a podnikatelských svazů ČR a VÚPSV, v. v. i.

V rámci řešení projektu **Multidisciplinarity v posuzování nároku na příspěvek na péči** bylo nutné shromáždit a analyzovat robustní datový soubor kvalitativních i kvantitativních dat různého typu tak, aby bylo možné získat poznatky o stávajícím fungování posudkové praxe u příspěvku na péči, zejména o tom, jaký způsob spolupráce je uplatňován mezi odbornostmi, které hrají hlavní roli v současné posudkové praxi u příspěvku na péči - tzn. sociálních pracovníků agentury příspěvku na péči a posudkových lékařů. Na základě těchto poznatků bylo možné naplnit oba hlavní cíle projektu, tj. provést analýzu současné posudkové praxe zejména s ohledem na možnosti uplatňování multidisciplinárního přístupu, tedy popsat vliv právní úpravy na současné pojetí multidisciplinarity, identifikovat rizika z hlediska uplatnění multidisciplinárního přístupu v posuzování nároku na příspěvek na péči a zachytit dopady těchto rizik na cílové skupiny posuzovaných např. dle typu disability, a navrhnout úpravy či změny stávající posudkové praxe tak, aby docházelo k většímu uplatnění multidisciplinárního přístupu (návrh nového způsobu posuzování nároku na příspěvek na péči měl vést k plnohodnotnému využívání multidisciplinárního přístupu v posuzování nároku na tuto dávku, návrh měl zahrnovat mj. složení multidisciplinárního týmu z hlediska odbornosti, počtu členů, odborných kompetencí, podmínky fungování týmu a zhodnocení dopadů, tj. rizik, přínosů a nákladů navrhaných inovací.

Výsledky projektu budou využity MPSV při jeho metodické a koncepční činnosti v oblasti systému příspěvku na péči, zejména rozvoje posudkové praxe u příspěvku na péči.

V rámci projektu **Náklady na poskytování ošetrovatelské a rehabilitační péče v pobytových zařízeních sociálních služeb** byla ministerstvem práce a sociálních věcí schválena certifikovaná metodika Návrh úprav systému financování ošetrovatelské a rehabilitační péče v pobytových zařízeních sociálních služeb. Cílem schválené certifikované metodiky je na základě analýzy výsledků terénního kvantitativního výzkumného šetření o rozsahu nákladů na poskytování ošetrovatelské a rehabilitační péče v pobytových zařízeních sociálních služeb a porovnání získaných výsledků se skutečnými výdaji zdravotních pojišťoven za tuto formu péče navrhnout takový způsob jejich financování, který by přispěl k odstranění nedostatků současného stavu a ke zvýšení efektivity jejich poskytování a financování.

Lze konstatovat, že celkové náklady na poskytování ošetrovatelské péče v pobytových zařízeních sociálních služeb činí podle výsledků realizovaného šetření 7,69 mld. Kč. Bohužel zdravotní pojišťovny za tuto péči v r. 2014 podle údajů ze svých jednotlivých výročních zpráv zaplatily pouze 1,21 mld. Kč, tedy cca 15 % nákladů ošetrovatelské péče realizované a ošetrovatelským personálem poskytnuté péče.

Je proto logické, že je žádoucí nahradit stávající systém financování ošetrovatelské a rehabilitační péče v pobytových zařízeních sociálních služeb prostřednictvím výkonových plateb paušální úhradou za klienta. Na rozdíl od výkonové platby, která představuje mimořádně administrativně náročný systém (manipuluje se s velkým objemem dat, což je spojeno s relativně vysokou chybovostí), který svým způsobem „motivuje k nadprodukcii dodatečných výkonů“, hlavní předností „paušální úhrady za klienta“ je transparentnost, relativní pružnost a administrativní nenáročnost.

Obdobným způsobem prostřednictvím paušální platby je hrazena i zdravotní péče na lůžkách dlouhodobé péče, přitom věková struktura, základní diagnózy a stupeň soběstačnosti u pacientů na těchto lůžkách a u klientů domovů pro seniory umístěných na ošetrovatelských lůžkách jsou v zásadě obdobné. Výši paušální platby se doporučuje nediferencovat podle míry závislosti ani podle typu pobytového zařízení a stanovit ji jednotnou pevnou denní sazbu na úrovni 340 Kč denně, což v plném rozsahu odpovídá výši nákladů na poskytování ošetrovatelské a rehabilitační péče v pobytových zařízeních sociálních služeb. Celkové náklady ošetrovatelské a rehabilitační péče v pobytových zařízeních sociálních služeb by tak byly v plném rozsahu financovány ze systému veřejného zdravotního pojištění.

Cílem projektu **Analýza kvality a dostupnosti specializovaných pobytových sociálních služeb pro dospělé oběti domácího násilí** bylo empiricky ověřit údaje obsažené v Registru poskytovatelů sociálních služeb za účelem kritického zhodnocení stavu nabídky těchto služeb v ČR. Dotazníkové šetření realizované mezi pobytovými sociálními službami, které v Registru poskytovatelů sociálních služeb uvádějí cílovou skupinu „oběti domácího násilí“, mělo ověřit, jaká část z nich skutečně cíleně reflektuje specifické potřeby této skupiny a do jaké míry jsou tyto potřeby schopny naplnit služby méně cílené.

Výzkum poukázal na skutečnost, že údaje evidované v Registru se ne vždy shodují s reálným charakterem nebo nabídkou poskytovaných služeb. Pouze pět z 93 dotázaných služeb, které podle Registru poskytují služby cílové skupině „oběti domácího násilí“, poskytovalo pobytovou sociální službu výhradně této cílové skupině. Těchto pět služeb je navíc provozováno jen třemi organizacemi, specializovanými výhradně na problematiku domácího násilí. 95 % zařízení poskytuje služby i jiným cílovým skupinám a Registr tudíž nemůže sloužit jako nástroj pro zjištění skutečné dostupnosti specializovaných sociálních služeb.

Většina zařízení v Registru uvádí jako svou cílovou skupinu oběti domácího násilí z jiných důvodů, než je skutečná specializace na tuto cílovou skupinu. Patří mezi ně např. snaha zvýšit úspěšnost financování vlastní pobytové služby, tlak ze strany obcí, neporozumění či nepřesný výklad legislativy, či v neposlední řadě snaha vyjít vstříc potřebám lidí v regionu, avšak mnohdy bez adekvátního personální

ho či materiálně technického zabezpečení, nezbytného pro naplnění specifických potřeb obětí domácího násilí.

Jak naznačují uvedená zjištění, výzkum potvrdil, že stav nabídky specializovaných služeb pro oběti domácího násilí v ČR zdaleka neodpovídá mezinárodním doporučením a v současné době je výrazně poddimenzován vzhledem ke skutečným potřebám této cílové skupiny. Součástí závěrečné zprávy z projektu jsou proto mj. doporučení vyplývající z výzkumu pro ČR s ohledem na její mezinárodní i národní závazky v této oblasti.

Hodnocení trendů demografického vývoje a možností rodinné politiky v návaznosti na další veřejné politiky čelit jeho sociálním dopadům

V rámci této oblasti byla v r. 2016 pozornost věnována sociodemografické a příjmové analýze rodin s dětmi v ČR, výzkumu veřejného mínění k nové motivační otcovské dovolené, problematice otcovství a mateřství v kontextech trhu práce a sociální politiky a faktorům určujícím rozhodnutí o odchodu do důchodu

Cílem projektu **Rodiny s dětmi v ČR - Sociodemografická a příjmová analýza (2. část)** bylo vypracovat podrobnou demografickou a ekonomickou analýzu rodin s nezaopatřenými dětmi podle krajů za účelem zjistit, jak tyto rodiny zvládají po ekonomické stránce specifické situace, ve kterých se mění potřeby dětí a rodin, nebo které jsou podmíněny typem rodin a socio-profesním postavením rodičů.

Pozornost byla věnována zejména zdrojům a struktuře příjmů a struktuře vydání (dostatečnost příjmů, závislost na sociálních příjmech a struktura vydání s ohledem na náklady na děti) rodin různého typu (dle úplnosti rodiny, počtu a věku dětí a počtu ekonomicky aktivních členů). Analýza těchto dat poukázala na lepší situaci úplných rodin oproti rodinám neúplným, a to při porovnání příjmu celé domácnosti i při přepočtu příjmu na osobu. Zásadním faktorem, který určuje příjem rodiny, zůstává ekonomická aktivita rodičů klesající v době péče o nejmenší děti. Význam sociálních dávek v rozpočtu rodiny roste v rodinách, kde chybí, příp. jsou nízké pracovní příjmy, a v rodinách samoživitelů. Mezi jednu z nejvyšších výdajových položek rodin patří náklady na bydlení. Pro řadu rodin je dále problematické i finanční zajištění vybraných běžných, školních i volnočasových aktivit dětí.

Cílem terénního empirického šetření bylo doplnit výsledky analýzy ekonomické situace rodin s dětmi o podrobnější informace o specifických výdajích na děti, a též zjistit, jak rodiny svoje hospodaření a ekonomickou situaci hodnotí. Zájmem bylo také zjistit aktuální postoje k rodinné politice.

Podle dotazníkového šetření příjmy rodin charakterizují nerovnosti mezi pracovními příjmy mužů a žen (s dopady na dělbu práce a další oblasti) a nerovnosti celkových příjmů v úplných a neúplných rodinách. To má dopady na větší (subjektivní) obtíže při zajišťování nákladů na děti u samoživitelek oproti úplným rodinám, počínaje již náklady na jejich vzdělávání. Šetření se zaměřilo i na otázku, kde rodiny pocítují největší deficit svých příjmů, tj. na které položky by rády vydávaly více, tj. mohly si je dopřát ve větším množství nebo kvalitě. Nejvíce rodin by rádo vydávalo více peněz na dovolenou nebo cestování, dále na bytové vybavení a věci trvalé hodnoty a potřeby na volnočasové aktivity. Obtíže při pořizování zboží, jako jsou oblečení a obuv pro děti a potraviny a nápoje pocítují téměř výhradně rodiny, které se nacházejí v objektivní finanční tísní. Z hlediska úhrady vybraných specifických výdajů na děti se mezi nejvíce problematické položky řadí jejich mimoškolní aktivity.

Rodiče nezletilých dětí většinou neprožívají velké napětí mezi rodinou a zaměstnáním, nicméně požadují lepší dostupnost zaměstnání nekolidujících s rodinnými povinnostmi a při-

tom zabezpečujících potřeby rodin a jejich ekonomickou autonomii. Empirické šetření však potvrdilo malou míru využívání flexibilních forem práce jako nástrojů sladování rodiny a zaměstnání. Rodinné dávky by podle deklarací dotázaných neměly být vypláceny plošně, ale ani by neměly mít charakter dávek sociálních (chudinských). Současně jsou požadovány změny v rodinných dávkách, a to spíše jejich zvýšení (hlavně matkami-samoživitelkami), než změny jejich parametrů. Obecně se ukázala setrvačnost stereotypů, jako je tříletá délka rodičovské dovolené využívané matkou a následné zaměstnání obou partnerů na plný úvazek.

Cílem **výzkumu veřejného mínění k nové motivační otcovské dovolené**, realizovaného v souvislosti s přípravou nové „Koncepce rodinné politiky“ MPSV, bylo zjistit postoje rodičů v ČR k zavedení tzv. motivační otcovské dovolené, která by umožnila otcům celodenně pečovat o dítě a nahradila jim příjem v období této péče.

Šetření bylo provedeno mezi rodiči, kteří mají bezprostřední zkušenost s péčí o dítě v prvních letech po narození. Dotazování byli rodiče z úplných čistých rodin s dětmi do 6 let, kde dítě žije ve společné domácnosti a oba rodiče mají pouze společné děti. Tento postup umožnil získat o dané populaci relativně robustní data i za předpokladu omezené velikosti výběrového souboru.

Výzkum ukázal, že většina rodičů stále zastává názor, že o nejmenší děti (do 1 až 2 let věku) by se především měla celodenně starat matka, zatímco s přibývajícím věkem dítěte roste preference využívání služeb kolektivní péče o děti. Oproti starším výzkumům ukázalo šetření relativně vyšší zájem rodičů se alespoň do nějaké míry v celodenní péči o děti vystřídat, aby dělba péče byla rovnoprávnější a aby oba rodiče měli stejné možnosti sblížit se s dítětem. Preference pro střídání celodenní péče matky a otce je nevyšší v přelomovém období 2–3 let věku dítěte, kdy už respondenti nepovažují výhradní péči matky za nezbytnou, shledávají jako možné či žádoucí její zapojení na pracovní trh a zároveň ještě (částečně) pochybují o vhodnosti celodenního využívání zařízení kolektivní péče. Z těchto důvodů se zájem o motivační otcovskou dovolenou, čerpanou dle deklarací respondentů nejlépe nepravidelně po částech, a s finanční náhradou mzdy odpovídající alespoň 70–80 % předchozího platu, ukázal jako poměrně velký. Preference ohledně věku dítěte, ve kterém by se otcové nejraději svým dětem formou motivační otcovské dovolené věnovali, jsou dost rozmanité. Respondenti nicméně nejčastěji volí využití motivační otcovské dovolené v období 1–3 let věku dítěte.

Ohledně celkové délky motivační otcovské dovolené je rovnoměrně silný zájem o dvouměsíční i tříměsíční variantu. Čerpat motivační otcovskou dovolenou vcelku (celé 2–3 měsíce najednou) preferuje pouze 9 % dotázaných. Více než polovina respondentů preferuje čerpaní po jednotlivých dnech nepravidelně.

Hlavní přínos motivační otcovské dovolené je spatřován ve sblížení otce s dítětem a v rovnoměrnější dělbě péče o dítě (ulehčení matce od výhradní celodenní péče o dítě). Zapojení (návratu) matky na trh práce je přikládán menší význam. Vyjádřeny byly obavy z málo vstřícného přístupu zaměstnavatelů.

V rámci projektu **Otcovství a mateřství v kontextech trhu práce a sociální politiky** je důraz položen na porovnání situace v naší zemi se situací v jiných evropských státech, přičemž je speciální pozornost věnována otcovství. Projekt zahrnuje longitudinální kvalitativní výzkum přechodu k rodičovství, který je součástí evropského projektu TranPARENT. V roce 2016 byla dokončena třetí vlna rozhovorů s rodičovskými páry, která byla archivována a analyzována společně s daty z předcházejících dvou vln výzkumu. Kvantitativní část přináší nezávislá zjištění o raných stádiích rodičovství a reprodukce. Doposud byla analyzovaná data longitudinálního výzkumu Generations and Gender Survey (reprodukční chování), data speciálního výzkumu zaměřeného na rodiče malých dětí Péče 2013, data MPSV

o příjemcích rodičovského příspěvku a EU-SILC. Podrobně byla zpracována tři dílčí témata (plány a normy českých rodičů vztahující se k prvním rokům mateřství a otcovství s akcentem na oblast rozdělení péče a placené práce mezi rodiče, okolnosti a strukturální podmínky mužského přechodu od bezdětnosti k otcovství, změny finančních nástrojů rodinné politiky a jejich potenciál měnit natalitní chování).

Na základě hloubkových rozhovorů s rodičovskými páry byly identifikovány rozličné modely péče pro první tři roky života dítěte - první model dlouhé mateřské péče na plný úvazek, druhý model dlouhé mateřské péče na částečný úvazek a třetí model krátké mateřské péče. Nastávající otcové častěji než jejich partnerky vyjadřovali tradiční konzervativní názory, tj. nepočítali s tím, že by žena v prvních letech mateřství pracovala v zaměstnání či podnikala a negativně se vymezovali vůči nerodinné péči o děti.

Téma **Okolnosti a strukturální podmínky mužského přechodu od bezdětnosti k otcovství** bylo zpracováno na základě analýz rozsáhlého datového souboru „Životní a pracovní dráhy 2010“. Pozornost byla zaměřena na bezdětné muže ve věkové kategorii 25–29 let. Cílem bylo identifikovat faktory, které podporují mladé muže v plánech založit rodinu, a naopak byla snaha odhalit faktory, které působí, že některé skupiny mužů zůstávají bez dětí a rodičovství nerealizují. Analýzy odhalily, že šance, že muž plánuje mít děti, je významně ovlivněna především jeho vzděláním, partnerskou historií a jeho hodnotami vztahujícími se k rodičovství. Největší šance na budoucí otcovství v reálném životě měli vysokoškolsky vzdělaní muži, kteří měli partnerku a sdíleli přesvědčení, že život bez dětí není tolik naplněný v porovnání s životem s dětmi. Proti tomu stojí muži na druhém konci vzdělanostního spektra, tedy ti s nejnižším vzděláním, významný podíl z nich má vysokou pravděpodobnost bezdětnosti.

V rámci **Analýzy změn finančních nástrojů rodinné politiky a jejich potenciálu měnit natalitní chování** byla pozornost zaměřena na rozbor dopadů parametrických a systémových úprav rodinných a sociálních dávek a daní provedených v jednotlivých systémech finanční podpory rodiny v letech 2006–2015 na příjmovou úroveň rodin různých demografických charakteristik a na vyhodnocení potenciálu těchto změn ovlivnit reprodukční a partnerské chování. U vybraných nástrojů finanční podpory rodin bylo kvantifikováno, v jaké výši si je mohou rodiče nárokovat v závislosti na předchozím příjmu, do jaké míry tento pracovní příjem nahrazují (peněžitá pomoc v mateřství a rodičovský příspěvek), resp. jak se projeví v čisté mzdě (daňové slevy). Dopady sledovaných změn jsou pro různé příjmové kategorie odlišné, výraznější jsou pro nízkopříjmové rodiny. Tato diferencovanost koresponduje s vývojem porodnosti podle vzdělání matky, jež má úzkou vazbu na příjmovou situaci rodiny. Analýza ukázala, že vybrané nástroje mají potenciál ovlivnit rodinné chování, ten se však uplatňuje diferencovaně.

V rámci projektu **Faktory určující rozhodnutí o odchodu do důchodu** reaguje na jednu z klíčových otázek důchodového systému. Důchodová reforma přinesla v posledním desetiletí řadu změn sledujících dlouhodobou makroekonomickou rovnováhu důchodového systému. Všechny tyto parametrické úpravy byly předem a v různých variantách testovány prostřednictvím důchodového modelu MPSV. Tento model byl značně precizován, ale nedokáže predikovat chování jedinců s ohledem na časování a způsob odchodu do důchodu. Vychází totiž z představy, že lidé budou odcházet do důchodu stále stejným způsobem jako v minulosti bez ohledu na další zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu či další charakteristiky systému. Důchodová politika proto nemá k dispozici nástroj, který by umožňoval předvídat dopady změn v nastavení systému v závislosti na rozhodnutí pojištěnců o odchodu do důchodu. Metodika zohledňující výsledky výzkumu umožní MPSV formulovat důchodovou politiku v souladu s tím, jak se skutečně lidé o odchodu do důchodu rozhodují.

Cílem tohoto projektu je analyzovat rozhodnutí člověka o odchodu do starobního důchodu v podmínkách České republiky na datech získaných přímo při odchodu pojištěnců do důchodu.

Cílem projektu **Tři pilíře bezpečí**, jehož nositelem byl Acorus, z. ú., pražská organizace pomáhající od roku 1997 osobám ohroženým domácím násilím, bylo vybudovat inovativní systém práce s celou rodinou ohroženou domácím násilím, který bude chránit zájem dítěte, poskytovat ohroženým dětem a jejich rodinám komplexní a citlivou pomoc. V rámci projektu mj. vzniklo Centrum Locika, které je prvním a jediným pracovištěm v České republice specializovaným na pomoc dětem, které ve svých rodinách zažívají domácí násilí (www.centrum-locika.cz). Cílem výzkumu bylo systematicky zmapovat klientelu pobytových služeb Acorusu a pomocí kvalitativních metod poskytnout podklady pro komplexní posouzení vlivu domácího násilí na psychosociální vývoj dětí a zprostředkovat vzhled do jejich prožívání a potřeb. Výsledná monografie je cenným zdrojem informací pro odborníky, kteří s těmito dětmi přicházejí do kontaktu (sociální pracovníci, psychologové, terapeuti, soudní znalci, soudci, učitelé atd.).

Hodnocení trendů v rozvoji kapacity veřejné správy a vládnutí ve vztahu k sociální politice

V rámci této oblasti byla v r. 2016 pozornost věnována otázce preferencí seniorů a realitě jejich ekonomické situace v komparaci s činnostmi municipalit v rámci programu aktivního stárnutí, analýze české veřejné správy v „okolí“ českého penzijního systému, spolupůsobení přenesené a samostatné působnosti subjektů veřejné správy při zajišťování dostupnosti sociálních služeb a sociální práce a dlouhodobé strategii rozvoje sociálních služeb na území města Písku jako obce s rozšířenou působností do r. 2030.

V rámci projektu **Preference seniorů a realita jejich ekonomické situace v komparaci s činností municipalit v rámci programu aktivního stárnutí - manuál pro sociální odbory vybraných municipalit** je soustředěna pozornost na řešení některých úkolů vyplývajících z Národního akčního plánu podporujícího pozitivní stárnutí. Naplnění cílů tohoto programu by mělo zaručit pokud možno bezproblémovou přípravu společnosti na zvyšující se počet seniorů v České republice, a to jak na celostátní úrovni, tak na úrovni municipalit.

Podle Světové zdravotnické organizace je prodlužování délky života výsledkem zásadního zlepšení péče o zdraví, růstu životní úrovně a je jedním z nejvýznamnějších úspěchů posledních desetiletí. Ve schopnostech jednotlivých seniorů není změnit vnímání stáří, ale v možnostech společnosti je přijmout změny plynoucí z demografického stárnutí populace. Přijetí společenské odpovědnosti přinese pozitivní efekty ve vnímání stáří mladšími generacemi a současně přispěje k vyrovnání se se stářím u generací vstupujících do této fáze života. Vytvoření tohoto pozitivního efektu nicméně klade vyšší nároky na veřejné systémy a zejména municipality proto musí vytvářet strategie, jak pracovat s rostoucí skupinou seniorů. Provedené dotazníkové šetření mezi cílovou skupinou potvrzuje nutnost vyšší aktivizace již v raném seniorském věku a také nutnost zapojení širší skupiny osob do programů aktivního stárnutí, tedy nejen seniory samotné, ale také jejich nejbližší okolí, rodinu a přátele.

Hlavním výstupem tohoto víceletého projektu je vytvoření manuálu pro sociální odbory vybraných municipalit (Praha, Ostrava), který napomůže v jejich činnostech při práci se seniory.

Cílem projektu **Analýza české veřejné správy v „okolí“ českého penzijního systému: rodinná politika, zdravotní péče, dlouhodobá péče, bydlení, nezaměstnanost a sociální podpora; jejich propojení s důchodovým systémem** bylo přinést popis všech (pojistných i nepojistných) sociálních systémů fungujících v České republice a popis sociálních situací, které jsou jednotlivými sociálními systémy kryty.

Hlavním cílem rozboru je navazující identifikace a popis vlivu přímých a nepřímých vazeb jednotlivých sociálních systémů a důchodového systému. Záměrem tohoto projektu bylo připravit pole pro další výzkumné projekty, které se budou zabývat analýzou jednotlivých zde identifikovaných vazeb s cílem kvantifikovat jejich efekty v důchodovém systému i v dalších jednotlivých sociálních systémech. Proto bylo dalším krokem identifikace vhodných dat pro kvantifikaci identifikovaných vazeb.

Cílem projektu **Výzkum spolupůsobení přenesené a samostatné působnosti subjektů veřejné správy při zajišťování dostupnosti sociálních služeb a sociální práce** bylo zevrubně prozkoumat a popsat výkon sociální práce v přenesené působnosti na úrovni obcí a krajů s ohledem na model smíšené územní správy. Výsledky projektu budou MPSV využity při jeho metodické a koncepční činnosti v dané oblasti.

Pro sociální pracovníky obecních a krajských úřadů, kteří jsou v přímém kontaktu s klienty, kteří v modelu smíšené územní správy působí, mohou vznikat určitá napětí a dilemata, neboť fakticky podléhají zaměstnavateli, tj. obecnímu úřadu, potažmo samosprávě obce, a MPSV ČR, které jejich činnost řídí skrze vyhlášky a instrukce a skrze metodickou a kontrolní činnost vykonávanou krajskými úřady. Výkon agendy sociální práce v přenesené působnosti tak v kontextu smíšené územní správy má z hlediska zajišťování dostupnosti činností sociální práce pro občany své kladné, ale i potenciálně rizikové stránky.

Významným přínosem projektu je rovněž usnadnění interakcí mezi sociálními pracovníky působícími v přenesené působnosti a samosprávou. Tyto interakce zefektivňují výkon sociální práce na obci, neboť poskytují sociálním pracovníkům rychlý přístup k aktuálním informacím a někdy i zdrojům, které jsou důležité pro jejich činnost. Současně tyto interakce ať již záměrně, či nezáměrně působí na povědomí samospráv o existenci a významu sociální práce, což je důležitý přínos při jednání se samosprávou o sociální oblasti svěřené jí do samostatné působnosti.

V rámci současného výkonu této agendy a jejího legislativního vymezení však byla rozpoznána i některá slabá místa (nedostatečný počet pracovníků, kumulované náplně práce, nejasná a neukotvená pravidla spolupráce sociálních pracovníků obcí s dalšími subjekty v rámci výkonu sociální práce v přenesené působnosti, stávající úroveň dalšího profesního rozvoje sociálních pracovníků, včetně metodického vedení a kontrolní činnosti zajišťované krajskými úřady a případně i MPSV).

V rámci projektu **Dlouhodobá strategie rozvoje sociálních služeb na území města Písku jako obce s rozšířenou působností do r. 2030** byl zastupitelstvem města Písku přijat stejnojmenný výsledek promítnutý do směrnic a předpisů nelegislativní povahy závazných pro kompetenčně příslušný orgán (Hneleg). Cílem tohoto výsledku bylo předložit Městu Písek dlouhodobou strategii rozvoje sociálních služeb na území Písku jako obce s rozšířenou působností do r. 2030 tak, aby Město Písek mělo k dispozici kvalitní materiály, na jejichž základě by mohlo přistupovat k řešení potřeb občanů v sociální oblasti.

Monitorování vývoje sociálního dialogu a pracovních podmínek

V rámci tohoto projektu se v r. 2016 VÚPSV, v. v. i. podílel na řešení výzkumných projektů EurWORK (European Observatory of Working Life) a EMCC (European Monitoring Centre on Change) - spolupráce s European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions v rámci celoevropské sítě observatoří, Sociální dialog ve střední a východní Evropě: výzvy vstříc ekonomickému oživení a Měnící se vzorce pracovní doby a dlouhodobá udržitelnost práce v Evropě.

VÚPSV, v. v. i. pokračoval i v r. 2016 v zapojení do EurWORK (European Observatory of Working Life) a EMCC (European Monitoring

Centre on Change), které jsou součástí celoevropské sítě observatoří vytvořených Evropskou nadací pro zlepšení životních a pracovních podmínek. Jejich cílem je shromažďovat, analyzovat a šířit informace o industriálních vztazích, pracovních podmínkách a změnách na trhu práce. Výstupy jsou primárně určeny organizacím sociálních partnerů jak na evropské, tak na národní úrovni, vládním organizacím, institucím EU a široké odborné veřejnosti.

Projekt **Sociální dialog ve střední a východní Evropě: výzvy vstříc ekonomickému oživení** mapuje sociální dialog a jeho vývoj po roce 2012 v členských zemích EU (Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Polsko, Rumunsko) a kandidátských zemích EU (Makedonie). Zaměřuje se na změny, ke kterým došlo v sociálním dialogu v „pokrizovém“ období, přičemž nabízí nejen popis, ale i pohled jednotlivých sociálních partnerů a odborníků na tyto změny. Na základě rozhovorů se zástupci sociálních partnerů se projekt navíc snaží předvídat i budoucí vývoj sociálního dialogu, a to zejména ve dvou oblastech - v digitalizaci ekonomiky a v nových formách zaměstnanosti. Z rozhovorů se sociálními partnery v podnicích vznikly tři podnikové případové studie zaměřené na stav sociálního dialogu. Studie se detailně zabývaly tím, jak je firma zapojena do sociálního dialogu, jak funguje a jak se vyvíjí kolektivní vyjednávání na úrovni podniku, případně jak se vyvíjí kolektivní vyjednávání na vyšší úrovni a jaké dopady mají zaváděné technologické a organizační změny na zaměstnavatelsko-zaměstnanecké vztahy. V rámci projektu dále byly se sociálními partnery realizovány tzv. skupinové rozhovory a workshop, kde se zástupci zaměstnavatelů a odborů mohli vyjádřit ke dvěma zásadním tématům, která jsou v projektu zkoumána - na atypické formy zaměstnávání a digitalizaci ekonomiky.

Cílem projektu **Měnící se vzorce pracovní doby a dlouhodobá udržitelnost práce v Evropě** bylo postižení vývoje vzorců pracovní doby, zachycení změn v legislativním rámci jednotlivých evropských zemí, týkajícím se regulace pracovní doby a formulace závěrů týkajících se vlivu uplatňovaných vzorců pracovní doby na udržitelnost ekonomické aktivity pracovníků v rámci jejich celoživotní dráhy. Projekt zahrnuje analýzu dat z evropského šetření European Working Conditions Survey, organizovaném nadací EUROFOUND, kvalitativní analýzu zpráv z jednotlivých zemí EU, aktualizaci statistických údajů týkajících se délky a organizace pracovní doby a rešerši dostupných publikací na dané téma. Výsledky projektu založené na výše uvedených šetřeních v jednotlivých zemích EU, ukázaly na skutečnost, že pracovní doba vykazuje tendenci k jejímu zkracování a současně je v rámci jednotlivých evropských zemí značně diverzifikovaná. Uplatňovaná praxe v jednotlivých zemích závisí na řadě faktorů, jako je postavení pracovníků v zaměstnání (značné rozdíly mezi OSVČ a zaměstnanci), na odvětví ekonomické činnosti, na povolání apod. Dalším zaznamenaným trendem je zvyšování flexibility. Ukazuje se, že ve vztahu mezi tzv. rovnováhou osobního a pracovního života a zdravím v mnoha případech platí, že režimy s pravidelným uspořádáním pracovní doby jsou vhodnější pro zaměstnané osoby než režimy nepravidelné, neboť umožňují více předvídat, plánovat a jasně rozlišovat pracovní dobu od volného času. Flexibilní uspořádání pracovní doby se zdá být vhodným nástrojem pro zlepšení rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem a současně i pro ochranu zdraví zaměstnanců, pokud je kombinováno s vyšší autonomií, případně s nižší intenzitou práce a s kratší pracovní dobou. Ačkoli režimy řádné pracovní doby se zdají být příznivější pro sladění práce a dalších osobních případně rodinných závazků, pro zaměstnance s dětmi má pružná pracovní doba větší potenciál v udržitelnosti pracovníka na trhu práce po dobu jeho ekonomické aktivity. Výzva pro budoucnost spočívá především v nalezení rovnováhy mezi dostatečnou mírou flexibility pro zaměstnavatele, což je základním předpokladem vytváření pracovních míst v jednotlivých zemích a odvětvích a současně flexibilitou zaměstnanců, umožňující reagovat na jejich potřeby v různých fázích jejich života.

Information from RILSA (VÚPSV) on projects to be conducted in 2017

At the start of 2017, the Research Institute for Labour and Social Affairs (RILSA - VÚPSV) began to work on a number of major systematic projects in the context of call for papers number 03_15_122 (the Development of Employment Services) of the Employment Operational Programme announced by the Czech Ministry of Labour and Social Affairs. The RILSA research team is made up of members of the Institute's Labour Market Team of whose field of expertise the projects form part.

Socio-cultural issues affecting women working in hotel management with a focus on equal opportunities

The subject of the submitted article, based on empirical research and analysis, is the need to evaluate the specifics of the management of hotel facilities with respect to women and under conditions where, on the one hand, the acceleration of the introduction of new methods (new technologies, automation, computerisation) is increasingly being reflected in the globalisation of the hotel industry and, on the other, the industry is recovering from the impacts of the global economic crisis and continues to address the consequences of the subsequent economic recession. The article addresses issues surrounding the status of women in the hotel and catering industry on the basis of empirical research. The empirical research, which focused on gender policy, was conducted over the period 2012–2015 at which time the author studied primary and secondary sources collected from selected hotel human resources managers.

The international „Social Policy 2016 - New Challenges in Uncertain Times“ workshop held in Prague

On 24 November 2016, the University of Economics in Prague hosted the international

„Social Policy 2016 - New Challenges in Uncertain Times“ workshop in the context of the Comparison, Innovation and Diversification of Social Science Subjects project with the minor specialisation Economic and Social Policy with an Emphasis on the Requirements of Students. The head of the project is Prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc.

The „Social Services in Europe and beyond“ conference

On 30 and 31 May 2017, the "Social services in Europe and beyond" international conference, organised by the Association of Social Services Providers and LEDAX will be held in Mikulov, Czech Republic. The conference will take place under the auspices of Bohumil Šimek, the Governor of the South Moravia region and Marek Šlapal, Deputy Governor of the South Moravia region in the field of health and social affairs. The busy two-day professional programme will include presentations from experts in the field of social services from Europe and beyond, with the evening of the first day consisting of the official celebratory gala evening. For more information, please log in to www.apsscr.cz, menu: Conference & Seminars & Conferences (Konference & Kongresy & Semináře).

Annex to RILSA (VÚPSV) research results in 2016

In 2016, RILSA's research activities were conducted according to "The Research Activities Plan for 2016". The plan was aimed at addressing current issues surrounding the development of the Czech social system with regard particularly to the priorities set out by the Ministry of Labour and Social Affairs during this period. The starting point of the Plan consisted of the „Long-term Conceptual Development of RILSA in the period 2011–2017" strategy. The main text outlines the thematic focus of the research conducted and the knowledge acquired.

Hlavní náplní ústavu je aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni formulovaný podle aktuálních potřeb orgánů státní správy, popřípadě neziskových či privátních subjektů. Ústav vykonává konzultantskou činnost pro uživatele výsledků výzkumů a organizuje semináře a konference. Výzkumné projekty se každý rok připravují ve spolupráci se zainteresovanými subjekty s ohledem na kontinuitu vývoje vědy a výzkumu v předmětných oblastech. Mezi hlavní výzkumné zájmy ústavu patří:

- trh práce a zaměstnanost,
- sociální dialog a pracovní vztahy,
- sociální ochrana,
- rodinná politika,
- příjmová a mzdová politika,
- rovné příležitosti,
- teorie sociální politiky.

Významnou činností ústavu je poskytování komplexních knihovnických a informačních služeb z oblasti práce a sociálních věcí, které zajišťuje oddělení knihovnicko-informačních služeb. V rámci jeho činnosti je kontinuálně budován a zpracováván fond domácích a zahraničních informačních pramenů z uvedené oblasti, ale i z příbuzných oborů a průřezových vědních disciplín.

The RILSA's main role is applied research on labour and social affairs at regional, national, and international levels, formulated in accordance with the current needs of the state administration, and in some cases the non-profit sector and private clients. The Institute provides consultancy for the users of research results and organizes seminars and conferences. Research projects are prepared each year in collaboration with interested parties, with regard to the continuity of science and research in the areas in question. The Institute's main research interests include:

- labour market and employment,
- social dialogue and labour relations,
- social security,
- family policy,
- wages and income policy,
- equal opportunities,
- social policy theory.

An important activity of the Institute, essential for carrying out its research objectives, is the provision of comprehensive library and information services in the field of labour and social affairs. This is done by RILSA's library and information services department.

Kontakt

Dělnická 213/12, 170 00 Praha 7, Czech Republic, tel. +420 211 152 711, <http://www.vupsv.cz>

FÓRUM sociální politiky

© Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.

MK ČR E 17566

ISSN 1802-5854 print, 1803-7488 online

Cena: 60 Kč